

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

96. ÅRGANG . 16. RÆKKE . 4. BINDS FØRSTE HALVBIND

UDGIVET AF
SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

1976

INDHOLD

<i>Lektor, mag. art. Knud Prange:</i>	
Indfødsretten – en analyse af embedsstandens og adelens nationale rekruttering før og under enevælden	1
<i>Ekspeditionssekretær Finn H. Blædel:</i>	
2 slægter Find	17
<i>Museumsinspektør, dr. phil. Poul Bondesen:</i>	
Hvad en navneklud kan fortælle. (Den genealogiske opbygning af en navneklud)	37
<i>Fhv. kommunaldirektør, cand. polit. Gregers Hansen:</i>	
De 6 ældste led af Maribo-slægten Reimer	47
<i>Overarkivar, dr. phil. Vello Helk:</i>	
Diplomaten Gottlieb Schütze (ca. 1722–84) og hans stambog	75
Regnskab for Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie 1975	84
<i>Små meddelelser:</i>	
Broder Thøger Jensen og slægten Løvenbalk (<i>Henning Paulsen</i>). Replik (<i>N. V. Steenstrup</i>). Rettelse til Wibergs præstehistorie vedr. Svend Willumsen Lyng (Casper Hassing)	85
Orientering	90
<i>Anmeldelser:</i>	
Lotte Jansen: De fynske godsarkiver. En introduktion (<i>Knud Prange</i>)	92
Registratur over arkivalier m. m. i Møntergaarden pr. 1.2.75 (<i>Hans H. Worsøe</i>)	93
E. Ladewig Petersen: Veritas et honor regis (<i>Henning Paulsen</i>)	94
Bondekær eller tyran? Ved Mikael Venge (<i>Harry Christensen</i>)	94
Svend Balslev og Hans Ejner Jensen: Landmåling og landmålere. Danmarks økonomiske opmåling (<i>Paul G. Ørberg</i>)	95
Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang 1884–1906. Breve fra Carl Mæhl til Harald Krabbe 1886–1916. Udg. af Ivan Katić (<i>Vello Helk</i>) ..	97
Hans Bendix: Lun Vinter (<i>Finn H. Blædel</i>)	98
Herbert Hirschsprung: Arven. En forlæggers erindringer (<i>Finn H. Blædel</i>) ..	98
Ole Bjørn Kraft: Danmark skifter kurs. En konservativ politikers erindringer 1947–50. (<i>Finn H. Blædel</i>)	99
Per Krarup: Fra mit livs rejse. Erindringsglimt og refleksioner (<i>Hans H. Worsøe</i>)	100
Ruth og Kaj Sieverts: Das Stallergeschlecht Sieverts in Eiderstedt (<i>Hans H. Worsøe</i>)	100
Teologisk stat-Kirkelig håndbog 1975 (<i>Henning Heilesen</i>)	101
Bo Bramsen: Huset Glücksborg i 150 år I-II (<i>Svend Houmøller</i>)	102
William Nielsen: En Frøstrupslægt fra Vendsyssel (<i>Hans H. Worsøe</i>)	103

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

udgives af SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE og redigeres af samfundets skriftudvalg ved sekretæren, arkivar Hans H. Worsøe, til hvem manuskripter bedes indsendt.

Abonnement kan kun tegnes ved indmeldelse. Foreninger og biblioteker kan optages som medlemmer. Indmeldelse sker ved henvendelse til sekretæren.

Medlemmer, der ønsker oplysning eller vejledning i genealogisk og personalhistoriske spørgsmål, kan henvende sig til OPLYSNINGSTJENESTEN, der efter evne og muligheder under hensyntagen til spørgsmålenes art enten besvarer disse direkte eller indrykker dem i Hvem forsker Hvad eller tidsskriftet, når pladsen tillader det. Spørgsmål indsendes til redaktøren.

Redaktionens adresse: Arkivar Hans H. Worsøe, Stenshøj 12, Bruunshåb, 8800 Viborg.

PERSONALHISTORISK
TIDSSKRIFT

96. ÅRGANG
16. RÆKKE 4. BIND
1976

REDIGERET AF SAMFUNDETS SKRIFTUDVALG
VED
HANS H. WORSØE

Nørhaven Bogtrykkeri a/s, Viborg

INDHOLD

Indfødsretten – en analyse af embedsstandens og adelens nationale rekruttering før og under enevælden. Af lektor, mag. art. <i>Knud Prange</i>	1
2 slægter Find. Ved ekspeditionssekretær <i>Finn H. Blædel</i>	17
Hvad en navneklud kan fortælle. (Den genealogiske opbygning af en navneklud. Af museumsinspektør dr. phil. <i>Poul Bondesen</i>	37
De 6 ældste led af Maribo-slægten Reimer. Ved fhv. kommunaldirektør, cand. polit. <i>Gregers Hansen</i>	47
Diplomaten Gottlieb Schütze (ca. 1722-84) og hans stambog. Ved overarkivar, dr. phil. <i>Vello Helk</i>	75
Regnskab for Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie 1975	84
Små meddelelser: Broder Thøger Jensen og slægten Løvenbalk (<i>Henning ning Paulsen</i>). Replik (<i>N. V. Steenstrup</i>). Rettelse til Wibergs præstehistorie vedr. Svend Willumsen Lyngø (<i>Caspar Hassing</i>)	85
Orientering	90
Anmeldelser	92
Kongelig ordenshistoriograf, dr. phil. <i>Albert Fabritius</i> 17. maj 1905 – 14. marts 1976. Nekrolog ved afdelingsbibliotekar <i>Sven Houmøller</i> ..	105
Tre foredrag af kongelig ordenshistoriograf, dr. phil. <i>Albert Fabritius</i> (+):	
Adelige frøkenklostre	109
Våbenanetavler	117
Danske kongekroninger	132
Tillæg: Nogle bemærkninger om ridderkapellet i Frederiksborg slotskirke og om ridderbiografierne	142
Gehejmekonferensråd <i>Jonas Collins</i> efterkommere, udarbejdet af kongelig ordenshistoriograf, dr. phil. <i>Albert Fabritius</i> (+)	145
Lidt baggrundshistorie for jødiske slægter i Danmark. Foredrag holdt i Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie den 6. maj 1976 af arkitekt m.a.a. <i>Henry Frænkel</i>	167
Orientering	178
Små meddelelser: Om Dorotheas troværdighed (<i>Johs. Mulvad</i>). Yderligere lidt, især om Rasmus Other (<i>Erik Rosendal</i>). Slægten Rosted (<i>Finn H. Blædel</i>). Ældre hæfter søges	179
Anmeldelser	189
Register. Ved adjunkt, cand. mag. <i>Christian A. Iuul</i>	200
Tillæg:	
Bibliografi over kongelig ordenshistoriograf, administrator, dr. phil. <i>Albert Fabritius'</i> litterære produktion 1927-1976	pag. I-XXIII

ANMELDELSER

Lotte Jansen: De fynske godsarkiver. En introduktion (<i>Knud Prange</i>) ..	92
Registratur over arkivalier m.m. i Møntergaarden pr. 1.2.75 (<i>Hans H. Worsøe</i>)	93
E. Ladewig Petersen: Veritas et honor regis (<i>Henning Paulsen</i>)	94
Bondekær eller tyran? Ved Mikael Venge (<i>Harry Christensen</i>)	94
Svend Balslev og Hans Ejner Jensen: Landmåling og landmålere. Danmarks økonomiske opmåling (<i>Paul G. Ørberg</i>)	95
Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang 1884-1906. Breve fra Carl Mæhl til Harald Krabbe 1886-1916. Udg. af Ivan Katič (<i>Vello Helk</i>)	97
Hans Bendix: Lun Vinter (<i>Finn H. Blædel</i>)	98
Herbert Hirschsprung: Arven. En forlæggers erindringer (<i>Finn H. Blædel</i>)	98
Ole Bjørn Kraft: Danmark skifter kurs. En konservativ politikers erindringer 1947-50. (<i>Finn H. Bædel</i>)	99
Per Krarup: Fra mit livs rejse. Erindringsglimt og refleksioner (<i>Hans H. Worsøe</i>)	100
Ruth og Kaj Sieverts: Das Stallergeschlecht Sieverts in Eiderstedt (<i>Hans H. Worsøe</i>)	101
Teologisk stat-Kirkelig håndbog 1975 (<i>Henning Heilesen</i>)	101
Bo Bramsen: Huset Glücksborg i 150 år I-II (<i>Sven Houmøller</i>)	102
William Nielsen: En Frøstrupslægt fra Vendsyssel (<i>Hans H. Worsøe</i>) ..	103
W. Ribbe og E. Henning: Taschenbuch für Familiengeschichtsforschung, begr. von Fr. Wecken. 8. vollständige neu bearbeitete Auflage (<i>K. Albertsen</i>)	189
Katalog for genealogisk forskning vid Landsarkivet i Göteborg (<i>Hans H. Worsøe</i>)	190
Hans Chr. Bjerg: Dansk Marinehistorisk Bibliografi 1500-1975 (<i>Hans H. Worsøe</i>)	190
Elever i Hunderup skole 1900 (<i>Hans H. Worsøe</i>)	191
Svend Cedergreen Bech: Brev fra Dorothea. Af Charlotte Dorothea Biehls historiske breve (<i>Nils G. Bartholdy</i>)	192
Thomas Dinesen: Anne Margrethe. Dage og nætter i oldemors liv (<i>Hans H. Worsøe</i>)	192
Joseph Valynseele: Les Laborde de Monpezat et leurs alliances (<i>Hans H. Worsøe</i>)	194
J. Jeppesen Jensen: Slægten Obel med særlig tilknytning til Ålborg (<i>Wolf Møller</i>)	195
Helge Skovmand: Et hjem – en skole – et blad. (<i>Ida Dybdal</i>)	196
Knud Thestrup: Mit livs gågade (<i>Finn H. Blædel</i>)	197
Forgotten Fragments of the History of an old Jewish Family, by Louis and Henry Fränkel. (<i>Georg Simon</i>)	198

Indfødsretten

– en analyse af embedsstandens og adelens nationale rekruttering før og under enevælden

KNUD PRANGE

Den 15. januar 1776 kom forordningen om indfødsretten, hvorefter adgangen til landets embeder blev forbeholdt dem der var født i riget: Danmark, Norge, Slesvig og Holsten. Samtiden – eller i hvert fald en del af den – fejrede forordningen. „I mange huse hørte forsamlings glade bulder“, og der blev slået medaljer med symbolske fremstillinger og indskrifter på latin. Da orlogsskibet Indføds-Retten nogle måneder senere løb af stabelen på Nyholm talte Holmens provst om landets faders retskafne hjertelag imod landets børn ud fra skriftordet: Lad først børnene mættes, thi det er ikke smukt at tage børnenes brød og kaste det for små hunde. Kort sagt, der var sket noget nationalt, noget væsentligt.

Efterhånden som begivenhederne er kommet noget på afstand, har senere tiders historikere givet udtryk for en mere nøgtern vurdering af indfødsretten og dens betydning. Det gælder ikke mindst Svend Cedergreen Bech i behandlingen af emnet i Politikens Danmarkshistorie [1]. Derimod kan man nok have en fornemmelse af, at den almindelige opfattelse endnu i dag er, at forordningen fra 1776 havde en vældig national betydning. Forud for den lå enevælden med dens mængder af dominerende tyske embedsmænd, efter den blev landet styret af gode danske borgere. Hvis denne opfattelse er rigtig, kunne der måske være grund til at jubilere. Det er da også hvad rigsarkivet har gjort. I januar måned har der været vist en smuk udstilling, og der er samtidig udsendt et fyldigt katalog: Indføds-Retten 15. januar 1776. Alle-rede i forordet hedder det, at forordningen om indfødsretten „har haft stor betydning for udviklingen i Danmark“. Og på den følgende side lægges tonen endnu højere op: forordningen markerer „et politisk og på sin vis også åndeligt sindelagsskifte, som ... tillige markerer et vendepunkt i den danske nations og det danske folks udvikling“.

Sammenlignes denne vurdering med moderne historikers mere kølige syn på indfødsretten, giver det anledning til en kritisk granskning af rigsarkivets katalog og en undersøgelse af problemet: hvorfra stammede de danske embedsmænd i tiden før og efter 1776?

Udstillingen – og kataloget – har et afsnit der kaldes: Historiske forudsætninger. Det hedder her, at i Christian 1.s håndfæstning sikrede den dan-

ske adel sig eneret på stillingerne i rigsrådet og som lensmænd. Denne eneret forbeholdt adelen sig i alle de følgende håndfæstninger. Men i Kongeloven 1665 blev den enevældige fyrste stillet helt frit. „Meget tyder på, at de efterfølgende konger bevidst udnyttede denne rettighed til at indkalde udenlandske fyrstetjenere til at beklæde høje embeder i staten for på den måde at holde den indenrigske adel uden for politisk indflydelse“ [2].

Altså: før enevælden danske adelige embedsmænd – under enevælden indkaldtes udenlandske fyrstetjenere. Men hvor galt gik det nu – ja, det kan man læse på den følgende side. „Ved siden af diplomatiet var militæret i 1700-tallet en i mere end en henseende international arbejdsmark. *Men kun få indenrigsfødte gør sig gældende i styrelsen af de danske stater.*“ (Kursiveringen er min).

Baggrunden for denne meget generelle dom er fremlæggelsen af et dokument, der viser, at gehejmekonseillet – landets øverste regeringsorgan – i 1751 bestod af „tre mecklenborgere og en hannoveraner“. Kataloget tilføjer: „I mere end ti år var Kong Frederik 5. den eneste „indfødte“ i statsrådet“. De fire personer, der her er tale om, er: C. A. Berckentin, J. H. E. Bernstorff, J. L. Holstein og F. L. Dehn. De to første er ganske rigtigt indvandrere, men med de to sidste forholder sagen sig noget anderledes. Det er bestemt ikke rimeligt at betegne Holstein som en indvandret mecklenborger. Han er ganske vist født i Mecklenburg i 1694, men på det tidspunkt havde hans far allerede i 6 år gjort tjeneste ved det danske hof. Moderen var af en slægt, der tre generationer før (eller mere end 100 år tidligere) var indvandret til Danmark, havde giftet sig ind i urgamle danske slægter og havde erhvervet godser her. Endelig kan det tilføjes, at Holstein selv i 1734 giftede sig ind i den gamle danske adel.

For F. L. Dehns vedkommende er det vanskeligere at finde præcise oplysninger. Ifølge biografiske leksika var slægten af hollandsk oprindelse, og den er via Mecklenburg kommet til Danmark. F. L. Dehns mor var holstener, faderen var oberst i dansk tjeneste og ejede gods i Bølling herred i Jylland, selv var han gift med en hollandsk dame og ejede godser i Slesvig.

Det er derfor ikke særlig rigtigt eller præcist at karakterisere Holstein og Dehn som indvandrede tyskere. På fædrene side var de begge anden generation af indvandrede slægter, og på mødrene side tilhørte de begge monarkiet, halvt dansk og halvt holstensk. Det er meget vanskeligt at forestille sig, at eventuelle indfødsretsbestemmelser havde kunnet hindre dem i at opnå danske embeder.

Det holder heller ikke stik, at Frederik 5. i ti år var den eneste indfødte i statsrådet. 1746 var der 3 medlemmer af statsrådet, 2 indvandrede samt den nævnte J. L. Holstein. 1750 blev den ene af de indvandrede afløst af den ligeledes omtalte F. L. Dehn.

Man kan nu spørge om statsrådets sammensætning i disse få år er karak-

teristisk for hele 1700-tallet. Det statsråd, som Struensee ophævede i 1770, havde 8 medlemmer. De 7 var danskere eller holstenere, altså fødte i monarkiet, kun nr. 8 var en indvandret tysker. Tilmed har denne enlige svale – A. G. Moltke – en baggrund, som viser hvor svært det er at anlægge nationalitetskriterier på tidens embedsmænd. Moltkes farfar havde gjort dansk tjeneste nogle år, det samme havde hans far i 13 år, samt ikke mindre end 8 af hans farbrødre. Selv kom Moltke til Danmark da han var 11 eller 12 år gammel som page hos kronprinsen, og han giftede sig 24 år gammel med en danskfødt dame.

Forordningen om Indfødsretten kunne så være rettet mod det statsråd der fandtes umiddelbart før forordningen blev udstedt. Men heller ikke det er rigtigt – af rådets 5 medlemmer var de 4 indfødte, kun A. P. Bernstorff var indvandret.

Nu kan man indvende, at disse forskellige „statusopgørelser“ stammer fra tilfældige tidspunkter og derfor ikke siger noget væsentligt om regeringernes sammensætning under enevælden. Lad os derfor betragte alle de udnævnelser der blev foretaget til statsrådet i perioden 1670 (da rådet blev oprettet) indtil indfødsretten i 1776. Der er tale om i alt 58 udnævnelser, hvoraf 12 gjaldt indvandrede tyskere. 25 af medlemmerne var rent danske, 14 slesvig-holstenere og 7 repræsenterede anden generation af indvandrede tyske slægter. Altså: ca. 20 % af statsrådet før 1776 var indvandrede, de resterende 80 % ville have kunnet passere indfødsrettens nåleøje.

Hvorfra stammer så myten om at kun få indenrigsfødte gjorde sig gældende i styrelsen? Var forholdene mon anderledes i de øvrige grene af statsadministrationen?

Det centrale regeringskontor var i hele perioden Danske Kancelli. Af overordnede embedsmænd (kanslere, vicekanslere og oversekretærer) fungerede her 21 personer, som alle var indfødte. Med mindre man da vil regne J. L. Holstein til indvandlerne. De øvrige embedsmænd i kancelliet (deltagerne i de kollegiale rådslagninger) udgjorde i alt 65 personer. De 64 var indfødte.

I de finansielle kollegier (skatkammerkollegiet og rentekammeret) finder vi 12 chefer, hvoraf 1 var indvandret og 45 deputerede, af hvilke 6 var indvandret.

Der var imidlertid et område, hvor de tyskfødte havde større chancer, nemlig Tyske Kancelli, der varetog styret af hertugdømmerne og forholdet til udlandet. Her var der i perioden 12 chefer, hvoraf halvdelen var indvandrede, og 23 deltagere i rådslagningerne, omtrent en tredjedel af dem var født i Tyskland. Selv om andelen af udenlandsk fødte altså var meget stor her, var den dog langt fra at være aldeles dominerende.

En stor del indvandrede tyskere findes givetvis blandt officererne, men kun i hæren. For flådens officerer var forholdene helt anderledes. Erik Reske Nielsen har foretaget en undersøgelse [3] der viser, at der var adskillige

udenlandskfødte søofficerer – hovedsagelig hollændere – i perioden 1660-99. De første årtier af 1700-årene finder man kun nogle få udlændinge (omkring 5-10 %), og resten af århundredet er det kun tilfældigt og spredt hvad der findes af fremmede.

Der er endnu en gruppe embedsmænd der fortjener opmærksomhed: stiftamtmandene og amtmændene, der varetog den lokale administration. Fra 1660 til 1776 blev foretaget 100 udnævnelser til stiftamtmand i Danmark, og af dem var kun 13 født i Tyskland, de 87 stammede fra monarkiet. Hvad amtmændene i Danmark angår ligger de tyskfødtes andel på ca. 16 %. Endnu færre indvandrere nåede frem til de tilsvarende stillinger i Norge. Mellem 1660 og 1766 drejer det sig om 4 af 53 stiftamtmand og kun 3 af de 91 amtmænd. De største muligheder havde tyskerne for at få amtmandsstillinger i hertugdømmerne, nemlig 16 af 64, det vil sige 25 %.

Denne summariske gennemgang af embedsstændens rekruttering under den ældre enevælde efterlader altså ikke noget indtryk af, at de indfødte havde svært ved at klare sig i forhold til de indvandrede. Et lignende resultat kommer man til, hvis man ser nøjere på en anden af myterne omkring enevælden, nemlig at adelen – og da først og fremmest højadelen – hovedsagelig rekrutteredes fra udlandet.

I rigsarkivets katalog omtales s. 5, at „under Kong Christian 7. udstedtes der indtil 1776 syv grevelige patenter. Af disse var de fire udstedt til udenlandskfødte“. Altså kun tre af de syv grever var født i monarkiet. Disse tal kan jeg ikke få til at stemme. Så vidt jeg kan se [4], blev der udnævnt 8 grever mellem 1766 og 1776. Af dem var 2 danskere (Otto Thott og Enevold Brandt), 2 var født i hertugdømmerne (Ditlev Reventlow og Caspar v. Saldern) og til den indenrigsfødte gruppe vil jeg – som nævnt – også regne F. L. Dehn. Tilbage bliver så 3 udlændinge.

Bedre går det ikke med oplysningen om, at „under Kong Frederik 5. var der blevet udstedt 10 grevelige patenter, af hvilke de seks var udstedt til udenlandsk født“ [5]. Altså kun 4 af disse grever skulle stamme fra monarkiet. Det stemmer ikke. 2 kom fra Slesvig eller Holsten (Frederik Christian Schack og Andreas August Pretorius), 4 var danske (Christian Lerche, Otto Ludvig Raben, Christian Frederik Levetzau og Christian Frederik Rantzau) og dertil kommer så den tidligere omtalte J. L. Holstein. Kun 3 af de 10 grever var indvandrede: Moltke, Berckentin og Schulin.

Grevernes rekruttering i denne periode (1746-1766) giver et ganske godt indtryk af gruppens sammensætning under hele den ældre enevælde. Fra 1671 til 1776 udstedtes 52 grevpatenter [6]. I denne forbindelse vil det være rimeligt at se bort fra 12 af patenterne, idet de ikke medførte en reel forøgelse af antallet af danske greveslægter. Det drejer sig om patenter der blev udstedt til 7 kvinder (hvoraf de 6 var danske), samt til 4 italienere og 1 hollænder, som aldrig tog ophold i Danmark. Tilbage står 40 grever, hvor-

af de 13 var indvandrere. De resterende 27, d.v.s. godt 2/3 hørte hjemme i monarkiet.

For friherrernes vedkommende var andelen af udlændinge endnu mindre. 1671-1776 udstedtes 40 patenter, hvoraf 5 gik til indvandrede tyskere og 4 gik til mænd af anden fremmed eller ukendt oprindelse. 3/4 af friherrene stammede altså fra monarkiet [6]. Det er nogenlunde det samme procenttal vi finder, hvis vi betragter rekrutteringen af den almindelige adel i samme periode. Adelen blev forøget med 289 slægter. 53 var indvandret fra Tyskland og 13 fra andre lande. De 223, eller 77 % stammede imidlertid fra monarkiet [7].

På baggrund af disse tal kan det imidlertid have interesse at se, hvordan adelen blev rekrutteret før enevældens indførelse i 1660. Det er om denne adel det hedder i Schultz Danmarkshistorie, at der hvilede et eget lys over den, „ikke mindst fordi man føler, at den i modsætning til enevældens adel var national“ [8].

Fra 1536 til 1660 blev der optaget 151 slægter i den danske adel. 77 kom fra Tyskland, 19 fra andre lande, 3 var af ukendt oprindelse, 32 var fra Slesvig eller Holsten, 17 var danske, 3 norske [9]. Det vil sige, at kun 52 af de 151 slægter stammede fra monarkiet. Man kommer altså til det tilsyneladende overraskende resultat, at de enevældige konger var langt mere tilbageholdende med at adle indvandrere, end deres forgængere havde været.

Forholdet skyldes først og fremmest to ting. Før 1660 kunne fremmede adelsslægter optages i den danske adel ved den såkaldte „stiltiende reception“. Adelen havde eneret på at eje frit jordegods, og de fremmede adelslægter, der – ved køb eller arv – erhvervede dansk adels gods, blev derfor regnet for at høre til den danske adel, uden at der behøvede at finde nogen formel optagelse sted. Men da adelen efter 1660 mistede sin eneret på at eje jord, bortfaldt følgelig denne mulighed for at blive optaget „stiltiende“ i adelen. Tyske adelsslægter, der nu indvandrede til Danmark, gled altså ikke automatisk ind i den danske adel, selv om de erhvervede gods. I modsat fald ville antallet af nye slægter mellem 1660 og 1776 - de nævnte 289 - være blevet forøget med de slægter, man nu må kalde fremmed adel i Danmark. Og det ville selvfølgelig have forrykket forholdet mellem tallene.

Den anden grund til at procenten af udlændinge falder efter 1660 er, at der rent faktisk blev adlet mange danske og norske slægter under enevælden. Før 1776 drejer det sig om 132 danske og 24 norske slægter, og de skal sammenlignes med den foregående periodes 17 danske og 3 norske slægter.

Nu er det imidlertid en kendt sag, at adelsslægter – lige som alle andre slægter – kan uddø. Når man derfor vil gøre op på et bestemt tidspunkt, hvor mange af standens slægter der var indenlandske, og hvor mange der var indvandret, må man derfor ikke blot tage hensyn til de slægter der var adlet, men også til dem der var uddøde. I 1660 bestod den danske adel af

155 slægter. 24 af disse slægter, altså ca. 15 %, var indvandret til landet i løbet af de foregående 30 år. 20 af slægterne kom fra Tyskland, 4 fra andre steder i udlandet. I 1776 var antallet af adelsslægter steget til 230. Heraf var 11, det vil sige ca. 5 % indvandret i de nærmeste 30 år, nemlig 8 fra Tyskland og 3 fra andre lande [10].

Den ændring der her er påvist i adelens rekruttering efter 1660 – med overvægt på adlinger af mænd fra monarkiet – har ganske logisk medført, at adelen pr. 1776 rummede færre nyligt indvandrede slægter end den havde gjort i 1660.

På baggrund af denne udvikling vil man kunne vente at finde eksempler på, at indvandrede adelsmænd opnåede embeder i den danske stat allerede før 1660. Da Christian 3. kom til magten i 1536 omgav han sig i høj grad med udlændinge. Heise og Erslev har påvist [11] at der i 1500-tallet var tale om „en tilstrømning af holstenerne og andre tyskere, som i Danmark opnåede mange og til dels store len ... og disse fremmede fik tillige ofte betydelige godser til gave af kongen ...“. Nu hørte holstenerne med til monarkiet, men der var også tale om en række personer, der var indvandret direkte fra Tyskland.

På grundlag af Erslevs fortegnelse over lensmændene i 1600-tallet [12] kan man lave en opgørelse over, hvor mange af hovedlenene der var besat med indvandrede adelige – og her er holstenerne ikke medregnet. Man kommer til følgende tal: 1600: 5 af 57 hovedlen, 1640: 5 af 53 og 1660: (for de østensundske lens vedkommende 1658) 7 af 49 hovedlen. Det vil sige at andelen af udlændinge stiger fra ca. 10 % til ca. 14 %. Som tidligere nævnt blev stiftamtmandsstillingerne fra 1660 til 1776 besat med 13 % tysk-fødte.

Der kan også nævnes eksempler på at indvandrede slægter kunne opnå medlemskab af rigsrådet allerede i første generation, og i de egentlige hofstillinger, som hofmarskalk, stald- og køgemester, kammerjunker o.s.v. finder man et meget betydeligt antal indvandrede tyskere, både under Frederik 2. og Christian 4. [13].

Man må altså i meget høj grad revidere opfattelsen af den ældre enevælde som en periode, hvor indfødte kun i meget ringe omfang kunne gøre sig gældende i modsætning til tiden før 1660, som skulle være specielt dansk. I denne henseende eksisterer det skarpe skel ved 1660 ikke. Allerede før dette år, spillede de indvandrede ikke nogen helt ringe rolle, og de blev ikke aldeles dominerende i den følgende tid.

Der er formentlig flere grunde til at denne mistolkning er opstået og har holdt sig så sejlivet. En af dem er nok, at vi har set på fortidens begivenheder med en senere tids øjne. Det er nemlig meget rigtigt og afgørende, når der i rigsarkivets katalog står side 13: „At det dansk-norske monarki havde udlændinge i høje embedsstillinger, var dengang ikke enestående i Europa.

Det var vel kun Storbritannien og Frankrig som til de højere og lavere embeder foretrak egne nationale kræfter og som kunne nøjes med det. Andre måtte hente „eksperthjælp“ udefra. *Tiden kendte ikke den nationalbevidsthed, som slog igennem i det følgende århundrede.*” (Kursiveringen er min).

Når vi vurderer rekrutteringen til embedsstand og adel i 15-, 16- og 1700-tallet må vi derfor være meget varsomme med at tillægge fortidens personer nationale motiver. Og navnlig er der grund til at understrege, at magtpolitiske, økonomiske og personlige faktorer i høj grad kan have været med til at forme udviklingen. Hvis man tager disse forhold i betragtning, kan man nå til en langt mere nuanceret opfattelse af det forløb der fandt sted. For det er givet, at der, også hvad nationalitetsforholdene angår, rent faktisk sker en del mellem 1536 og 1776.

Det er nævnt, at allerede Christian 3. i høj grad omgav sig med udlændinge. Ikke unaturligt for en hertug der havde måttet tilkæmpe sig magten i Danmark. På lignende måde måtte det være fristende for de følgende konger at støtte sig til personer, der først og fremmest kunne takke kongen – og ikke rigsrådet – for deres position i Danmark. Helt afgørende betydning fik dette forhold efter Frederik 3.s statskup i 1660. Den enevældige konge kunne frit vælge sine embedsmænd, og samtidig måtte kongen se med megen mistro på den tidligere regerende klasse: „den gamle danske adel“. Det var ikke i første række fra denne gruppe, han kunne ønske at vælge de mænd, der skulle understøtte det nye regime.

Man kan finde det overdrevet, at kongerne i flere generationer nærrede så stor en frygt for den gamle adel. Men en kendsgerning er det. I sine testamenter betoner Christian 5. gang på gang at det ikke er rimeligt at „binde bestillinger og charger til adelig naissance, blod og byrd“. Testamenterne, der var en samling gode råd til kongens søn og efterfølger, har en grundtone af dyb mistænksomhed til alle dem der måtte have hang til den forrige regeringsform. Kongen advarer for eksempel mod at udnævne nogen af den gamle adel til stillingen som generalprokurør, eftersom dennes fornemste opgave var at give agt på, at der ikke foretages noget mod kongens suverænitet og højhed. I sin dagbog skrev kongen i 1692, at man altid burde betænke, at ingen af den danske adel fik ledelse af kammer, kancelli eller militære sager. Og det hedder i testamentet fra 1698 at det ikke må tillades dem der beklæder de fornemste embeder ved kammeret og i finanserne at „alliere“ sig med den gamle adel [14].

Trods denne indstilling til den gamle adel finder vi dog i Christian 5.s gehejmekonsejl mænd som Henrik Bielke, Morten Skinkel og Jens Juel. Men ved siden af dem optrådte så de andre grupper kongen naturligt kunne ønske at drage frem: hertugdømmernes adel (Hans Schack, Frederik Ahlefeldt og Conrad Reventlow), borgerligt fødte mænd (for eksempel Griffenfeld og Mikael Wibe) og indvandrede tyskere som Körbitz, Biermann og Christian Siegfried v. Plessen.

Christian 5. søgte at skabe to nye samfundsgrupper, som kun havde kongen at takke for deres ophøjelse: de borgere der blev adlet og den særlige højadel der oprettedes i 1671: greverne og friherrerne. Forsøget blev dog noget af en skuffelse for kongen. Som helhed formåede de nye adelslægter kun i ringe grad at gøre sig gældende inden for de øverste lag af embedsstanden. En stor del af slægterne havde ganske simpelt købt sig et adelskab, og våbenskjoldet var tit det eneste adelige præg ved disse familier. De fortsatte med at leve i samme sociale og økonomiske miljø som før. De fleste af dem må karakteriseres som en udpræget brevadel og lavadel.

Større glæde havde Christian 5. ikke af sine grever og friherrer. Jeg har andet steds påvist at højadelen spillede en betydelig rolle i gehejmekonsejlet mellem 1671 og 1682 [15]. I den følgende periode er det imidlertid som om den kongelige mistro også rammer denne adelsgruppe. Fra 1682 og lige til 1746 er greverne og friherrerne næsten totalt trængt ud af konsejlet. Også andre ting tyder på, at kongens følelser overfor den højadel han selv havde skabt, kølnedes. En af grundene var formentlig de ægteskabsforbindelser, der efterhånden knyttede højadelen sammen med den frygtede gamle adel. Disse forbindelser huede i hvert fald ikke kongen. I 1690 nægtede han således Jørgen Scheel – der regnedes for en af sin tids rigeste adelsmænd i Danmark – tilladelse til at gifte sig med en grevinde Ahlefeldt. Begrundelsen var, at det ikke kunne tillades efter hendes fars testamente, og „at Lige og Lige udi Stand bedst fødte sig tilsammen“ [16]. I denne forbindelse er det værd at erindre kongens ovenfor citerede bemærkning om, at de der havde de fornemste embeder ikke måtte „alliere“ sig med den gamle adel.

Der var så 3 grupper tilbage, som kongerne kunne støtte sig på: hertugdømmernes adel, borgerslægterne og de indvandrede slægter.

Der er ovenfor nævnt eksempler på slesvig-holstensk adelige, der var medlemmer af Christian 5.s statsråd, og gruppen spillede en stor rolle frem til omkring 1710. Derefter skete der en ændring [17]. Medens Christian 5. i sine testamenter advarede mod den danske adel, så advarede Frederik 4. i de „Regierungs Regeln“, han efterlod sin søn, både mod den danske og den holstenske adel [18]. En lang række stillinger måtte ikke beklædes med danske eller holstenske adelige, for eksempel militære poster, og embederne som oversekretær i Tyske Kancelli og deputeret for kammeret. Kongen skrev at aldrig igen måtte på én gang mere end 1 af den gamle danske og holstenske adel være medlemmer af gehejmekonsejlet, og hvis man ville have en sådan i konsejlet, måtte man vælge en „der nicht sonderlich raffiniert und intrigant ist und nur das Landwesen und dessen Conservation verstehet“. Som afslutning skrev kongen dog, at trods disse råd om hvorledes man skulle tage sig i agt for den danske og holstenske adel, skulle man dog ikke foragte den. Dens medlemmer kan dog alligevel, hvis de ellers er gode og ærlige folk og er dygtige nok, godt nå frem til andre embeder af

og til. Ligeledes kan der også undertiden gives dem al slags høj rang, hvis de har gjort sig fortjent dertil, og hvis det kan ske uden med føje at præjudicere andre, som gerne ville have haft rangen før dem.

Årsagen til denne mistro til *både* den danske og den holstenske adel, skal sikkert søges i Frederik 4.s forbindelse til Anne Sophie Reventlow. Oprindeligt havde kongen nemlig ikke selv efterlevet sine regeringsregler. I juli 1710 bestod hans statsråd af 4 personer: 1 dansker, der var anden generation af en våbenbrevslægt og 3 mænd fra gruppen dansk og holstensk adel. Men mellem 1712 og 1730 udnævnte kongen kun 1 fra denne gruppe, og han var svoger til Anne Sophie Reventlow. Ganske det samme mønster træffes ved udnævnelserne til Danske Kancelli, Tyske Kancelli, Rentekammeret og amtmandsposterne. Overalt en ændring i embedsstandens rekruttering mellem 1710 og 1712.

Kronologisk falder det sammen med, at kongen i 1711 traf Anne Sophie og blev viet til hende den følgende sommer – skønt hans dronning endnu levede. Ægteskabet betød en stigende indflydelse for den tyske del af Anne Sophies slægt, nemlig Holsteinerne, og de kan udmærket have set en fordel i at vække kongens mistro mod de tidligere dominerende grupper. Yderligere bevirkede det kongelige bigami en voldsom forargelse i adelige kredse. Blandt andet medførte det et brud mellem Anne Sophie og hendes mor. Det er derfor ikke svært at forestille sig, at begivenhederne kan have medført et spændt forhold mellem Anne Sophie og den holstenske adel hun var udgået af. Efter 1712 blev det i høj grad mænd af tyske slægter (enten de nu selv var indvandret eller de tilhørte senere generationer af indvandrede familier), der besatte de fornemste embeder. På de lavere trin i hierarkiet fik danske borgerlige eller borgerligt fødte bedre chancer.

Efter kongeskiftet i 1730 skete der igen ændringer i embedsstandens rekruttering. Vigtigst var nok, at borgerstanden fik sværere ved at gøre sig gældende. Styret havde både under Christian 6. og Frederik 5. et aristokratisk præg. Forholdene i Danmark syntes endnu ikke modne til, at man i synderlig udstrækning ville drage borgerligt fødte frem i første række. I stedet dominerede så adelige: af udenlandske slægter, atter igen af holstenske slægter samt enkelte af den gamle adel. Når man skal vurdere den gamle danske adels placering på dette tidspunkt, må man imidlertid tage hensyn til, at der er tale om en gruppe af slægter der blev mindre og mindre i årenes løb. Gammel dansk adel er defineret som de adelsslægter, der fandtes i 1660. Vi ved at en afsluttet gruppe af slægter vil tendere mod at uddø, fordi man i det gængse slægtsbegreb kun regner med mandslinjerne og ser bort fra kvindernes efterkommere. Og denne proces går hurtigere, end man i almindelighed forestiller sig. I 1660 bestod den danske adel af 155 slægter, i 1730 var kun 78 af dem tilbage og i 1776 var tallet endda sunket til 52 [19]. På denne baggrund, og på baggrund af den udvikling der er skit-

seret ovenfor, kan det næppe forundre, at embedsstanden i midten af 1700-årene måtte være stærkt præget af slesvig-holstenske og tyske mænd.

Dertil må man huske, at riget på denne tid rummede forskellige nationaliteter: danske, tyske, nordmænd, som alle havde samme hjemstavsret. Axel Linvald har meget rigtigt udtrykt det således: „I sit væsen var Helstaten unational. Uden Hensyn til Sprog og Hjem, i Ind- og Udland søgte Enevoldskongerne deres Embedsmænd ... Franskmanden Saint-Germain førte i 1762 Befaling over den danske Hær, og Schweizeren Reverdil blev Christian VII's lærer ... I sin ydre Form blev Helstaten væsentlig tysk. Talmæssigt var Rigets tyske Befolkning den svageste, økonomisk var den overlegen. Hertugdømmernes Landbrug var forud for Kongerigets, og deres Velstand derfor større. Inden for den holstenske Adel fandtes Mænd, som var dygtigere end deres danske Standsfæller og besad større Kundskaber ... Af de indkaldte Udlændinge var de fleste tyskfødte. Fælles Religion og talrige Slægtsforbindelser byggede en Bro, ad hvilken mange vandrede ind over Statsgrænsen. Dybest set er det måske Forklaringen, at tyske Mænd, indfødte saavel som fremmede, i højere Grad end Landets danske Overklasse har følt de forskellige Tidens Krav. I det 17. Aarhundredes sidste Aartier blev de den unge Enevældes ivrige Tjenere; i det 18. Aarhundredes anden Halvdel var de Reformernes virksomste Forkæmpere“ [20].

Man kunne på forhånd vente at det danske monarki, der strakte sig fra Elben til Nordkap, måtte rekruttere sin embedsstand fra alle de 3 nationaliteter der boede i området. Og man kan – set med navnlig senere tiders øjne – synes at danskerne, og specielt nordmændene, blev forfordelt. Jeg har i det foregående søgt at fremdrage nogle af de forhold der var bestemmende for denne udvikling. Givet er det jo, at såvel embedstand som adel i stigende grad fik et ikke-dansk præg.

Udviklingen begyndte – som tidligere nævnt – imidlertid allerede med de mange tyske adelsslægter, der indvandrede mellem 1536 og 1660. Nationalt set betød de ikke nogen større fare. De kom til et ret dansk miljø, blev derfor temmelig hurtigt daniserede og gled efterhånden helt ind i den gamle danske adels rækker. Men det samme kan man unægtelig ikke sige om alle de slægter – adelige som borgerlige – der indvandrede efter 1660. Det måtte jo være begrænset hvor mange fremmede slægter den gamle adel kunne blive ved med at optage, uden at dens dansk-nationale karakter ændredes. Efterhånden som en stigende del af landets adel var af udenlandsk oprindelse, forlængedes daniseringsprocessen for den enkelte slægt. De indvandrede familier kunne gifte sig ind i hinanden eller ind i de holstenske slægter, der havde så stærk en politisk og økonomisk position. Det tyske miljø måtte, for eksempel sprogligt og kulturelt, voxte i styrke med årene. Dertil kom så den meget væsentlige faktor, at kongefamilien efter 1660 var stærkt tysk præget. Fremmede – enten det nu var tyskere eller

holstenere – som i høj grad kunne takke kongegunst for deres position – kunne ikke have nogen virkelig interesse i at blive for nært forbundet med den gamle danske adel, som kongerne nærede så stærk en mistro til. Hvem skulle de så knytte sig til – om ikke hinanden? For dem var det både muligt og ønskeligt at leve i et næsten helt tysk præget miljø.

Det ikke-danske element blandt embedsmænd og adel kan deles op i 4 grupper. 1. Nordmænd. 2. Holstenere. 3. Lidet daniserede tyskere, som var født i monarkiet, men hvis slægt var indvandret en eller flere generationer tidligere og 4. Indvandrede udlændinge, først og fremmest tyskere. Når man skal vurdere problemet dansk – ikke-dansk i lys af indfødsretsforordningen må man huske, at indfødsretten tilkom alle der var født i riget. Altså også holstenere, nordmænd og indfødte fra kolonierne i Ost- og Vestindien samt Guinea. Dertil kom nogle undtagelsesbestemmelser. Personer der ville investere en vis kapital, eksperter der indkaldtes eller folk, der købte godser til en værdi af 10.000 rigsdaler, kunne opnå indfødsret. Det var denne sidste bestemmelse der fik A. P. Bernstorff til at rødmæ: „Burde den virkelige dygtighed ikke tilhøre alle lande, og burde den ikke i det mindste regnes lige med en sum af 10.000 rigsdaler?“ [21].

Af de 4 nævnte ikke-danske grupper havde således gruppe 1, 2 og 3 indfødsret. Den første gruppe (nordmændene) betød talmæssigt særdeles lidt. Til gengæld udgjorde de to andre grupper det helt dominerende antal af enevældens ikke-danske embedsmænd og adelige. Selv om indfødsretten havde været gældende lov allerede fra 1660, ville den ikke have kunnet forhindre disse menneskers ansættelse i dansk tjeneste. Indfødsretten tog alene sigte på gruppe 4, og det er den, jeg har forsøgt at opgøre talmæssigt i begyndelsen af denne artikel. Stillet op i tabelform ser resultatet således ud:

Indvandrede tyskere i en række centrale stillinger:

Gehejmekonsejlet:	12 af i alt	58 stillinger
Danske kancelli, chefer:	0 – –	21 –
deltagerne i de kollegiale rådslagninger:	1 – –	65 –
Skatkammerkollegium og rentekammer, chefer:	1 – –	12 –
deputerede:	6 – –	45 –
Tyske kancelli, chefer:	6 – –	12 –
deltagerne i de kollegiale rådslagninger:	6 – –	23 –
Stiftamtmand i Danmark:	13 – –	100 –
Stiftamtmand i Norge (indtil 1766):	4 – –	53 –
I alt	<hr/> 50 af i alt 389 stillinger	

Der fandtes andre regeringskontorer og embeder end de her nævnte, og der blev foretaget flere udnævnelser af indvandrede, end de 50 der er omtalt

her. Men oversigten over disse centrale stillinger viser altså, at udlændinge besatte knap 13 % af stillingerne, monarkiets egne mænd sad inde med mere end 87 %. Dertil må føjes, at de 50 udnævnelser ikke gjaldt 50 forskellige mænd. Der indgår faktisk kun 32 indvandrede tyskere i opstillingen. Adskillige af dem sad kun meget få år i stillingerne, 3 var slægtninge af kongehuset og havde vel uanset al lovgivning altid kunnet opnå embede i Danmark, og yderligere en række af de 32 ville i kraft af formue og godser være kommet ind under undtagelsesbestemmelserne i indfødsretsforordningen. For de nævnte embedsgruppers vedkommende ville forordningen vel ikke have været aktuel for mere end 10-15 personer. Indfødsretten er derfor meget langt fra at være et „vendepunkt i den danske nations og det danske folks udvikling“.

Det er altså vanskeligt at se indfødsretsforordningen som en reaktion på rekrutteringen af embedsmænd under den ældre enevælde. Men hvilken betydning fik forordningen nu for den følgende tid?

Man kan her henvise til Jette Kjærulff Tuxens interessante undersøgelse af „Den danske civile centraladministrations embedskorps 1766-1797“ [22]. Her analyseres bl.a. den nationale baggrund for en række embedsmænd i regeringsorganer, der varetog „væsentlige sider af styrelsen af den enevældige helstats indre, ydre eller økonomiske forhold“. Afhandlingen behandler tiden både før og efter 1776, og forfatteren når til følgende konklusioner: „Mellem 1766 og 1774“ – altså før indfødsrettens indførelse – „skete der en kraftig nedgang i antallet af såvel tysk- som holstensk fødte embedsmænd ...“ Om indfødsretten hedder det: „det var dog nok så som så med det nationale – i hvert fald på kort sigt ... Når dette tages i betragtning, kan det ikke forbavse, at antallet af tysk- og holstensk fødte embedsmænd ikke gik yderligere ned mellem 1774 og 1782“. Antallet steg tværtimod.

Jette Kjærulff Tuxen opstiller en tabel over embedskorpsets nationale sammensætning.

Den procentvise fordeling er med afrundede tal:

	Fødested:					
	Danmark	Norge	Slesvig	Holsten	Monarkiet	Udlandet
					i alt	
1766	45	6	8	18	77	24
1774	61	12	10	5	88	7
1782	50	13	7	14	84	14
1790	43	14	16	14	87	13
1797	45	19	9	17	91	9

Man ser altså det mærkelige, at såvel en dansk-national som en helstats-national fremgang i tiden før 1776 vendes til en tilbagegang i de følgende år. 21 år efter indfødsrettens indførelse udgjorde den dansk-norske del af disse embedsmænd 64 % – 2 år før forordningen blev udstedt, var tallet 73 %!

Et lignende indtryk får man ved at betragte statsrådets sammensætning efter 1776. En del af medlemmerne må karakteriseres som holstenerne: Rantzau-Ascheberg, C. L. Stemann, hertug Frederik Christian, Rantzau-Breitenburg og Carl Moltke. De to sidste var udnævnt så sent som 1831 og 1848. Andre tilhørte anden generation af holstenske slægter, men var helt eller delvis daniserede: Chr. Brandt, C. F. Reventlow (iøvrigt født i Paris) og P. C. Stemann. Til denne gruppe skal måske også regnes Haxthausen, hvis slægt var indvandret fra Tyskland, og hvis far var overlanddrost i Oldenburg. Tre Moltker finder vi også i statsrådet, alle sønner af indvandrede tyskere. Det samme var C. G. Bernstorff, der efter at have været dansk minister endte sin karriere som preussisk udenrigsminister. Endelig forhindrede indfødsretten ikke, at der blev optaget udenlandskfødte i gehejme-konsejlet. Det drejer sig om A. P. Bernstorff, H. W. Huth (der var 48 år gammel da han indvandrede), Ernst Schimmelmann (der var 14 år gammel da faderen slog sig ned i Danmark) og endelig H. A. Reventlow-Criminil (hvis far var en fransk emigrant, der havde bosat sig i Hamburg). Disse 17 personer udgjorde omtrent halvdelen af statsrådets medlemmer mellem 1776 og 1848.

Endelig kan det tilføjes, at med hensyn til den danske adels rekruttering fik indfødsretten nærmest negativ betydning. En række indvandrede adelsmænd søgte nemlig omgående optagelse i adelen. Alene i 1776 fik standen en tilvæxt på 30 udlændinge mod kun 6 danskere.

Set i længere perspektiv er den danske adels rekruttering [23]:

Adelens tilvæxt af slægter fra:

	monarkiet	Tyskland	øvrige udland	udlændinge i %
1536-1660	max. 55	77	19	66
1660-1776	223	53	13	23
1776-1848	146	52	16	32

Altså overalt det samme billede: indfødsrettens indførelse gav ikke noget knæk i den nationale udvikling.

Hvis ikke indfødsretten var udslag af et nationalt sindelagsskifte, hvad var så tanken med forordningen? Når man skal vurdere det, gør man sikkert klogt i at betragte den politiske situation omkring 1776. Det parti der

Der blev præget adskillige medaljer til minde om indfødsretten. Allerede den 29. januar 1776 – Christian 7.'s fødselsdag og den dag forordningen blev bekendtgjort – havde Guldberg den officielle medalje parat til uddeling. Den symboliserer kongens kærlighed til folket. Også som privatmand var Guldberg aktiv og sørgede for at der blev slået en medalje, der viser undersåtternes kærlighed til kongen. Det er den i artiklen omtalte medalje, hvor 3 genier ofrer røgelse på et alter. Københavns bystyre ville ligeledes give udtryk for sin „evige taknemmelighed og hengivenhed“, dog „at Bekostningerne ikke overstige 20 Rdr. pro persona, saa og ønske vi gierne, at Inscriptionen bliver paa Dansk“. Det sidste ønske fik borgerne nu ikke opfyldt. Alle de medaljer der erindrer om den nationale begivenhed har latinske indskrifter, og symbolik og figurfremstilling har i høj grad hentet forbilleder fra den romerske oldtid.

Ovenfor er t.v. gengivet en medalje, bekostet af Hielmstjerne og Rosencrone. Indskriften er *Tantus Amor Populi* – Så stor kærlighed til folket. På billedet ses kongen, der hjælper en kvinde (d.v.s. folket) til „opreisning“. Og skjoldet viser med sine våbenmærker for Danmark, Norge, Slesvig og Holsten, hvem folket var, nemlig helstatens 3 nationaliteter. Samme „tretals-symbolik“ går igen i flere andre af medaljerne og fortæller tydeligt, at man ikke i dansk-national henseende skal vente sig meget af indfødsrettens gennemførelse. At man heller ikke i helstats-national forstand skulle forvente de store ændringer, antydes af medaljen ovenfor t.h. Bagsiden – der ikke er gengivet her – viser bl.a. *Hercules' søjler*, der er et symbol på den vide verden. Forsiden taler endnu tydeligere. *Visdom* i *Minervas* skikkelse, udstyret med retfærdighedens vægt, er ledsaget af en løve, vel et symbol på Danmark. Men hun peger på hele jordkloden, og indskriften siger: *Pro Patria Et Orbe* – For fædrelandet og verden. Det vil sige, også efter 1776 kan kongen hente dygtige tjenere fra hele kloden. Bag medaljens bekostning stod kammerherre v. Linstow. Skønt han var født i Mecklenburg, fik han tildelt dansk indfødsret i 1777. Der var altså realiteter bag medaljens billedsprog. [24]

var kommet til magten ved statskuppet mod Struensee, kunne nok have brug for en syndebuk. Og Struensee var vitterligt født i udlandet, selv om han kun var 20 år gammel, da han indvandrede i forbindelse med faderens udnævnelse til biskop i monarkiet. Regeringen forudså – som det hedder i rigsarkivets katalog – at den kunne trække stik på indfødsrettens popularitet. Samtidig tror jeg det er rigtigt, når Svend Cedergreen Bech opfatter indfødsretten som en manøvre i magtkampen mellem den danskfødte Guldberg og den indvandrede Bernstorff. Han skriver, at man ikke kan kalde forordningen for nogen særlig dansk manifestation. „Dens principper stred voldsomt mod den merkantilistiske politik, Guldberg agtede at føre, hvorfor han også

var den første til at gennemhulle lovens bestemmelser. Den stred ligeledes mod dens borgerliggørelse, Guldberg kæmpede for ... men i sin konsekvens, hvori den åbnede for alle chauvinismens sluser, indeholdt loven om indfødsretten spiren til helstatens sprængning" [25].

Forordningen var forfatningsstridig, i konflikt med Kongeloven, og den blev fremsat på en noget uregulær måde, nemlig som kabinetsordre uden reel behandling i statsrådet. Men Guldberg førte sagen til ende med succes. Regeringen og hoffet høstede popularitet, Guldberg magt. Han udnævntes til hvid ridder og blev stats- og gehejmekabinetssekretær med rang af oversekretær. 1777 blev han adlet. Magtkampen mellem ham og Bernstorff afsluttedes 12. november 1780, da man lod den sindssyge Christian 7. afskrive et brev, Guldberg havde forfattet, og hvori man bad Bernstorff tage sin afsked. Som et minde om disse begivenheder har vi forordningen om indfødsretten.

I national henseende – det vil sige i helstatens dansk-norske-slesvig-holstenske ånd – er der ikke megen grund til at fejre indfødsretten. I dansk national henseende langt mindre. Forordningen var et dygtigt politisk træk. Den har haft stor propagandamæssig betydning i den aktuelle situation, så stor, at det endnu ved 200-års jubilæet kan være svært at vurdere forholdene rigtigt.

En af de medaljer, der blev slået til minde om indfødsretten, var „bekostet af et selskab og udført efter Guldbergs ordre“. Med sin omskrift: Pietas civium – borgernes fædrelandskærlighed – eller barmhjertighed mod borgerne, pryder den nu bagsiden af rigsarkivets katalog. Medaljens billede må siges at have en utilsigtet dobbelt symbolsk betydning. Det viser tre genier – den danske, den norske og den holstenske „nation“, som ofrer røgelse på et alter. Skal vi stadig gøre det?

NOTER

Artiklen bygger først og fremmest på de lister over embedsmænd, der er publiceret i G. N. Kringelbach: *Den civile Centraladministrations Embedsetat 1660-1848* (1889), J. Bloch: *Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark og Island 1660-1848* (1895), Bergwitz: *Fra Adelsstyre til Enevælde i Norge* (1917) og Fritz Jürgensen West: *De kongelige Amtmand i Hertugdømmet Slesvig 1660-1864* (Personalhistorisk Tidsskrift, 7. rk. bd. 6, 1921, s. 1-26) samt listerne over adelsslægterne i Albert

Fabritius: *Danmarks Riges Adel, dens Tilgang og Afgang 1536-1935* (1946) – i det følgende citeret som Fabritius.

Oplysningerne om de enkelte embedsmænd er søgt i den relevante slægts- og personalhistoriske litteratur, særligt i de danske og norske biografiske lexika.

Jeg har selv skrevet en utrykt afhandling: *Den højere civile embedsstands nationale og sociale sammensætning i Danmark, Norge og de kongelige dele af hertugdømmerne 1660-1766* (1957). En del af afhandlingens

- resultater er refereret i Aarhus Universitet, Aarsberetning 1957-58, 1958, s. 151-155. Delresultater indgår iøvrigt i min artikel: „Den gamle danske adel“ og dens „gods-tab“, nogle metodiske synspunkter og en kritisk vurdering (Jyske Samlinger, ny rk. VI,1, 1963, s. 1-14) og i min anmeldelse af Svend Aage Hansen: Adelsvældens grundlag (sst., VI,4, 1965, s. 423-33).
1. Bd. 9, 1965, s. 515ff.
 2. Rigsarkivets katalog: Indføds-retten, 1976, s. 3.
 3. Jyske Samlinger, ny rk. I, 1950-52, s. 112ff.
 4. Fabritius, bilag B og C.
 5. Rigsarkivets katalog, s. 5.
 6. Fabritius, bilag B og C.
 7. Sst., bilag B.
 8. Bd. III, 1942, s. 493.
 9. Fabritius, bilag B jvfr. min ovennævnte artikel i Jyske Samlinger, s. 3f.
 10. Fabritius, bilag B.
 11. A. Heise: Wulfgang v. Utenhof (Historisk Tidsskrift, 4. rk., VI, 1877-78, s. 163-311, specielt s. 240ff.) og Kr. Erslev: Konge og Lensmand i det sextende Aarhundrede, 1879, s. LIff.
 12. Kr. Erslev: Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596-1660, 1885.
 13. Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1872, s. 123-208 og sst. 1873-76, s. 144-216.
 14. Kong Christian den Femtes Testamenter udg. v. J. J. A. Worsaae, 1860, s. 17, 14, 35 og 37. Dagbogsoptegnelsen: Aarsberetninger fra Gehejmearkivet, bd. 6, 1876-82, s. 272.
 15. Min ovennævnte anmeldelse i Jyske Samlinger, s. 431f.
 16. Historisk Tidsskrift, 2. rk., I, 1847, s. 523.
 17. Problemet er behandlet i min ovennævnte anmeldelse i Jyske Samlinger, s. 432f.
 18. Dansk Maanedsskrift 1865, bd. 1, s. 51-57.
 19. Fabritius, bilag A og B.
 20. Schultz Danmarkshistorie, bd. 4, 1942, s. 225.
 21. Her citeret efter Politikens Danmarks Historie, bd. 9, 1965, s. 518.
 22. Personalthistorisk Tidsskrift, 16. rk. bd. 3, 1975, s. 123-193, specielt s. 150ff.
 23. Fabritius, bilag B.
 24. Jeg skylder Den kongelige Mønt- og Medaillesamling – specielt museumsinspektør Jørgen Steen Jensen – tak for oplysninger samt lån af klicheer.
 25. Politikens Danmarks Historie, bd. 9 1965, s. 516ff.

2 slægter Find

Finn H. Blædel

Udover de 2 slægter Find, der i det følgende er gjort rede for, er jeg i Vendsyssel stødt på efterkommere af degn i Ingstrup Kristen Jensen Find (1660-1701). Denne mand, der muligvis var broder til værtshusholder Mikkell Jensen Find (se nr. 4 i slægten Find fra Holstebro), hvilket det ikke er lykkedes at finde bekræftelse på, efterlod sig bl.a. 2 sønner og 2 sønnesønner, der alle var skoleholdere i Vendsyssel. Om disse kan henvises til P. M. Rørsig m.fl. „Skoler og degne i Vendsyssel I-II“. Hjørring 1933-57.

Den ældste bærer af navnet jeg er truffet på – bortset fra jætten i Lunds domkirke – er Peder Mikkelsen Find, der var degn i Slagelse fra 1580-84, jfr. Hundrup „Lærerstanden ved Slagelse lærde skole“. Roskilde 1861. En evt. forbindelse mellem ham og de 2 Find-slægter har ikke kunnet konstateres.

SLÆGTEN FIND fra HOLSTEBRO

1. SLÆGTLED

1. *Mikkell Jensen Find* * ca. 1594 † tidligst 1647.
Student Aalborg, imm. 16/9 1612, sognekapellan i Holstebro og Måbjerg 1623, bacc. 10/6 1624, rektor i Holstebro til 1644. Gift med N. N.
2 børn kendes (2-3).

2. SLÆGTLED

Rektor Mikkell Jensen Finds 2 børn.

2. *Jens Mikkelsen Find* * ca. 1635 i Holstebro † 1678 i Aulum.
Student Viborg, imm. 16/5 1653, sognepræst til Aulum 1659-78. Gift med N. N.
1 søn kendes (4).
3. *Niels Mikkelsen Find* * ca. 1640 † i Sønder Mølle, begr. 25/8 1707 i Sevel, 67 år. Student Viborg, imm. 12/5 1665, stud. theol., aflagde ed 23/5 1684, sædedegn i Ålbæk-Vor 1684-1705. Ved konsumtionsmandtallet 1700 anføres han „uden bolig, hustru og folk“. Afstod sit embede august 1705 på grund af alder og blindhed.

3. SLÆGTLED

Sognepræst Jens Mikkelsen Finds søn (se 2).

4. *Mikkel Jensen Find* * ca. 1670 i Aulum begr. 28/3 1725 i Holstebro. Værtshusholder [1], handelsmand og konsumtionsforpagter i Holstebro 1713-21. Gift 1.º 6/4 1702 i Holstebro *Johanna Christensdatter Winter* (datter af borgmester i Holstebro Christen Nielsen og Anna Jakobsdt. Winter) begr. 4/6 1703 i Holstebro [2].

Ingen børn.

gift 2.º 11/6 1704 i Holstebro *Dorete Marie Mortensdt. Skalstrup* (datter af gårdejer Morten Sørensen S.) * i slutningen af 1685 begr. 12/3 1729 i Holstebro, 43 år. og 4 mdr.

8 børn (5-12).

4. SLÆGTLED

Værtshusholder Mikkel Jensen Finds 8 børn (se 4).

5. *Anne Catrine Mikkelsdt. Find* hj.døbt 1/8 1705, fr.st. 7/8 i Holstebro begr. 8/6 1706 i Holstebro.
6. *Jens Mikkelsen Find* døbt 8/6 1712 i Holstebro † 28/5 1788 i Hellested. Student Kolding 1734, degn i Hellested 1755 [3]. Gift 1.º 11/9 1755 i København, Holmens s. [4] *Anna Maria Petersen* (datter af laugskok på Christianshavn Christian P. og Anna Kierstine Bartholomæidatter) hj.døbt 8/8 1721 Holmens s. † 27/7 1767 i Hellested.

4 børn (13-16).

Gift 2.º 27/1 1768 i Karise *Ursula Maria Libano* (datter af tobaksplanter i Korsør Johan L. og Charlotha Sophia Johansdt. Fabritius) døbt 26/2 1740 i Korsør † 19/11 1814 i Byrum på Læsø [5].

2 børn (17-18).

7. *Johan Christian Mikkelsen Find* hj.døbt 3/12 1713, fr.st. 13/12 i Holstebro † 12/3 1761 i Spjellerup [6]. Student Holstebro 1731, skoleholder i Spjellerup 1738, degn i Lyderslev-Frøslev 1750. Gift i sidste halvdel af 1743 i Holtug [7] *Ane Maria Rasmusdt. Mariager* (datter af sognepræst i Asker i Norge Rasmus Jensen M. og Anna Christensdatter Lund) * o. 1708/09 i Asker (Kb. begynder først 1726) begr. 4/2 1777 i Spjellerup, 68 år.

4 børn (19-22).

8. *Morten Mikkelsen Find* døbt 16/11 1714 i Holstebro begr. 2/12 1714 smst.
9. *Morten Mikkelsen Find* døbt 4/12 1716 i Holstebro begr. 4/1 1717 smst.
10. *Ib Jørgen Mikkelsen Find* døbt 15/1 1718 i Holstebro † tidligst 1766. Farversvend i Holsten [8].
11. *Christen Mikkelsen Find* døbt 28/2 1719 i Holstebro begr. 7/3 1719 smst.
12. Udøbt barn * 1/9 1720 i Holstebro † 2/9 1720 smst.

5. SLÆGTLED

Dejn Jens Mikkelsen Finds 4 børn af 1. æ. (se 6)

13. *Peter Hieronymus Find* døbt 7/7 1756 i Hellested † 17/10 1816 på Vibygård, Syv sogn. Forvalter på Vibygård o. 1790, på Næsbyholm 1801, forpagter på Nidløsegård o. 1803, forpagter på Næsbyholm o. 1810, derefter igen forvalter på Vibygård [9]. Gift 18/2 1790 i Gadstrup *Sidsel Kirstine Fischer* (datter af degn i Vinding Palle Henrichsen F. og 2. hustru Mette Marie Jensdatter) døbt 28/1 1756 i Vinding † 7/12 1825 på Vibygård, Syv sogn.

5 børn (23-27).

14. *Nicolai Find* døbt 31/10 1757 i Hellested begr. 6/3 1764 smst.
 15. *Laurentius (Lars) Find* døbt 30/10 1760 i Hellested † 10/4 1790 i Aalborg, Budolfi sogn. Ugift tobaksspindemester i Aalborg.
 16. *Rebeche Find* døbt 24/10 1763 i Hellested † 8/8 1806 i Byrum på Læsø. Gift 1.º 6/7 1787 i Hellested *Hans Christopher Neuchs* (søn af slagter i Kolding Christopher Neychs og Giertrud Hansdt. Bruun) døbt 1/6 1752 i Kolding † 29/9 1804 i Byrum.
 Student København 1771, exam. jur. 1785, tolder på Læsø 1787. 23/1 1799 told- og konsumtionskasserer i Præstø, men synes ikke at have tiltrådt [10].

7 børn (28-34).

Gift 2.º 29/5 1806 i Byrum *Peder Bech* (søn af priv. kromand i Vrangbæk Gregers Pedersen og Giertrud Pedersdatter) døbt 8/11 1778 i Vester Brønderslev † 26/10 1864 i Byrum.

Styrmand, kst. tolder på Læsø, senere ejer af Brarumgård.

Ingen børn.

Bech gift 2.º o. 1807 *Ane Margrette Mallie* (datter af skipper og fisker Otto Kristensen M. og Ingeborg Hansdt. Eifler) * 31/7 1780 på Hirtsholmene † 12/10 1815 i Byrum. Gift 3.º 20/11 1816 i Byrum *Margrethe Juuls Smith* (datter af skipper Lars Mikkel S. og Anna Juuls Graven) døbt 9/3 1794 i Byrum † 15/11 1885 smst.

Dejn Jens Mikkelsen Finds 2 børn af 2. æ. (se 6).

17. *Nicolai Jensen Find* døbt 24/11 1768 i Hellested begr. 24/4 1801 i Kbhvn., Vor Frelsers sogn.
 Tobaksskærer, arbejdsmand, skibstømmermand. Gift 17/2 1792 i Kbhvn., Holmens k. *Christine Jordan* [11] † 1/7 1844 i Frelsers arbejdshus, Vor Frelsers sogn.

1 søn (35).

18. *Anna Sophia Find* fr.st. 11/11 1777 i Hellested begr. 23/1 1778 smst.

Degn Johan Chr. Mikkelsen Finds 4 børn (se 7).

19. *Rasmus Find* døbt 28/10 1744 i Spjellerup begr. 10/3 1777 i Kbhvn., Vor Frue sogn. Farver i Kbhvn. Gift 26/5 1773 i Helligånds [12] (*Anna Margrete Lund* [13] (datter af bryggersvend, siden værtshusholder og prammand Gunder Andersen L. og Maren Sørensdatter) * 9/10 1749 i Kbhvn. Trinitatis sogn begr. 1/8 1788 i Kbhvn., Vor Frue sogn.

1 søn (36).

Hun gift 2.º 8/4 1778 i Vor Frue k. farver, fra 1786 rodemester i Kbhvn. *Lars Pedersen Bjørn* (søn af skoleholder Peder B. og 2. hustru Margrethe Elisabeth Nielsdatter) * 1746 på Kolbjerg skole i Vissenbjerg (kb. eksisterer ikke) begr. 5/11 1796 i Kbhvn., Vor Frue sogn. Bjørn gift 2.º 11/4 1792 i Vor Frue k. *Malene Sophia Hagen* (datter af sognepræst i Elmelunde, senere i Kjeldby Peder Haagensen H. og Anna Lauritsdt. Terpager) døbt 21/12 1759 i Elmelunde † 15/4 1839 i Kbhvn., Vor Frue sogn. Ægteskabet opløst 1793 og hun gift 2.º 15/3 1797 i Vor Frue k. farver *Johan Pohlmann* (søn af sognepræst til Kirke Hyllinge Hans Peder Johansen P. og Maren Ditzel) døbt 31/3 1770 i Kirke Hyllinge † 22/9 1838 i Kbhvn., Vor Frue sogn.

20. *Dorthe Maria Find* døbt 24/6 1746 i Spjellerup begr. 3/10 1780 smst. Gift 8/5 1767 i Spjellerup *Niels West Buch* [14] (søn af kornet, senere kommandant på Munkholm Georg Friederich B. og Kristine Winding) * 21/12 1720 i Viborg, domk. begr. 12/5 1795 fra Lyderslev, bisat Spjellerup.

Student Ribe 1740, lærer, cand. 1745, huslærer, missionær i Finlierne i Nord Trønnelag 1752, res. kapellan i Skanderborg, Skanderup og Stilling 1757, præst i Ll. Heddinge 1760, sognepræst til Spjellerup-Smerup 1762, til Lyderslev-Frøslev 1787, provst.

7 børn (37-43) [15]

21. *Michael Find* døbt 21/4 1748 i Spjellerup begr. 18/1 1781 i Kbhvn., Nicolaj sogn. Hørkræmmer, te- og porcelænshandler i Kbhvn. Gift 29/6 1774 i Nicolaj k. [16]. *Anthonette Pay* (datter af købmand i Bragermæs Halvor Hansen P. og Marie Sophie Hellesen) døbt 24/7 1737 i Bragermæs † 3/3 1791 i Kbhvn., Nicolaj sogn.

1 søn (44).

Hun gift 2.º 1783 i Nicolai k. (kop.afgift betalt 6/9 1783) porcelæns-handler *Hans Peter Sølling* (søn af proviantforvalter Michael Detløff S. og Cecilie Maria Reichel) døbt 13/2 1748 i Nicolai † ? Kort efter vielsen gik han fallit og forlod konen. (Forseglingssprot. 1780-85 prot. 6B og Registreringsprot. 1782-87 prot. 6B). Da konen døde i 1791 var hans opholdssted stadig ukendt. (Hof- og Stadsrettens Forseglingssprot. 1790-91).

22. *Engelcke Find* døbt 8/4 1750 i Spjellerup † senest 1761 [17].

6. SLÆGTLED

Forvalter Peter Hieronymus Finds 5 børn (se 13).

23. *Jens Christian Find* døbt 28/2 1790 i Syv † 24/6 1847 i Helsinge.
Student Slagelse 1808, cand. 1814, lærer ved Bayske skole i Randers 1817, præst i Hald og Kærby 1822, i Helsinge og Valby 1840 [18].
Gift 14/12 1818 i Syv *Johanne Marie Margrethe Kretschmer* (datter af drejer i Kiel Johan Jacob K. og Marie Frederikke Ebertin) * 1/1 1790 i Kiel (jfr. Wiberg) † 8/7 1873 i Helsinge.

3 børn (45-47).

24. *Peter Henrich Find* døbt 23/9 1793 i Næsby † 12/2 1832 i Kbhvn., Helligånds sogn. Ansat ved Livjægerkorpsset, urtekræmmer i Kbhvn. 1822 [19], udnævnt til forsørgelsesforstander 1826. Gift 24/11 1826 i Vor Frelses kirke *Ellen Kierstine Nielsen* (datter af matros Niels Larsen og Cathrine Elisabeth Jensdt. Seidelitz) * 18/8 1801 i Kbhvn., Holmens sogn † 16/9 1880 i Kbhvn., Helligånds sogn.

2 børn (48-49).

25. *Carl Adolph Find* (tvilling) * 10/6 1796 i Næsby † tidligst 1834 [20].
Møllersvend.

26. *Dorothea Magdalene Find* (tvilling) * 10/6 1796 i Næsby † 7/7 1861 på Hesselbjerggård, Reerslev sogn. Gift 20/11 1823 i Syv *Lars Christian Engberg* (søn af møllejer i Korsør Andreas E. og Elisabeth Møller) * 14/10 1799 i Korsør † 29/1 1861 på Hesselbjerggård, Reerslev sogn.
Forvalter på Vibygård 1818, forpagter smst. 1823, forpagter af Fuirendal 1831, ejer af Hesselbjerggård 1852.

3 børn (50-52).

27. *Jørgen Find* * 11/2 1798 i Næsby † 12/4 1835 smst.
exam. jur. 1823, fuldmægtig ved Ringsted amtsstue og 1/2 år (1824) konstitueret i embedet som amtsforvalter [21], forvalter på Gammelgård i Ryde sogn, kgl. godsforvalter på Næsbyholm og Bavelse. Gift 26/8 1831 i Korsør [22] *Wilhelmine Jacobsen* (datter af gæstgiver, ejer af Englerup gård og mølle Engelbrecht J. og Charlotte Amalia Svendsen) døbt 7/4 1803 i Sigersted † 27/4 1878 i Aalborg, Budolfi.

Ingen børn.

Hun gift 2.º 10/3 1840 i Asminderød kirke (indført i Helligånds sogn) købmand *Rasmus Christian Schiödt Bisserup* (søn af skoleholder Jens B. og Karen Christensen) * 26/4 1807 i Slagelse, St. Mikkels s. † 21/2 1842 i Christianssted, Sct. Croix. Fra 1850-70 var enken økonoma og oldfrue på Fødselsstiftelsens plejefdeling. Hun adopterede en brordatter Henriette Frederikke Vilhelmine Jacobsen (datter af grosserer i Kbhvn. Hendrik J. og Jansine Cathrine Frederikke Langesdatter) * 27/11 1831 i Kbhvn. † 19/10 1906 smst. Denne, der kaldte sig Find, blev gift 7/10 1851 i Garnisons k. med lægen Christian Theodor Dahl (1823-85).

Tolder Hans Christopher Neuchs 7 børn (se 16)

28. *Charlotte Catrina Neuchs* døbt 26/10 1788 i Byrum † 10/4 1818 smst.
 Gift 29/5 1806 [23] i Byrum *Niels Lindgaard* (søn af birkedommer på
 Læsø Laurits Nielsen L. og Lovise Charlotte Samuelsdt. Meyer) døbt
 30/4 1769 i Byrum † 7/6 1832 smst.
 Strandingskommissær på Læsø, kgl. bevilling september 1801.
 Ingen børn.
29. *Ove Christian Neuchs* døbt 24/3 1790 i Byrum begr. 17/2 1808 Roskilde
 domkgd.
 Kontorbetjent på postgården i Roskilde. Ugift.
30. *Hans Henrik Neuchs* døbt 21/2 1792 i Byrum begr. 22/2 1793 smst.
31. *Hanna Hendriche (Henriette) Neuchs* døbt 1/12 1793 i Byrum † 1/5
 1828 smst. Gift mellem 1810 og 1816 form. i Byrum *Peder Nielsen Viis*
 (søn af matros Peder Nielsen og Inger Cathrine Frederiksdatter) * 17/9
 1786 i Kbhvn., Trinitatis sogn † 13/2 1874 i Byrum.
 Styrmand, senere skolelærer og kirkesanger i Byrum.
 6 børn.
 Viis gift 2.º 18/9 1829 i Byrum *Giertrud Høllet Bach* (datter af skipper
 Poul B. og Giertrud Sørensd. Høllet) døbt 16/6 1793 i Byrum † 9/11
 1885 smst.
32. *Jørgen Bech Neuchs* døbt 30/11 1794 i Byrum begr. 6/11 1801 Vesterø,
 Læsø.
33. *Anna Sophie Neuchs* døbt 3/4 1796 i Byrum † 1/1 1878 i Vesterø. Gift
 1.º 29/11 1816 i Byrum *Thomas Christian Berbom* (søn af prokurator,
 senere birkedommer på Læsø Zacharias B. og Mette Marie Jensen)
 * 15/5 1794 i Kristiansand † 7/6 1821 i Byrum.
 exam. jur. 1813, fuldmægtig hos faren.
 2 børn.
 Gift 2.º 31/1 1834 i Vesterø *Christopher Berbom* (bror til hendes 1.
 mand) døbt 22/9 1798 i Kristiansand † 21/11 1864 i Vesterø.
 Købmand og gårdejer i Vesterø [24].
 Ingen børn.
34. *Rebecha Laurentina Neuchs* fr.st. 1/11 1797 i Byrum begr. 19/8 1807
 smst.

Skibstømmermand Nicolai Jensen Finds søn (se 17).

35. *Jørgen Ludvig Find* døbt 23/1 1792 i Kbhvn., Vor Frelsers † 16/9 1830
 smst [25].
 Matros, arbejdsmand. Gift 31/7 1812 i Holmens k. *Anna Catharina
 Andersdt. Holm* (datter af jordbruger og styrmand i Rønne Anders
 Pedersen H. og Maren Kirstine Nielsdt. Wefst) døbt 6/1 1792 i Rønne
 † 19/1 1814 i barselsseng i Kbhvn., Vor Frelsers s.
 2 børn (53-54)

Farver Rasmus Finds søn (se 19)

36. *Gunner Johan Find* døbt 15/3 1776 i Kbhvn., Vor Frue k. begr. 28/6 1776 smst.

Sognepræst Niels West Buchs 7 børn (se 20).

37. *Kirstine Winding Buch* * 6/2 1768 i Spjellerup begr. 23/5 1810 i Smerup. Gift 7/11 1806 i St. Heddinge *Lauritz (Lars) Christian Meisler* (søn af møller i Strøby Anders M. og Catharina Maria Lem) døbt 8/6 1772 i Strøby † 22/5 1842 i Smerup.
Møller i Store Torøje.

3 børn.

Meisler gift 1.º 10/8 1804 i Smerup *Frauke Kirstine Lange*, se om hende under nr. 40 og 3.º o. 1811 *Cathrine Nielsdt. Sørensen*, der overlevede ham.

38. *Johann Christian Buch* * 3/7 1769 i Spjellerup † 2/11 1814 i Korsør. Avlsfuldmægtig i Korsør. Ugift.
39. *Georg Friederich Buch* * 28/10 1770 i Spjellerup begr. 2/4 1811 i St. Heddinge.
Urtekræmmer i København, borgerskab 1798. Gift 15/9 1799 i Kbhvn., Vor Frue *Anne Cathrine Rotwitt* (datter af inspektør ved Christianshavns krudtmølle, senere tolder i Mandal og Kristiansand *Friderich R.* og *Maria Elisabeth Nielsen*) døbt 1/10 1775 i Frederiksberg k. † 23/3 1805 i Kbhvn., Vor Frue sogn.

2 børn.

40. *Christian Frideric Buch* * 5/4 1774 i Spjellerup begr. 11/3 1803 i Smerup. Møller i Store Torøje. Gift 1794/95 *Frauke Kirstine Lange* (datter af slagtermester i København, senere forpagter på Tølløsegård, Bavelse og Næsbyholm *Christian Ludvig Matthiessøn L.* og *Lorentze Marie Mylius*) * o. 1765 i Bavelse [26] (kb. begynder først 1814) begr. 5/9 1806 i Smerup.

6 børn.

- Hun gift 1.º 16/4 1788 i Snesere *Egert Christopher Friderich Wilhelm Friis*, møller i St. Torøje (søn af møller i St. Torøje *Niels Jørgensen F.* og *Pernille Andersdatter*) døbt 15/9 1758 i Smerup begr. 16/9 1794 smst. Gift 3.º 10/8 1804 i Smerup møller i St. Torøje *Lauritz (Lars) Christian Meisler*, se om ham under nr. 37.
41. *Anna Mariager Buch* * 10/9 1775 i Spjellerup † 24/5 1815 i St. Heddinge. Gift 23/11 1798 i St. Heddinge *Henric Hoffmeyer* (søn af købmand i St. Heddinge *Søren H.* og 2. hustru *Lovise Broch*) fr.st. 19/7 1776 i St. Heddinge † 1/2 1845 i St. Heddinge.
Købmand og brygger i St. Heddinge, brandsinspektør og forligelseskommissær.

11 børn.

Han gift 2.º 23/11 1815 i St. Heddinge *Catharine Elisabeth Hauberg* (datter af br.vinsbrænder, værtshusholder og kæmner i St. Heddinge Svend Christian H. og 2. hustru Bolette Petersen) hj.døbt 28/12 1797 i St. Heddinge † 18/11 1854 smst.

42. *Andreas Høiels Buch* * 29/4 1778 i Spjellerup † 7/4 1855 i Kbhvn., Helligånds s.

Landmåler, forpagter på Jomfruens Egede 1801-06, derefter på Bavelse, købmand, møller og br.vinsbrænder i Korsør fra o. 1812, fallit 1839, ved døden pakhusforvalter. Gift 5/4 1801 i St. Heddinge *Sophie Hoffmeyer*, helsøster til Henric H., se under nr. 41, fr.st. 8/12 1780 i St. Heddinge † 9/12 1839 i Kbhvn., Helligånds sogn.

17 børn.

43. *Catharinus Vincentinus Buch* * 19/9 1780 i Spjellerup, begr. 1/4 1782 smst.

Hørkræmmer Michael Finds søn (se 21)

44. *Johann Christian Find* * febr. 1776 i Kbhvn., Nicolai sogn (ikke indført i kb.) begr. 21/2 1776 (8 dage gl.) smst.

7. SLÆGTLED

Sognepræst Jens Chr. Finds 3 børn (se 23)

45. *Peter Hieronymus Find* * 10/9 1818 i Randers † 30/3 1856 i Grønholt, begr. i Helsingø.

o. 1850 forvalter på Gjeddesdal, senere brygger i Sørup, ved døden gårdmand. Gift 24/3 1855 i Hillerød *Ane Kirstine Jensen* (datter af garvermester i Hillerød Jens J. og Sophie Lorentzen) * 12/5 1821 i Hillerød † 16/10 1874 smst., begr. i Helsingø.

Ingen børn.

Hun gift 2.º 19/11 1864 i Hillerød fuldmægtig ved Frederiksborg birk, exam. jur. *Carl Christian Nielsen* (søn af tjenestekarl Niels N. og Sophie Nielsdatter) * 2/2 1816 i Køge † 27/11 1872 i Hillerød. Han var 1.º gift *Emilie Bentzen* (datter af slotskantor i Fredensborg Isaac B. og Cecilie Marie Komle) * 7/3 1829 i Fredensborg † 1/10 1863 i Hillerød.

46. *Christiane Frederikke Find* * 25/9 1820 i Randers † 3/10 1889 i Kbhvn., Stefans s. begr. Mårum. Gift 16/11 1849 i Helsingø *Christopher Niels Erhardt* (søn af skovfoged Friderich Anthon E. og Juliane Marie Holm) * 19/7 1815 i Alsønderup † 10/12 1867 i Mårum.

kgl. skovrider i Mårum.

8 børn (55-62)

47. *Secilie Christine Lovise Frederiche Find* * og † 18/2 1824 i Hald.

Urtekræmmer Peter Henrik Finds 2 børn (se 24)

48. *Anne Conradine Cicilie Find* * 23/8 1827 i Kbhvn., Helligånds s. † 22/2 1865 i barselsseng på Frederiksberg. Gift 23/4 1859 i Reerslev *Ludvig Peter Kristian Engberg* (søn af proprietær Lars Christian E. og Dorothea Magdalene Find, se nr. 26) * 15/7 1829 på Vibygård, Syv sogn † 31/10 1890 på Frederiksberg. Student Slagelse 1848, cand. jur. 1855, fuldmægtig ved Lejre amt 1856, sagførerfuldmægtig i Kbhvn. 1858, prøveprokurator 1864, overretsprokurator 1866, ejer af Hesselbjerggård fra 1861, R. af D. 1890.

3 børn (63-65)

Han gift 2.º 5/4 1867 i Garnisons k. *Karen Albertine Hansen* (datter af skibskaptajn Hans Adam H. og Laurentze Black) * 18/11 1841 i Kbhvn., Garnisons s. † 31/3 1920 på Frederiksberg.

3 børn (66-68)

49. *Peter Theodor Find* * 20/4 1830 i Kbhvn., Helligånds s. † 2/12 1908 på Frederiksberg, begr. Assistens kgd. Bogholder, fra 1865 fotograf i København [27]. Gift 9/8 1862 i Kbhvn., Vor Frue k. *Julie Elise Marie Engberg* (datter af proprietær Lars Christian E. og Dorothea Magdalene Find, se nr. 26) * 27/3 1837 på Fuirendal † 14/1 1866 i Kbhvn. Helligånds sogn.

3 børn (69-71)

Proprietær Lars Christian Engbergs 3 børn (se 26)

50. *Cæcilia (Cille) Christiane Andrea Engberg* * 26/7 1827 på Vibygård, Syv s. † 17/3 1915 på Frederiksberg, begr. Reerslev. Gift 26/4 1861 i Reerslev *Johan Henrik Svendsen* (søn af sognepræst Laurits Johansen S. og Henriette Mathea Bakke) * 15/9 1818 i Agersø † 5/10 1876 i Reerslev. Forpagter på Hesselbjerggård, senere medejer.

1 datter

51. *Ludvig Peter Kristian Engberg*, se under nr. 48.
52. *Julie Elise Marie Engberg*, se under nr. 49.

Matros Jørgen Ludvig Finds 2 børn (se 35)

53. *Ludvig Christian Find* * 1813 i Kbhvn. † 3/3 1829 (15^{1/2} år gl.) i Kbhvn., Vor Frelsers s.
54. *Ane Cathrine Henriette Find* * 12/1 1814 i Kbhvn., Vor Frelsers s. † tidligst 1830 [28].

8. SLÆGTLED

Skovrider Christopher Niels Erhardts 8 børn (se 46)

55. *Jens Christian Frederik Erhardt* * 29/11 1850 i Mårum † 10/11 1870 i Hillerød, begr. Mårum.
Manufakturhandlerelev i Hillerød. Ugift.

56. *Juliane Marie Margrethe Erhardt* * 10/3 1852 i Mårum † New York [29]. Gift 12/8 1873 i Hillerød *Waldemar Anton Andreas Lausen* (søn af postmester Fridrik Emil L. og Emilie Marthea Geltzer) * 12/10 1848 i Kerteminde † 1896 i New York.
Gårdejer. Emigrerede i 1887 til Omaha i Nebraska.
2 børn
57. *Frederik Anton Erhardt* * 29/3 1853 i Mårum † 1906 i New York.
Landmand. Gift, i hvert fald 2 døtre.
58. *Margrethe Marie Johanne Erhardt* * 10/10 1854 i Mårum † 3/5 1856 smst.
59. *Johan Peter Erhardt* * 17/2 1856 i Mårum † 3/3 1918 i New York.
Kommis. I skiftet efter moderen 1889 anføres han købmand i København, men ses ikke at have taget borgerskab. Emigrerede 1890 til U.S.A., hvor han ernærede sig som forretningsmand. Ugift.
60. *Cecilie Erhardt* * 9/6 1857 i Mårum † 27/11 1939 i Kbhvn., Sions s.
Ugift detailhandler i København, borgerskab 1884.
61. *Julius Gotfred Erhardt* * 17/10 1859 i Mårum † 8/10 1922 i New York.
Detailhandler i København, borgerskab 1884. Emigrerede 1890 til U.S.A. Forretningsmand i New York. Ugift.
62. *Laura Dortehea Erhardt* * 29/9 1861 i Mårum † 7/8 1930 i Kbhvn., St. Johannes s.
Selskabsdame på Vallø. Ugift.

Overrettsprokurator Ludvig Peter Kristian Engbergs 3 børn af 1. ægteskab (se 48)

63. *Laura Dortehea Kirstine Find Engberg* * 28/12 1861 på Frederiksberg † 30/10 1945 på Frederiksberg, St. Markus s. Gift 27/11 1885 i Frederiksberg k. *Andreas Nicolai Hallager* (søn af sognepræst til Tårs Lauritz Nicolai H. og Ida Charlotte Erika Erichsen) * 18/9 1851 i Nakskov † 23/6 1935 i Kbhvn., Luther kirkens s. begr. Frederiksberg kgd.
Student Nykøbing Fl. 1870, cand. jur. 1876, by- og birkefuldmægtig i Maribo 1877, kst. undernotar i København 1881, sagfører smst. 1886, overretssagfører 1889.
4 børn.
64. *Elise Petrea Henriette (Henny) Find Engberg* * 24/10 1863 på Frederiksberg † 8/3 1909 smst. Ugift.
65. *Ane Cecilie Conradine (Conny) Find Engberg* * 15/2 1865 på Frederiksberg † 20/6 1951 smst.
Lærerinde ved M. Kruuses skole. Ugift.

Overretsprokurator Ludvig Peter Kristian Engbergs 3 børn af 2. ægteskab (se 48).

66. *Ludvig Albert Engberg* * 1/3 1868 på Frederiksberg † 29/11 1925 i Kbhvn., Hellig Kors s., begr. Frederiksberg.
 Student privat 1887, cand. jur. 1894, sek.løjtnant i Livgarden 1896, byfogedfuldmægtig i Århus 1895, sagfører smst. 1898, assistent under Landsover- samt Hof- og Stadsretten 1901, fuldmægtig 1914, politifuldmægtig i Præstø 1919. Gift 16/10 1897 i Århus domk. *Ida Ingeborg Wulff* (datter af købmand i Århus, vicekonsul Peter Wilhelm Rudolph W. og Ida Marie født Wulff) * 16/5 1876 i Århus † 14/10 1929 i Lausanne, begr. Frederiksberg.

Ægteskabet opløst. 2 børn

67. *Luise Engberg* * 2/2 1869 på Frederiksberg † 20/11 1934 i Kbhvn., Citadels s., begr. Assistens kgd. Gift 17/9 1895 i Frederiksberg k. *Martin Theodor Wolstrup Winther* (søn af fuldmægtig, senere partikulier Fritz Theodor W. og 2. hustru Andrea Martine Wolstrup) * 13/11 1858 i Kbhvn., Holmens s. † 31/10 1931 i Kbhvn. Citadels s., begr. Assistens kgd.
 Student v. Westen 1876, cand. jur. 1881, s. år sagførerfuldmægtig i Kbhvn., 1884 assistent i generaldirektoratet for skattevæsenet, 1890 assessor, R. af D. 1900, assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten 1906, justitiarius 1914, præsident for Østre Landsret 1919, Dbm. 1921, K² af Dbg. 1923, K¹ af Dbg. 1927.

Ingen børn.

68. *Marie Engberg* * 11/8 1870 på Frederiksberg † 6/6 1921 i Kbhvn., Holmens s. begr. Vestre kgd. Gift 27/3 1897 i Lyngby k. *Henrik Theodor Swane Kolthoff* (søn af sognepræst ved Helligåndskirken, dr. theol. Ernst Vilhelm K. og Johanne Marie Swane) * 12/5 1856 i Kbhvn., Helligånds s. † 23/5 1925 i Kbhvn., Holmens s., begr. Vestre kgd.
 Grosserer i København. Borgerskab 21/9 1882.

2 døtre.

Fotograf Peter Theodor Finds 3 børn (se 49).

69. *Elna Kirstine Dorthea Ratken Find* * 27/5 1863 i Kbhvn., Vor Frue s. † 22/11 1864 i Kbhvn., Helligånds s.
 70. Udøbt dreng † 13/6 1864 i Kbhvn., Helligånds s.
 71. *Julius Conrad Lauritz Ratken Find* * 25/12 1865 i Kbhvn., Vor Frue s. † 16/2 1935 i Rungsted.
 Forstkandidat 1892, assistent ved forsk. savværker og ved planlægningsarbejde for Sorø Akademis skove 1892-95, ansat ved D.S.B. fra 1895, sidst som arkivar i Generaldirektoratet. Ud gav: „Moderniserede Højde-

målere". Kbhvn. 1922. Gift 1.º 25/6 1896 i Citadelskirken *Birthe Johanne Hüttemeier* (datter af jernstøber og maskinfabrikant Peter Theodor H. og Thyra Elvira Eleonora Terkelsen) * 22/10 1868 i Kbhvn., St. Johannes s. † 8/5 1958 i Holte, begr. Vestre kgd.

Ægteskabet opløst. Ingen børn.

Han gift 2.º 28/2 1930 i Rungsted (b.v.) *Laura Karoline Henriksen* (datter af skibsfører, senere pantelåner Peter H. og Engel Martine Christine Nielsen) * 22/12 1884 i Kbhvn., St. Johannes s. † 29/9 1972 i De gamles by i København, begr. Garnisons kgd.

Ingen børn.

Hun gift 1.º 12/11 1910 i Nazareth k. fotograf *Ludvig Carl Vilhelm Kihlstrøm* (søn af farversvend Carl K. og Mathilde Vilhelmine Lindstrøm) * 22/12 1870 i Kbhvn. St. Pauls s. † 13/5 1923 i Kbhvn., begr. Garnisons kgd.

NOTER

1. Det var i Finds værtshus, at Marie Grubbes 2. mand, major og justitsråd, ejer af Sindinggård, Palle Dyre og kaptajn Joachim Ernst Schlockow i fuldskab kom i klammeri. Ved en efterfølgende duel natten mellem 16. og 17. februar 1707 på byens torv blev Palle Dyre dræbt. Se herom bl.a. J. Aldal: Holstebro historie gennem tiderne. Holstebro 1939 og „Af dagligliv i Danmark i 17. og 18. århundrede“ ved Axel Steenberg Kbhvn. 1969. I Aldals bog nævnes Mikkel Find og hans 2. hustru flere steder. Eksempelvis oplyses i anledning af skattepålæg om parykskatten 1710: „Mikkel Find bærer af Fornødenhed Paryk, og hans Kone haver baaren en Top, hver til 2 Rd., sidder i Vidtløftighed og Vilkaaren ikkun slet, forventer han ikke takseres højere, end Tilstanden kan taale.“
2. Testamente i Kancelliets registeranter, se P.H.T. 1928, 209.
3. I Anders Petersen „Sjællands Stifts Degnehistorie“ Kbhvn. 1899 kaldes han fejlagtigt Jens Christian Find.
4. Vielsen fandt sted i fru Pløgartes hus på Nytorv. Bruden anføres ved denne lejlighed – som flere andre steder – Anna Christine Petersen.
5. Allerede ved folketællingen 1801 findes hun hos steddatteren på Læsø.
6. Iflg. Bisperke-arkivet. (Kb. begynder først 1764). Ved enkens død anføres det ligeledes, at manden døde 1761, og Oeders statistik (1771) oplyser, at „manden efterlod hende i armod, at hun intet har at leve af udover sine hænder arbejde, at der var 3 uforsørgede børn ved mandens død for 10 år siden, og at hun selv er 62 år“.
7. Der er 3 vielser i Holtug 1743, den første finder sted 2. juni. Den del af bladet, hvor dato og måned for de 2 andre vielser har stået, er smuldret bort.
8. I 1743 rejste han som farversvend til Holsten. Nævnes 30/11 1766 i et testamente, se skifte i Pallesbjerg skifteprot. 154 og stadig som farversvend.
9. Sammen med broderen Nicolai indskrevet til de Friisers legater 1761, rekommanderet af „Mons. Linderod“. P.H.T. 1924, 108.
10. Jfr. A. Falk-Jensen og H. Hjorth-Nielsen: Candidati og examinati juris“ III, 238.
11. I folketællingen 1801 (Dronningensgade 212) anføres hun Kierstine Marie 28 år, i folketællingen 1840 (Frelserens arbejds-hus i Prinsessegade) anføres hun 78 år og ved døden 82 år.
12. Til brylluppet skrev Johs. Ewald på bestilling et digt på 9 strofer i 6 vers: „Nu smiler solen stolt bag åbne himle“.
13. Ved dåben kun Margrete, men ved konfirmationen og siden Anna Margrete.
14. Se om ham: Biographiske Efterretninger om den Nordenfjeldske Geistlighed udg. af Andr. Erlandsen. Chria 1855. Domkirkens kirkebog begynder først 1726, men da hans dåb ikke er indført i Viborgs 2 andre kirker, må han være født i domkirkens sogn. Fødselsdatoen iflg. Wiberg, medens en bevaret kirkeplade af tin fra Spjellerup kirke angiver ham født 21/9 1720. Se „Danmarks kirker“. Ved Nationalmuseet. Kbhvn. 1933-35.
15. Ved hustruens begravelse anfører manden i kirkebogen, at hun døde i barsels-seng efter sit 8. barn, men kun 7 børn findes indført i kirkebogen.
16. Jfr. H. Ehrencron-Müller: Gravskrifter i danske aviser. Kbhv. 1944. Kopulations-afgift betalt 28/6 1774 til Nicolaj.
17. Ved faderens død i 1761 var der (jfr. note 6) 3 uforsørgede børn. Da de 3 ældste børn lever 1761, må Engelcke (der var en dreng) være død før.
18. Biskop J. P. Mynster visiterede i Helsing den 1/10 1841 og skriver i sin visitatsbog: „Spr. Find prædikede over Tit. 2, 13-15. Kort, tyndt, rationalistisk Væv over „Kierlighed, Retfærdighed og Helliggjørelse,“ uden al Klarhed, og det Øvrige ligesaa ulogisk som Themaet. Foredraget svagt og usikkert. Katechisationen bedre, men ogsaa usikker. Endeel Ældre (Kirkegangen skal være antage-

- lig) og en talrig Ungdom, som svarede ret vel, og syntes at have Opmærksomhed, dog de ældre mere end de yngre."
19. Han tog 17/4 1822 examen i henhold til anordning af 23/4 1814 og blev „befundet duelig til at optages som interessent i urtekræmmerlavet“. Bestallingen deponeeredes 4/2 1833. Borgerskab og eksamensbevis i Rådstuearkivet
 20. Ved skiftet efter broderen Jørgen (skifteprot. for Næsbyholm og Bavelse godser 1825-37) oplyses det, at Carl Adolph Find er møllersvend og „opholder sig såvidt vides på Møen“. Ved folketællingen 18/2 1834 for Damsholte på Møn findes han i Frenderup som den ene af 2 betjente ved Jørgen Michael Hartmanns mølle, 38 år og ugift. Ved folketællingen 1/2 1840 er han ikke på Møn, og der er ingen indførelser ham vedrørende i Damsholte kb. i tiden mellem de 2 folketællinger. Lavsprotokollen har intet om ham.
 21. P.H.T. 1919, 99.
 22. Vielsen fandt på grund af hans sygdom sted i Ryde kirke, men er kun indført i Korsør.
 23. Hun blev altså gift samme dag og i samme kirke, som hendes mor blev gift 2. gang.
 24. I folketællingen 1834 benævnes han exam. jur., men findes ikke i distinktionsprotokollen. Se det i note 10 nævnte værk I, 118.
 25. Han blev 16/5 1818 indskrevet til ægteskab i Holmens kirke med Ane Marie Dorthea Holder. Men vielsen fandt ikke sted. Om parret levede papirløst, eller om de er blevet gift ved en senere lejlighed, vides ikke, men da hun bliver gift i 1835, jfr. nedenfor, anføres hun Ane Marie Dorthea Find, født Holder. Ved skiftet efter Jørgen Ludvig Find (Forseglingsprot. 5 B, 1830-31) er hans mor til stede og oplyser, at hendes søns enke ikke er hjemme nu og at afdøde efterlader sig 2 børn. Da kun et af børnene af hans første ægteskab overlevede ham, indicerer også dette, at han blev gift 2. gang og at der var et barn i dette ægteskab. Ane Marie Dorthea Find, født Holder, 44 år blev gift 15/4 1835 i Holmens kirke med kvartermand ved Holmen *Wilhelm Poulsen Gaaser*, 57 år. Han døde 19/7 1853 i København, Garnisons s. af kolera og hun døde 5/4 1863 som lem på Alm. hospital, jfr. Hof- og Stadsrettens forseglingsprot. 33, 1863. Der er intet skifte efter hende og i skiftet efter ham (Hof- og Stadsrettens forseglingsprot. 8/324, 1853) oplyses intet om hustruen og evt. børn eller stedbørn. Han bor alene ved døden, så ægteskabet er formentlig opløst.
 26. Fornavnet er nok rettelig *Fraghe*, som anført ved hendes konfirmation i Vemmelue 1780. Men hun underskrev sig *Frauke*, eksempelvis i skiftet efter Buch i *Vemmetofte gods skifteprot.* 1796-1807, s. 230.
 27. Litteratur: Bjørn Ochsner: *Fotografer i og fra Danmark indtil år 1900.* Kbhvn. 1969.
 28. Jfr. note 25.
 29. Oplysningerne om de 4 søskende *Erhardt*, der emigrerede til U.S.A., stammer fra S. Otto Brenner: *Stamtavle over familien Ehrhardt (Erhardt).* 1933 og Københavns politis udvandrersprotokoller (LA. Sjæll.)

Oversigtstæble over indgifte i slægterne Find og Engberg m.fl.

Forpagter Peter H. Find 1756-1816	~	Sidsel Fischer 1756-1825	Møllejer Andreas Engberg 1770-1810	~	Elisabeth Møller~2° 1776-1865	med	Bomforpagter Peter Winther 1774-1838
Urtekammer Peter H. Find 1793-1832		Dorothea Magdalene Find 1796-1861		~	Godsejer Lars Chr. Engberg 1799-1861		
~Ellen Kierstine Nielsen 1801-80							
Anne C. C. Find 1827-65		Fotograf Peter Th. Find 1830-1908	Overretsprokurator Ludvig Peter Kr. Engberg 1829-90		Julie E. M. Engberg 1837-66		Fuldmægtig Frits Th. Winther 1819-70
~Ludvig Peter Kr. Engberg, se denne		~Julie Engberg, se denne	~1° Anne Find, se denne ~2° Karen Hansen 1841-1920		~Peter Th. Find se denne		~2° Andrea M. Wolstrup 1819-78
i 1. ægteskab							
Dorothea Engberg 1861-1945		Marie Engberg 1870-1921	Luise Engberg 1869-1934				
~ORS.sagfører Nicolaj Hallager 1851-1935		~grosserer Henrik Koltzoff 1856-1925					
i 2. ægteskab							
ORS.sagfører Ludvig Hallager 1886-1964		~	Gerda Koltzoff 1901-34				Retspræsident Theodor Winther 1858-1931

SLÆGTEN FIND FRA VALLØ

1. SLÆGTLED

1. *Frederik Jensen Find* * septbr. 1742 [1] + 26/2 1814 Vallø stiftsmenighed. Biløber på Vallø, fra 1782 værtshusholder [2] ved Vallø stift. Gift 28/8 1782 i Vallø stiftskirke *Birthe Maria Larsdt. Scherring* [3] * 1752 + 23/9 1814 i Vallø stiftsmenighed.

3 børn (2-4).

2. SLÆGTLED

Værtshusholder *Frederik Jensen Finds* 3 børn.

2. *Lovise Caroline Auguste Find* * 25/7 1783 Vallø stiftsmenighed + 28/10 1822 i Beldringe. Gift 4/7 1806 i Vallø stiftskirke *Mads Leerager Baastrup* (søn af brændevinsbr. i Kalundborg *Frantz Sørensen B.* og *Birthe Vastrop*) * 5/9 1776 i Kalundborg + 29/10 1848 i Bårse. exam. jur. 1803, prøveprokurator i Præstø amt, prokurator ved retterne på Sjælland 1807, ved vielsen forvalter på Engelholm, fra 1808 på Beldringe, senere ejer af Nørreskovgård i Bårse sogn.

2 børn (5-6).

3. *Hinrich Carl Wilhelm Find* * 15/3 1785 Vallø stiftsmenighed + 10/6 1872 i Hjarup. Student 1804, cand. teol. 1811, omkr. 1814 „conditionerende på Thurebyholm“ [4], landmand i Allerslev, ord. kateket og førstelærer ved Borgerskolen i Assens 1822, sognepræst i Seest 1827, i Hjarup og Vamdrup 1837. Gift 13/10 1815 i Vallø stiftskirke *Henriette Annette (Jette) Margrethe Ungerland* [5] (datter af første i Aurich *Fritz U.* og *Anna Clara Schlefogt*) * 23/2 1785 i Aurich i Østfriesland (jfr. *Wiberg*) + 13/11 1869 i Hjarup.

8 børn (7-14).

4. Dødfødt datter * 20/1 1790 Vallø stiftsmenighed begr. 25/1 1790 smst.

3. SLÆGTLED

Prokurator *Mads Leerager Baastrups* 2 børn (se 2).

5. *Fridrich Baastrup* hj.døbt 11/7 1807, fremst. 9/9 i Bårse + 23/2 1886 i Bårse, begr. Præstø. exam. jur. 1833, forvalter på Beldringe hovedgård, ejer af Nørreskovgård. Gift 27/10 1840 i Kbhvn., Vor Frue *Julie Susanne Gjoe* (datter af forpagter på Iselingen, senere brændevinsbr., forligskommissær *Marcus G.* og *Mette Christine Thaning*) * 22/1 1808 i Vordingborg + 22/7 1868 i Bårse.

2 børn.

6. *Bærthe Baastrup* døbt 20/3 1811 i Beldringe † tidligst 1880 [6]. Ugift.

Sognepræst Hinrich Carl Wilhelm Finds 8 børn (se 3).

7. *Ludvig Frederik Find* * 18/8 1816 i Allerslev † 12/6 1896 i Hjarup.
Student 1839, fik Regensen, cand. teol. 1846, huslærer i Nebel mølle ved Kolding, kapellan i Estvad 1850, i Ørum-Viskum og Vejrum 1851, sognepræst i Hjarup og Vamdrup 1855, sognerådsformand. Gift 20/8 1852 i Ørum *Jensine Dorthea Hjorth* (datter af sognepræst i Ørum Jens Anthon H. og Frederikke Christiane Beck) * 30/7 1812 på Christiansø † 31/12 1857 i Hjarup.

1 datter (15).

8. *Marie Amalie Find* * 18/1 1818 i Allerslev [7] † 14/8 1899 på Frederiksberg, begr. Kolding. Gift 11/8 1843 i Hjarup *Otto Friderich Johansen Kralund* (søn af ugift Johanne Magrethe Seeberg [8] og købmand i Kbhvn. Friderich Friderichsen) * 16/3 1815 i Fredericia, Michélis † 13/1 1892 i Kolding.
exam. jur. 1835, kammerassessor 1849, prokurator i Kolding 1857, kancelliråd 1864. Se iøvrigt „Danske Prokuratorer“.

1 datter (16).

9. *Lovise Sophie Find* * 12/5 1819 i Allerslev † 30/4 1909 i Kolding, begr. Hjarup. Ugift.
10. *Henrik Carl Wilhelm Find* * 14/3 1821 i Allerslev † 24/8 1905 i Charlottenlund, begr. Allerslev.
Student Kolding 1840, fik Regensen, cand. teol. 1847, uordineret medhjælp hos faderen 1852, huslærer i Espe, præst i Hammelev 1854, udvist af tyskerne 1864 og derefter præst i Vamdrup, sognepræst i Allerslev 1869. Gift 23/4 1855 i Boeslunde *Johanne Wilhelmine Jørgine Seehusen* (datter af forpagter Christian Albert S. og Jacoba Pfühl) * 27/7 1834 i Espe, døbt i Boserup † 14/11 1902 på Frederiksberg, begr. Allerslev.

9 børn (17-25).

11. *Birthe Marie Find* (tvilling) * 7/9 1823 i Assens † 29/7 1898 i Kolding, begr. Hjarup. Ugift.
12. *Fredrich Find* (tvilling) * 7/9 1823 i Assens † 21/9 1823 smst.
13. *Friderich Jensen Find* * 25/8 1825 i Assens † 9/3 1914 i Sønder Bjært, begr. Kolding.
exam. jur. 1847, prøveprokurator 1868, prokurator i Kolding 1870. Gift 31/10 1861 i Hjarup *Caroline Andrea Christina Johanne Strøm* (datter af snedkermester i Århus Rasmus S. og Johanne Magrethe Seeberg, jfr. note 8) * 12/10 1828 i Århus, domkirkens sogn † 22/4 1915 i Sønder Bjært, begr. Kolding.

3 børn (26-28).

14. *Ane Clara Find* * 8/11 1829 i Seest † 26/12 1915 på Frederiksberg, begr. i Hjarup fra Immanuelskirken på Frederiksberg. Ugift.

4. SLÆGTLED

Sognepræst Ludvig Fr. Finds datter (se 7).

15. *Henriette Frederikke (Fikke) Antonette Find* * 30/8 1853 i Ørum † 20/11 1927 på Frederiksberg, begr. i Hjarup fra Immanuelskirken på Frederiksberg.

Ugift. Forfatterinde til „Tante Fikkens Memoirer“ udgivet som privattryk 1936 af Ludvig Find (se nr. 23).

Prokurator Otto Fr. Johansen Kralunds datter (se 8).

16. *Henriette Ottilia Kralund* * 5/2 1851 i Kolding † 27/7 1927 på Frederiksberg, St. Markus sogn, begr. Fr.berg kgd. Gift 23/4 1872 i Kolding *Frederik Wilhelm Grüner* (søn af sognepræst Frederik Wilhelm G. og 2. hustru Ingeborg Skriver) * 30/12 1844 i Løsning † 7/9 1930 på Frederiksberg, St. Markus sogn, begr. Fr.berg kgd.

Student Horsens 1863, cand. jur. 1869, s. år prokurator i Kolding, overretssagfører 1875, flyttede 1879 til København, højesteretssagfører 1881. Se iøvrigt „Danske Sagførere“.

6 børn.

Sognepræst Henrik Carl Wilh. Finds 9 børn (se 10).

17. *Henrik Christian Find* * 7/4 1856 i Hammelev † 4/8 1856 smst.
 18. *Agnes Henriette Jacoba Find* * 23/5 1857 i Hammelev † 21/2 1884 i Allerslev. Ugift.
 19. *Henrik Christian Find* * 1/8 1859 i Hammelev † 19/8 1859 smst.
 20. *Henrik Carl Vilhelm Find* * 21/10 1860 i Hammelev † 31/8 1869 på Østerbygård, Vamdrup sogn.
 21. *Christian Albert Find* * 14/9 1862 i Hammelev † 15/6 1866 i Hjarup.
 22. *Johannes Jørgen Vilhelm Hammelev Find* * 12/10 1864 i Hjarup † 1/11 1919 på Rigshosp. i Kbhvn., begr. Vestre kgd.

Student Metropolitanskolen 1882, cand. jur. 1888, kopist i Landsretten 1890, assistent i indenrigsministeriet 1893, i landbrugsministeriet 1896, fuldmægtig 1899, exp. sekretær 1903, byfoged og borgmester i Skanderborg 1908, herredsfoged i Lunde Skam herreder 1913, dommer i Bregentved Gisselfeld birk 1919. Gift 10/9 1903 i Jesuskirken i Valby *Elisabeth Falk-Jensen* [9] (datter af direktør i Østifternes Kreditforening, højesteretssagfører, landstingsmand Peter Gregers Christian Jensen og 2. hustru Anna Cathrine Eggertsen) * 3/9 1882 i Nykøbing Fl. † 3/3 1959 i Lyngby, begr. Vestre kgd.

3 børn [10]

23. *Ludvig Frederik Find* * 16/5 1869 på Østerbygård, Vamdrup sogn † 24/11 1945 i Kbhvn., begr. i Hedehusene fra Immanuelskirken på Frederiksberg.

Kunstmaler, elev af Kunstakademiet og Krøyers malerskole. Udstillet på Charlottenborg og Den frie. Illustreret L. C. Nielsens „Hanne“ (1909). Bronzemedalje i Paris 1900, guldmedalje af 2. kl. i München 1904, Eckersbergmedaljen 1928. Litteratur: Dansk biografisk Leksikon, Weilbachs kunstnerleksikon og Merete Bodelsen „Maleren Ludvig Find“. Kbhvn. 1943. Gift 18/12 1903 i Immanuelskirken *Maren Kirstine Clausen* [11] (datter af arbejdsmand Niels C. og Karen Rasmusdatter) * 21/3 1878 i Slagelse, St. Peder † 12/5 1936 i Baldersbrønne, begr. Hedehusene. 11 børn [12].

24. *Marie Amalie Find* * 14/9 1871 i Allerslev † 12/4 1872 smst.

25. *Einar Find* * 9/6 1873 i Allerslev † 2/10 1874 smst.

Prokurator Friderich Jensen Finds 3 børn (se 13).

26. En dødfødt datter 20/9 1862 i Kolding.

27. *Hendrik Jensen Find* * 13/7 1864 i Kolding † 2/10 1921 i Sønder Bjært. Gartner i Sønder Bjært. Gift 12/4 1904 i Kolding, *Nikolaj Camilla Emilie Elisabeth Strüwing* (datter af lærer James Ferdinand Emilius S. og Fanny Constantia Schou) * 24/9 1881 i Ringsbjerg, Sædder sogn, døbt i Herfølge † 5/2 1970 i Bagsværd, begr. Sønder Bjært.

4 børn. [13]

Hun gift 2.º 4/4 1934 i Sdr. Bjært frugtavlser *Søren Christian Jensen* (søn af husmand Henrik J. og Marie Sørensen) * 18/7 1872 i Tørring, Hads herred † 7/2 1971 i Sønder Bjært. Ægteskabet opløst.

28. *Johanne Margrethe Find* * 18/11 1867 i Kolding † 29/7 1868 smst.

NOTER

1. Oplysningerne om ægtefællernes fødselsår stammer fra aldersangivelser ved døden. Han er konfirmeret april 1757 i Herfølge med angiven bopæl „Herfølge hospital“.
2. Ved vielsen anføres han „beskikket værtshuusmand ved Det kgl. stift Vallø“. Kroen blev indrettet i det gamle hollænderi efter stiftsdamernes ansøgning og efter bevilling af 28/10 1760.
3. Således underskriver hun sig ved skiftesamlingen efter manden (skifteprot. for Vallø stift 1813-66). Nogle steder bogstaveres navnet „Schierring“ og hos „Tante Fikke“ (se nr. 15) Chirring.
4. Iflg. oplysning ved skiftet efter faderen i ovenfor anførte protokol, fol. 11 b.
5. Ved vielsen oplyses hun at være opdraget hos Charlotte Marie komtesse von Wedell på Vallø. Hun kom til Danmark senest år 1800 (konfirmeret 27/4 1800 i Vallø) for at hjælpe sin faster, Christiane Henriette Ungerland, der var kammerjomfru hos komtesse Wedell, med at passe denne, der var syg. På hendes gravsten anføres hun født 28/2 og død 10/11.
6. Ved folketællingen 1880 bor hun hos broderen i Bårse. Hun oplyses at have mistet forstanden 21 år gl. Hendes død er forgæves eftersøgt.

7. I et fødselsdagsalbum fra 1884 – tilhørende kontorchef Kaj Find (se note 13) – har hun selv anført sin fødselsdato 8/1, og samme dato står på hendes gravsten.
8. Johanne Magrethe Seeberg * 1789 i Høbro (kb. begynder først 1812) som datter af konsumtionskontrollør først i Høbro og senere i hvert fald fra 1797 i Ringkøbing Chr. Stochflet S. (1757-1820) og 1. hustru Ide Sophie Just (1767-?). Ægteskabet blev opløst og hun gift 2. ° 30/8 1809 i Fredericia, Trinitatis med fuldmægtig, senere prokurator Otto Friderich Kralund (1783-1844). Ægteskabet opløst 1821. Han var søn af gårdmand Niels Andersen og Johanne Cathrine Ottedatter i Kragelund, hvorefter sønnen antog navnet Kralund (jfr. døbsattest i Enkekassen). Det må formodes, at han adopterede sin første hustru udenfor ægteskab fødte dattersøn, i hvert fald antog denne hans navn. Johanne Magrethe Seeberg blev senere gift med snedkermester i Århus Rasmus Strøm og i dette ægteskab mor til Caroline Andrea Christina Johanne Strøm, der blev gift med prokurator Friderich Jensen Find (se nr. 13).
9. Navneforandring ved kgl. bevill. af 25/6 1889. Om hendes slægt kan henvises til „Købmand W. E. B. Jensen og hustru efterkommere“ af Arild Falk-Jensen. Kbhvn. 1940.
10. Bodil Find (1904-04), Jørgen Find (1905-) og Kirsten Find (1908-).
11. Hun havde en før ægteskabelig søn Poul Jakob * 4/6 1900 på Fødselsstiftelsen, adopteret af Ludvig Fr. Find iflg. bevill. af 24/10 1914. Han emigrerede o. 1930 til Canada.
12. Hanne Find (1903-), Grete Find (1904-73), Niels Henrik Find (1906-), Henrik Carl Vilhelm Find (1907-72), Agnes Find (1909-), Hans Jørgen Find (1910-), Maren Kirstine Find (1912-), Marie Find (1914-), Jens Find (1916-), Lars Find (1918-) og Johannes Find (1922-).
13. Kaj Find (1904-), Helge Find (1906-07), Eyolf Find (1909-10) og Børge Strüwing Find (1920-).

Fig. 1:
Navneklud fra 1793, broderet af Marie Magdalene Mogensen i Bøstrup præstegård på Nord-Langeland.

Hvad en navneklud kan fortælle-

(Den genealogiske opbygning af en navneklud)

POUL BONDESEN

Hentet frem fra en skuffe i et gammelt chatol fra 17hundredtallet blev en navneklud omkring 1938-40 indrammet og hængt op til pynt på væggen først i København og senere i Århus.

Efter disse 30 år fremme i lyset mistede den meget af sin farvepragt; det meste af det gule og røde garn faldede og farven kan næppe spores, kun blå, sort og grønt blev tilbage. Enkelte tråde i det gulnede, lærredsvævede uldstof var vel allerede på et tidligere tidspunkt bristet, men hele komposi-

tionen med dens mange symboler og monogrammer stod urørt tilbage. Hovedparten af syningen – silketråd på uld – er korssting med mindre uregelmæssigheder, tydeligt nok syet af et barn. En bort mellem bogstav- og talrækker og billedfeltet er syet med dronningesting [1].

Talrige andre navneklude er kendt og mange i bedre stand med farver og mønstre velbevaret, ligeledes kendes ikke så få eksempler med langt større antal broderede billeder og navne, sikkert også med en gennemført komposition, om ikke andet så en præcis symmetrisk opbygning, men det hører vist nok til sjældenhederne, at forbindelserne mellem de indsyede navnes forbogstaver kan udredes og røbe en dybere sammenhæng, ja ligefrem fortælle lidt om de mennesker, der færdedes omkring navnekludens fremstillere.

Da jeg for år tilbage arvede navnekluden, havde man glemt, hvem der havde syet den. I fortsættelse af det 28 x 33 cm store broderis to rækker af alfabeter – latinsk og gotisk fra A-W – og tal (fra 1-12) kunne læses årstallet 1793 efterfulgt af tre kroner. En nærmere tolkning af navnekludens oprindelse kendtes ikke.

Takket være udførlige optegnelser om forskellige slægter på øen Langeland først og fremmest ført som „årbog“ fra fødsel til død (1818-1874) af min oldefar, lærer Peter Nikolai Bondesen i Illebølle og senere af min farfar, genealogen, førstelærer P. C. B. Bondesen i Magleby på Langeland, var det muligt at finde frem til en løsning på initialernes identitet.

Nogen usikkerhed herskede der i begyndelsen af dette detektivarbejde bl.a. på grund af opkald efter ældre familiemedlemmer – en vis gentagelse af navnekombinationer, men takket være en overraskende logisk opbygning af navneplaceringen lod alle navne sig identificere med overvejende sandsynlighed og gav samtidigt et indblik i en families samhörighed både i forhold til den isolerede ø og til verden uden for.

Det første navnetræk øverst til venstre rummede et Z – CZM og var alene af denne grund nemmest at klarlægge; det passede med *Christine Zumbildt Mogensen*, f. 1780 i Hennemved og i dåben opkaldt efter Christiane Krag, f. Zumbildt, ejerinde af herregården Hjortholm på Syd-Langeland. Fru Krag var enke efter sognepræsten til Tranekjær og Tullebølle, Dines Krag og underskrev sig altid Kristine. I dåbsgave fik den lille Christine et smukt rokokohovedvandsæg i sølv med en ametyst øverst på låget. Ser man gennem den klare, violette sten, læser man bogstaverne C Z fint indridset. Christine Zumbildt Mogensen var ældste barn af strandkontrollør Hans Mogensen, senere forpagter af Lejbøllegården i Bøstrup sogn på Nord-Langeland [1a].

Christine må således have været 13 år, da navnekluden blev fremstillet, og da det almindeligvis var 12-13-års piger, der broderede disse læreklude, kunne hun være det mulige ophav til den. Ved nærmere eftersyn viser det sig, at hendes initialer kan sammenstilles med to andre på tre bogstaver,

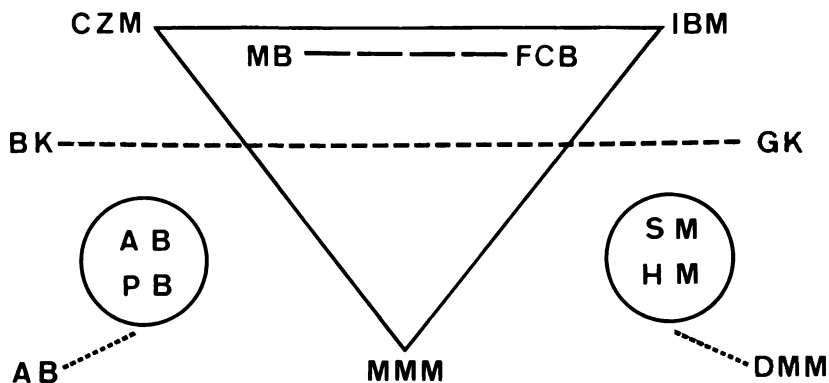

Fig. 2:
 Skema over navnekludenes initialer. De forskellige typer linier indtegnet som forbindelse mellem initialerne skulle vise det sandsynlige tilhørsforhold. Se iverigt teksten.

hvoraf det sidste er et M: I B M øverst til højre og M M M nederst i midten. Disse tre initialer danner en ret nøjagtig ligesidet trekant med sider på ca. 16,5 cm.

Det er navnene på strandkontrollørens tre døtre, hvor I B M står for *Ingeborg Mogensen* og M M M (midterste M broderet med gotisk M) for *Marie Magdalene Mogensen*. Den førstnævnte, Ingeborg, var født i 1783, altså 10 år, da navnekluden blev til, medens Marie Magdalene den gang var 12 år, født i 1781. Ingeborg var opkaldt efter sin farmor, Ingeborg Marie Hege-lund (dennes første navn), ligesom Marie Magdalene var opkaldt efter far-moderen (dennes andet navn), og sin mormor, Magdalene Feddersen [2].

Christine var født med et svagt ben og haltede i hele sin levetid; men det forhindrede hende ikke i som ung at „conditionere“ som husholderske på Charlottenlund, en større gård på nordspidsen af Langeland. Her fik hun under Englandskrigen uventet besøg af kong Frederik VI, som med kron-prinsesse Caroline og følge på en rejse over bæltet var blevet forfulgt af engelske krydsere og så sig tvunget til at gøre landgang på Langeland. Der var på det tidspunkt intet herskab på gården, så Christine Zumbildt måtte i hast gøre forberedelser til at huse kongen og hans følge for natten, hvorpå de næste dag fortsatte rejsen over Spodsbjerg.

Hun boede i sine senere år på faderens gård, Torpegården til hans død i 1823, hvorefter hun flyttede med sin søster Marie Magdalene til Skrøbe-løv, hvor de fik et hus til leje. Christine Zumbildt døde i 1839.

Søsteren, Marie Magdalene, som ligeledes forblev ugift, tilbragte en del af sin barndom i Bøstrup præstegård hos sin morbror, sognepræsten hr. Peder (Rasmussen) Bildthugger. Hun forestod senere sin fars husvæsen indtil den-nes død, hvorefter hun boede sammen med sin svagelige, ældre søster som nævnt i huset i Skrøbeløv.

Ved søsterens død flyttede hun til Illebølle skole og holdt hus for sin søstersøn, P. N. Bondesen, indtil denne giftede sig i 1842, hvorefter hun vendte tilbage til det lille hus i Skrøbeløv. Her ernærede hun sig ved kvindeligt håndarbejde og en lille årlig pension og efterlod sig forøvrigt ved sin død 1849 en del familieoptegnelser, hvorfra de fleste af de i denne artikel nævnte begivenheder stammer.

Den yngre søster, Ingeborg mistede som niårig sin mor Sophie Bildthugger og blev derefter opdraget af mosteren Ane Bildthugger. Hun blev boende i hjemmet til hun 1810 ægtede landinspektør Matthias Nicolaj Bondesen, født i Aastrup præstegård 1764 og således 19 år ældre end sin brud [3].

Ingeborg Bondesen var svagelig og døde allerede i 1833 efter sigende af den galopperende svindsot. Landinspektøren levede endnu i nogle år og døde i en alder af 78 år, d. 13' august 1842. I november samme år giftede P. N. Bondesen sig og må formodentlig i dette efterår have arvet de to store ens egetræschatoller, som endnu er i familiens eje [4].

Med disse oplysninger ved hånden er det nu muligt at fastslå, hvem der har tilvirket navnekluden. Alle initialer er enten i en krans eller forsynet med krone – kun ikke Marie Magdalenes, som står centralt, nederst i kompositionen med kundskabens træ og Adam og Eva oven over. Der er næppe tvivl om, at vi i den lille, 12-årige Marie Magdalene Mogensen har mesteren for broderiet. At hun i en modnere alder viste stor interesse for kvindeligt håndarbejde og skal have skrevet erindringer om familiens medlemmer, gør det ikke mindre sandsynligt. Endelig blev hun som nævnt en tid opdraget i Bøstrup præstegård, hvor hun også befandt sig på den tid, da navnekluden blev til.

Mange navneklude er især i byerne blevet til under opsyn af en lærerinde på skolen, medens de broderier, som blev tilvirket på landet ikke sjældent har tilknytning til præstens eller degnens hjem. I Bøstrup præstegård var hendes plejemor Anna Bildthugger, født Eriksen (1759 i Viborg). Hun er formodentlig den lille piges læremester. Desværre lykkedes det ikke Stubbe Teglbjærg, som gennemarbejdede hundreder af navneklude, at finde frem til stiltræk, som kunne hjælpe til at lokalisere navnekludenes oprindelse, så det er næppe muligt at konstatere, om denne navneklud fra Langeland viser jyske træk [5].

Til støtte for proveniensen taler også det forhold, at Marie Magdalene, som nævnt en overgang førte hus for sin søstersøn, P. N. Bondesen, hvor navnekluden formodentlig er havnet sammen med optegnelserne, som nu kun kendes i min oldefars gengivelse. Fra ham og videre frem gennem flere led er navnekluden gået i arv.

Næst efter søstrenes initialer placeret i en ligesidet trekant, det mest regelmæssige i kompositionen, lægger man mærke til de to sejrskranse, der hver rummer to dobbeltinitialer – ejendommeligt nok med kvindenavnene øverst.

Til højre forældrene *Sophie Mogensen*, født *Bildthugger* og strandkontrollør *Hans Mogensen*. (Sophie var født i Bøstrup præstegård 1742 og blev gift efter 20 års hemmelig forlovelse!). Til venstre plejeforældrene *Anna Bildthugger* og morbroderen, *Peter Bildthugger*, født i Bøstrup 1745 og beskikket som sin faders efterfølger i 1779. Faderen var sognepræsten, hr. Rasmus Bildthugger (f. 1712, d. 1778) (se billede), som ved sin tiltrædelse efter sognepræsten, hr. Peter Kruckow, giftede sig med dennes enke, Magdalene Feddersen. Hun havde ni børn i første ægteskab, fik andre ni i andet ægteskab og overlevede sin sidste mand med seks år til 1784!

Peter Bildthugger døde 8' februar 1794 året efter navnekludens fremstilling og hans enke giftede sig anden gang d. 17/4 1795 med forvalter på Nedergård i Bøstrup sogn, løjtnant Saabye.

Peter Bildthuggers ældre søstre, *Sophie* og *Ane* er med på navnekluden: Sophie i den højre krans og Ane nederst til venstre nær den venstre krans. Hun levede flere år hos sin svoger Hans Mogensen, hvis hus hun styrede efter søsterens død i 1792. Men der er endnu tre søstre Bildthugger med: øverst inden for trekanten står til venstre: MB – til højre: FCB. MB er *Marie Bildthugger*, som døde i 1820, 77 år gammel. Hun blev senere end 1794 gift med sognedegn Hans Jørgen Hansen i Bøstrup. Om hun har boet i præstegården vides ikke, men initialerne MB står nær kransen med de Bøstrup præstefolk [6]. FCB-initialerne er mere mystiske, idet der ikke findes nogen Bildthugger med fornavne svarende til FC. Det drejer sig dog uden tvivl om en sammensætning af søstre *Frederikke* og *Christiane Bildthugger*, som begge boede i et lille hus i Snøde sogn, det nordlige nabosogn til Bøstrup. Christiane havde da været gift med degnen Jørgen Fischer i Tved ved Svendborg, men vendte efter mandens død i april 1790 tilbage til Langeland. Hun døde 86 år gammel i 1836, den ugifte to år yngre søster, *Frederikke* året efter, 85 år gammel.

Det er rimeligt at antage, at disse to næsten jævnaldrende søstre, som levede i samme hus ikke langt fra Bøstrup, på navnekluden er blevet slået sammen og stillet på linie med den lidt ældre søster Marie.

Ejendommeligt nok har det lille hus i Snøde rummet endnu en enlig dame, halvsøsteren *Berthe Kruckov*, født 1733 i Magdalene Feddersens første ægteskab. Også hun nåede en høj alder, idet hun døde i 1826 – 93 år gammel. Vi finder hendes navn yderst til venstre. På linie med Berthe står yderst til højre den to år yngre *Gedske Kruchov*. „Hun var begavet med ringe åndsevner og henlevede sine dage hos sin søster Marie i Bøstrup degnebolig, hvor hun døde i 1818“ [7].

Den ældste af Rasmus Bildthuggers børn, Karen var død 40 år gammel i 1780.

Endelig står navnet DMM tilbage nederst til højre. Medens Ane Bildthuggers initialer er anbragt skråt neden for broderens i kransen til venstre,

Fig. 3:
*Rasmus Pederson Bildthugger, sog-
 nepræst i Bøstrup. Født 1/5 1712,
 død 20/12 1778. (Efter maleri i
 privateje).*

er initialerne for *Dorthe Marie Mogensen* anbragt skråt neden for broderen Hans Mogensens i kransen til højre. Dorte Marie var født i 1753 og var på det tidspunkt, da navnekluden blev til, husholderske på Tranekjær Ladegård. Hun var eneste dalevende af Hans Mogensens helsøskende og døde i 1827. Hun har ligesom de andre ugifte eller enker af familien på den nordlige del af Langeland hørt til Marie Magdalenes store tanteskare, som formodentlig ofte samledes i præstegården i Bøstrup.

Det er ved valget af personer til navnekluden et karakteristisk træk, at det med een undtagelse drejer sig om familiemedlemmer, der dengang levede på øen – ja endog inden for Langelands Nørre herred! Undtagelsen er Marie Magdalenes mor, Sophie Mogensen, som døde 1792, men som naturligvis må figurere i forældrekransen.

At en række dalevende familiemedlemmer ikke er medtaget, finder muligvis sin forklaring i, at de ikke boede på Langeland eller i alle tilfælde kun på den sydlige del af øen og derfor følte fjernere eller måske helt ukendte for den unge pige. Af faderens helsøskende var en to år ældre bror, Johan død i 1791 på Lejbøllegården, hvor han opholdt sig efter sin kones død. En

to år yngre bror var degn i Humble på Syd-Langeland, hvor han døde i 1784. Hans enke giftede sig igen i 1794.

Af faderens halvsøskende var en søster gift i København, en bror døde på St. Thomas i Vestindien, en anden bror var prokurator og boede på en gård på Syd-Langeland, hvor han døde i 1819. Endnu en bror, Oluf overtog sine forældres gård, Borregården i Hennemved og døde her i 1842 – altså ligeledes på Syd-Langeland.

Endnu tre yngre søstre til strandkontrolløren levede på øen, men de er ligeledes halvsøskende og bosat på den sydlige del af øen. Den gang var samkvemmet mellem de to herreders befolkning på den langstrakte ø ikke udpræget, et forhold, som kan spores i befolkningen den dag i dag.

For Kruckov-familien gælder noget lignende: det er Bildthuggernes halvsøskende og kun de nærmeste, de to yngste, ugifte døtre, Berthe og Gedske er med – bosiddende som de er i nabolaget. En ældre søster, Mette (f. 1725) var gift i Norge med digteren, rådmænd Christian Braumann Tullin og døde forøvrigt i 1790. Hendes yngre søster, Lucia (f. 1731) drog med Mette til Norge og døde ugift i Christiania. En bror, Jørgen var degn og døde i 1760 i Kvong i Jylland. Om en anden bror, Peter (f. 1728), formodentlig skriver i Generalkommissariatet, vides ikke andet, end „at han engang troedes død, men efter at være iført ligklæderne, rejste han sig fra dødslejet og kom ind til de om kaffebordet forsamlede fruentimmere, der havde klædt ham og som herover bleve meget forskrækkede“. Han overlevede dette tilfælde af skindød i tre år og døde ugift. Hvornår vides ikke.

En bror, Frederik (f. 1732) var justitsråd og bosat i København, hvor han døde i 1812. Den sidste af børneflokken, Magdalene Kruchov var født i 1737 og opholdt sig på Lejbøllegården hos halvsøsteren Sophie, moder til navnekludens fremstillere. Sophie Mogensen døde 21' juni 1792 og Magdalene Kruchov en måned efter d. 26' juli 1792.

Med al denne sygdom i hjemmet hos strandkontrolløren er det vel ikke sært, at familien måtte træde hjælpende til og tage sig af de tre små piger, så Marie Magdalene fik sit andet hjem i præstegården i Bøstrup. Her må navnekluden være syet omkring et år efter moderens død under kyndig vejledning af Anna Bildthugger. Den blev et mindeblad over den del af familien, som levede i sognene på Nord-Langeland og som stod Marie Magdalene nærmest – de to søstre og de mange tanter; af mandlige slægtninge kun faderen og morbroderen i sejrskransene.

Det udstyr af broderier, som omgiver initialerne, falder inden for det traditionelle motivvalg – overvejende bibelske symboler, kendt fra mange 17hundredtals læreklude [8]. Også her gør en vis symmetrisk komposition sig gældende omend med visse skævheder på grund af motivernes uens proportioner.

Øverst i midten finder man Jesus-monogrammet under en krone: I H S for „Jesus hominum salvator“ (Jesus, menneskenes frelser). Herunder i midter-aksen paradistræet med slangen, der snor sig om stammen og vender hovedet mod Eva til venstre. Hun er blevet lidt større end Adam, som har næsten samme udseende! Øverst i træet et par fugle, bl.a. en overdimensioneret papegøje [9]. Øverst til venstre den korsfæstede med himmeriges nøgler og omgivet af en blomsterkrans (ærenpris?). Øverst til højre Agnus Dei – lammet med korset. Denne figur fylder mindre end korset med frelseren og der er plads til en søjle med hane på – hanen som sindbillede på årvågenhed. Med denne placering kommer korsfæstelsen, hanen (Peters fornægtelse?) og korslammet til at ligge på linie.

Til venstre for paradistræet en lille stubmølle også med papegøje på; møllen symboliserer vel livets herlighed – modsat timeglasset: livets forkrænkelighed. At denne figur er anbragt nær den afdøde mors initialer er måske ikke tilfældigt?

I nederste række af billeder ses yderst til venstre et „Hollænderpar“, kone og mand – de eneste helt sorte figurer. Yderst til højre et hus med tre tårne antagelig den traditionelle afbildning af „Himmeriges Port“. I midten „Retfærdighedens Gudinde“ med lys og vægt – også med en fugl over vægten. På begge sider lystestager og stiliserede træer. Desuden er der blevet plads til en lille, kronet løve i traditionel stil og enkelte mere eller mindre ubestemmelig dyr, måske hunde, ligesom visse blomsterdekorationer af karakter som fyld – sandsynligvis udtryk for det i folkekunsten kendte fænomen „rædslen for det tomme rum“.

Navnekluden fra 1793 er ikke nogen egentlig slægtstavle; den medtager kun repræsentanter for to generationer, ingen bedsteforældre forekommer mellem initialerne. Den rummer derimod alle de medlemmer af en stor familie, som har stået dens fremstiller, den tolvårige pige nærmest – dem hun færdedes imellem i Bøstrup, Snøde og Tranekjær sogne i Langelands Nørre herred.

Den vidner tillige om et enestående sammenhold mellem familiemedlemmer, hvoraf flere har boet sammen i de ældre år som ugifte eller enker, holdt hus for slægtninge eller haft de moderløse småpiger i pleje.

Navnene er indbygget i en streng, logisk komposition, som også er forsøgt i sammenstillingen af de bibelske symboler, der omgiver initialerne. Et smukt stykke håndarbejde fremstillet af en langelandsk pige under vejledning af en jyskfødt præstekone.

Med denne beretning om de muligheder, der kan være til stede for en slægtshistorisk fortolkning af en navnekluds initialer, er det mit håb, at andre, som er i besiddelse af gamle navneklude, måtte forsøge at tyde de broderede initialer med en mulig forklaring på deres forekomst og særlige placering i forhold til hinanden for øje.

Slægtstavler: Mogensen m. fl.

Johan Pedersen, Ulstrup, Sønderjylland. Kom til Langeland med grev Karl von Ahlefeldt 1708. Foged på Tryggeløvsgaard, kirkevæрге og sognefoged i Magleby m.fl. sogne. G. m. Stine Rasmusdatter.

1. Mogens Johansen, f. 1721, d. 1780. G. m. (1) Ingeborg, Marie Hegelund, d. 1755. (2) Ane Christine Riifsgaard Mogens J. arvede Borregården, nu Christinenlund i Hennemved efter sin farbroder, Jens Pedersen.
2. Peder Johansen, f. 1723, d. 1757. Gårdejer i Vindeby (5 børn).
3. Maren Johansdatter, f. 1726. G. m. gårdejer Niels Pedersen, Bagenkop (5 børn).

KRUCHOW

1. Peter Feddersen Kruchow, f. og d. 1724.
2. Mette K., f. 1725, d. 1790. G. m. digteren Christian Braumann Tullin, Christiania (4 børn).
3. Jørgen K., f. 1726, d. 1760, degn på Lolland
4. Peter Feddersen K., f. 1728.
5. Lucia K., f. 1731, fulgte Mette til Norge.
6. Frederik K., f. 1732, d. 1812. Justitsråd i København. G. m. (1) Mette Sophie Kellinghusen, (2) Margrethe Lindemann.
7. Berthe K., f. 1733, d. 1826, Snøde.
8. Gedske K., f. 1735, d. 1818, Bøstrup.
9. Magdalene K., f. 1737, d. 1792.

BILDTHUGGER

1. Karen Bildthugger, f. 1740, d. 1780.
2. Ane B., f. 1741, d. på Torpegården 1822.
3. Sophie B., f. 1742, d. 1792. G. m. Hans Mogensen.
4. Marie B., f. 1743, d. 1820. G. m. degnen i Bøstrup, Hans Jørgen Hansen.
5. Peter B., f. 1745, d. 8/2 1794. G. m. Anna Eriksen, fra Viborg, f. 1759, (G. 17/4 1795 m. lejtant Saabye)
6. Nicolaj B. f. og d. 1747.
7. Nicolaj Feddersen B., f. 1748, d. 1749.
8. Christiane B., f. 1750, d. 1836. G. m. degnen Jørgen Fischer i Tved. Boede efter mandens død (1790) i Snøde.
9. Frederikke B., f. 1752, d. 1837. Boede i Snøde.

1. Johan Mogensen, f. 1744, d. 1791.
2. Hans M., f. 25/6 1746, d. 1823. Godsforvalter på Nedergård, senere strandkontrollør og forp. af Torpegården i Skrøbeløv. G. 1779 m. Sophie Bildthugger.
3. Jørgen M., f. 1748, degn i Humble (5 børn).
5. Dorthe Marie M., f. 1753 d. 1827. Husholderske på Tranekjær.

1. Marie Mogensen, f. 1764, gift 2 gange (3+2 børn). København.
2. Frederik M., f. 1766, død i Vestindien.
3. Christian M., f. 1767, d. 1819. Prokurator, senere gårdejer i Humble. G. m. Christiane Frederikke Goth. (2 børn).
4. Oluf M., f. 1769, d. 1842. Guldsmed, senere ejer af Borregaarden, Hennemved. G. m. Birthe Bøghave fra Longelse. (4 børn)
5. Maren M., f. 1770, d. 1831. Husholderske på Prydsogaarden.
6. Ingeborg M., f. 1771, d. 1799. G. m. Hans Hansen Qvindebjerg, Fuglsbølle (1 datter).
8. Ane Kirstine M., f. 1774, d. 1859. G. m. Peder Olsen Drost, forpagter af Bjerrebygaard, senere af Holmegaard (7 børn).

1. Christine Zumbildt Mogensen, f. 3/9 1780, d. 1839.
2. Maria Magdalene M. f. 26/9 1781, d. 1849. Efterlod familieopt. vedr. fam. Mogensen, Kruchow og Bildthugger.
3. Ingeborg M. f. 26/12 1783, d. 1833. G. m. (1810) landinspektør Matthias Nicolaj Bondesen, Skårup.

Magdalene Feddersen, f. 9/12 1704 i Flensborg, d. 1784. G. m. (1723) (1) Peter Kruchow, f. 31/7 1670, d. 1738 (2) Rasmus Bildthugger, f. 1/5 1712, d. 20/12 1778. Begge præster i Bøstrup.

Initialer fra navnekluden i kursiv

Henvisninger

1. Mundtlig meddelelse af museumsinspektør, dr. phil. Erna Lorenzen.
 - 1a. Hovedvandsæg i sølv fremstillet af Johan Henrik Møller, guldsmed i Fåborg 1769-1802.
 2. P. C. B. Bondesen: Fyenske familier i ældre tid XII, Feddersen, i *Personalthist. Tidsskr.* 2. rk. 4. bd., 1889, s. 159-62.
 3. Slægten Bondesen (upubl.)
 4. Harald Kier: Erindringer om slægten Bondesen. Svendborg Amts Historiske Samfund, årsskrift 1929 og 1930, 22. bd., 1930, s. 105-130.
 5. V. Stubbe Teglbjærg: Danske navneklude og deres motiver. Arv og Eje, 1956.
 6. I skiftet (Landsarkivet for Fyn, Odense), 1794 efter Maries fader, Rasmus Bildthugger anføres hun som jomfru. Hun er da næppe blevet gift med degnen Hans Jørgen Hansen før efter 1794.
 7. Marie Hansen, f. Bildthugger døde som nævnt i 1820, hendes mand d. 1/2 1821.
 8. Petrea Holm: Navne- og andre læreklude i „Den gamle By“. Købstadmuseet „Den gamle By“, årbog 1957 og 58, s. 36-111.
 9. Papegøjen er almindelig på bebudelsesbilleder; den kan sige „AVE“. I paradistræet siger den derimod „EVA“.
- En tak til arkitekt Sven Fritz, Gl. Aaby for gennemlæsning af manuskriptet.

De 6 ældste led af Maribo-slægten Reimer

VED GREGERS HANSEN

Navnet Reimer er ret udbredt. Samtidig med Reimer-slægten i Maribo levede der adskillige andre steder slægter af dette navn, således f.eks. i København, i Norge og i hertugdømmerne. Den eventuelle forbindelse mellem disse slægter er ikke søgt udredet. Men da Maribo-slægtens stamfader, Johan Reimer, er indvandret fra Ditmarsken, da en af hans sønner hedder Carsten og da navnene Johan og Carsten er almindelige i hertugdømmernes Reimer-slægt, kan han anses for at være en søn af denne slægt.

Stamtavlens slægt kan karakteriseres som en købmandsslægt. Allerede 1. og 2. slægtled havde en fremtrædende stilling i Maribo, og 3. slægtled synes at være blevet byens førende familie. Men herefter fjerner slægten sig mere og mere både fra købmandsskabet og fra Maribo. Af de 19 personer i 4. slægtled, som nåede voksenalderen, var kun 10 købmænd eller gift med købmænd, heraf 5 i Maribo, 4 i andre lollandske byer og een på Falster. Og i 5. slægtled var kun 4 af 24 personer købmænd eller gift med købmænd, heraf ingen i Maribo, 3 i andre lollandske byer og een på Falster (Lauritz Jensen Reimer, nr. 64 er, skønt han en tid havde borgerskab som købmand, ikke medregnet som sådan). Hvad angår den samlede slægts opholdssteder, fordeler 4. slægtleds 19 personer sig med 8 i Maribo, 6 andetsteds på Lolland, 1 på Falster og 4 uden for Lolland-Falster. For 5. slægtleds 24 personer er tallene henholdsvis 1, 6, 2 og 15.

Der er lagt særlig vægt på at belyse de første tre slægtleds forhold, men resultatet er ikke fuldt tilfredsstillende: det kan ikke udelukkes at 2. slægtled har omfattet flere personer end de opregnede 6 (som ikke alle med sikkerhed kan henregnes til slægten), og heller ikke, at de i 2. slægtled opførte mænd har haft flere børn end anført i stamtavlen. 3. slægtled er nemlig født før ældste bevarede kirkebogs begyndelse (1700). Lidt hjælper skoleregnskabsbogen, som begynder 1680, men kun indeholder de begravelser, ved hvilke skolens disciple sang, og kirkeregnskabsbogen, som foreligger for 1633-56 og påny begynder 1688 og som indeholder alle begravelser, ved hvilke der betales for gravsted. Men det vigtigste supplement til kirkebogen, skifteprotokollen, haves ikke forud for 1770, et savn, som kun i begrænset omfang afhjælpes gennem en ca. 1740 anlagt overformynderi protokol, som begynder

med en opregning af de da i overformynderiet indestående arveparter, de ældste indbragt i 1718. Heller ikke rådstueprotokol, auktionsprotokol, skøde- og panteprotokol og justitsprotokol er her til megen hjælp. De begynder først henholdsvis 1735, 1737, 1738 og 1796 [1].

Patronymet Johansen (Johansdatter) har i forbindelse med de pågældendes formodede alder og deres hjemsted i Maribo gjort det naturligt at placere personer med slægtsnavn Reimer som børn af første slægtleds Johan Reimer. Da børn af Carsten Johansen Reimer (3) er bgr. i Maribo i tiden 1680-95, kan man regne med, at den ca. 1689 fødte Hans Carstensen Reimer er hans søn. At 3. slægtleds Lauritz (8) og Johan Reimer (9) er sønner af Reimer Johansen (2) kan sluttes af, at de undertiden er benævnt ikke Reimer, men Reimersen [2], ligesom navnene på børn af dem tydeligt peger på Reimer og Karen som bedsteforældre.

1. SLÆGTLED

1. *Johan Reimer*, d. 1680/81, købmand i Maribo, i 1676 var han kægner. Han kom under krigen 1644 til Maribo fra Ditmarsken [3]. En septembemat 1669 forsøgte han at indsmugle købmandsvarer i nærheden af Bandholm [4]. Han er opført i skattelisterne 1675-80 [5] (i 1681 optræder enken Vibeke), og han var i denne periode en af byens største skatteydere, i 1678 den sjette største blandt 140. I 1682-grundtaksten er anført, at den gård, som han havde boet i, nu mentes at tilhøre Hans Pedersen i Æbeltoft. Bygningen bestod af 11 dobbelte og 7 enkelte fag. I de enkelte fag var tømmeret helt brøstfældigt. Ejendommen vurderedes til 31 rdl. [6], deraf grunden til 5 rdl. – G. m. *Vibeke*, bgr. Maribo 2. nov. 1688. Johan Reimer havde antagelig mindst 6 børn: 2. slægtled, nr. 2-7.

2. SLÆGTLED

Købmand i Maribo *Johan Reimers børn*.

2. *Reimer Johansen*, bgr. Maribo 2. marts 1684, købmand i Maribo. Han forekommer første gang i skatlisten for 1679 og var da en af de større skatteydere. Allerede året efter betalte han lige så stor skat som faderen, og i 1681 var han nr. 10 af 126 skatteydere. Hans gård bestod af 23 fag, hvoraf 10 var tækket med halm Den havde klinede vægge og var af ringe kvalitet. Vurdering 1682: 84 rdl., heraf grunden 14 rdl. Derudover ejede han en lille humlehave, vurderet til 6 rdl. og et vænge, vurderet til 30 rdl. I oktober 1681 betalte han førlovspenge, da han ville flytte til Saksøbing. Han blev dog i Maribo, hvor han i 1683 var kægner. – G. m. *Karen Bruun* [7].
4 børn kendes: 3. slægtled I, nr. 8-11.

3. *Carsten Johansen Reimer*, bissekræmmer i Maribo. I skattelisterne 1675 og 1677 er han opført lige efter faderen, muligvis har han da været en hjemmeboende søn. I 1681-listen står han lige efter moderen. I 1680 og 1681 synes hans økonomiske stilling at have været ret god, men i skattelisterne for de øvrige år var han ansat til beskedne beløb. Han beboede 1682 en gård med 18 fag til værdi 42 rdl., heraf grundværdi 7 rdl. Han forekommer ikke i skatelisten 1699 og fra 11. nov. 1699 blev et mandsstolestade i kirken, som han havde overtaget i 1693/94, af kirken udlejet til anden side [8]. Han kan derfor antages at være død eller fraflyttet byen i 1699. Hans hustru, hvis navn ikke foreligger oplyst, blev bgr. Maribo 1694/95.

6 børn kendes: 3. slægtled II, nr. 12-17.

4. *Claus Johansen Reimer*, bgr. Maribo 28. juni 1708, 59 år gl., ved hele klokker og hel skole, i 4 mark jorden. – Kirkeregnskabsbogen siger: „Salig Claus Reimers lig på kirkegården, så og byens klokker, 1 rdl. 8 sk. Dertil var intet efter ham som nu fattig mand at bekomme.“ Han var købmand i Maribo og indtil 1690 kirkeværge. Han forekommer første gang i skatelisten for 1678 og havde her og i de følgende 2 år den placering, som broderen Carsten hidtil havde haft. De 3 første år betalte han kun et ringe skattebeløb, men 1681 synes han at være begyndt at arbejde sig op, og i næringstaksten 1693 var han nr. 8 af 93 skatteydere. Men 1699 var hans stilling beskeden. 1682 vurderedes hans gård til 36 rdl., deraf grunden 6 rdl. Bygningen havde 10 fag, hvoraf 2 var brøstfældige. – Han har været en ufredelig person. I 1681 blev han idømt en bøde på 5 rdl. for slagsmål med den latinske skolemester Jens Jacobsen. 1697 og 1699 blev han ved landstinget dømt for at have overfaldet Johan Møller med skældsord, første gang var der tale om drukken-skab [9]. Johan Møller havde 1697 afløst Claus Reimers svoger Poul Christensen (5) som kirkeværge og var en af byens største købmænd. Han havde derfor bedre end Claus Reimer kunnet tilfredsstille sin ambition m.h.t. social placering: De købte begge i 1693/94 stolestader i kirken til sig selv. Johan Møllers var det dyreste. På samme måde ved køb i 1695/96 og 1697/98 til deres koner. Og kort efter at Claus Reimers moder var blevet begravet på kirkegården, blev et barn af Johan Møller begravet i kirken. Alt dette kan have skabt bitterhed hos den tidligere kirkeværge Claus Reimer. År 1700 var han igen på færde, denne gang over for byfogeden, hvem han i en rus skældte voldsomt ud og rettede grove beskyldninger imod. Følgen blev en dom, som medførte tab af ære og borgerlige rettigheder [10]. I kopskattelisten 1704 kan læses: „Claus Reimer, som har erholdt kgl. allernådigst oprejsning på sin ære og formedelst proces ruineret, er nu opført i de forarmedes tal.“ G. m. *Gertrud*, bgr. Maribo 24. dec 1723.

5. *Margrethe Johansdatter Reimer*, bgr. Maribo 25. april 1736 i kirken. Hendes alder er opgivet til 82 år [11]. Det er dog tvivlsomt, om hun blev så gammel, thi i så fald har hun været 50 år, da sønnen blev født. – 1682 boede hun i afdøde Gilbert Andersens gård i Maribo. Den bestod af 31 fag, hvoraf 7 dobbelte. De 24 enkelte var meget brøstfældige. Ejendommen vurderedes til 48 rdl., deraf grundværdi 8 rdl. Det må antages, at Margrethe Reimer var enke efter *Gilbert Andersen*, som døde 1680/81. I 1677 og 1678 havde han været byens største skatteyder. På et eller andet tidspunkt mellem 1682 og 1688 er Margrethe blevet gift med købmand *Poul Christensen*. Han forekom ikke i grundtaksten 1682 og er vel kommet til Maribo i forbindelse med ægteskabets indgåelse. Han døde 1699, inden 1. maj og blev bgr. i kirken. I næringstaksten 1693 var han ansat fjerdehøjst. Margrethe blev 1699 som enke sat til samme beløb i kopskat som købmændene Johan Møller, Lauritz Reimer (8) og Hans Pedersen Hvid [12], og ingen næringsdrivende var højere ansat. Derefter blev Margrethe gift Maribo 30. juli 1700 m. købmand og fattigforstander i Maribo *Peder Knudsen Sølling*, bgr. Maribo 26. marts 1734 i kirken. Han har åbenbart også været tilflytter, thi han findes ikke opført i skattelisten 1699. Han indtog i årene 1704-20 pladsen som nr. 2 eller 3 på skattelisten. 1704-06 var han og købmand Johan Møller konsumtionsforpagtere.

Deres søn *Knud Pedersen Sølling*, dbt. Maribo 17. feb. 1704, bgr. sst. 17. dec. 1760 i kirken var købmand, borgerskab 2. juni 1735, og i næsten 20 år fattigforstander i Maribo. Han var i 1737 byens største skatteyder [13] og var ved formueskatten 1743 næststørste skatteyder og levede da af sine midler. Ved sin død var han byens største ejendomsbesidder [14]. G. Engestofte 22. juni 1734 m. *Mette Kirstine Wichmand* (d. af købmand i Nykøbing, ejer af Engestofte Bertel Wichmand og Bodil Cathrine From), dbt. Nykøbing 19. juni 1716, bgr. Maribo 5. jan 1778 i kirken. Af dette ægteskabs børn [15] skal nævnes *Vibeke Kristine Sølling*, dbt. Maribo 28. okt 1746, d. sst. 10. marts 1795, bgr. i kirken, g. sst. 12. nov 1766 m. apoteker og postmester i Maribo *Johan Christopher Hoffmann* (s. af apoteker i Maribo Henrik Nicolai Hoffmann og Else Cathrine Johansdatter), dbt. Maribo 15. nov 1730, d. sst. 28. juli 1802.

6. *Johan Reimer*, bgr. Hillested 15. april 1725. I kirkebogen kaldes han Gamle Johan Reimer. Han er kun antruffet dette ene sted, og det kan måske derfor forekomme lidt dristigt at indrangere ham som søn af Johan Reimer. Imidlertid kan man vanskeligt tænke sig, at der samtidig med indvandrerens Johan Reimer – uden slægtsforbindelse med ham – skulle have eksisteret en anden Johan Reimer, som har slået sig ned i Maribos annekssogn Hillested. „Gamle“ må have skullet forhindre forveksling med 3. slægtleds Johan Reimer, som må være født senest ved

den tid, da Johan Reimer (1) døde. Aldersmæssigt er der altså intet til hinder for at anse gamle Johan Reimer for søn af Johan Reimer (1). Det har ganske vist ikke været skik her i landet at give søn faders navn, medmindre han blev døbt efter faderens død. Men i Holsten, hvorfra den ældste Johan Reimer som nævnt indvandrede, var det – som i Tyskland iøvrigt – ret almindeligt, og at denne skik ikke har været ukendt for slægten Reimer endog længe efter ankomsten til Maribo ses af, at 3. slægtleds Johan Reimer har ladet to sønner (39 og 43) døbe med navnet Johan.

7. *Herman Reimer*, bgr. Maribo 1692 (for hans „lejersted og alle klokker“ betaltes 1 rdl. 3 mark). Der foreligger ikke antydning af bevis for, at han er søn af Johan Reimer, men hans en tid meget fremskudte placering i Maribos borgerskab gør det naturligt foreløbig at anse ham som sådan. Han kan dog have været en broder. Han forekommer første gang i Maribos skatteliste 1677 og var allerede da en af byens største skatteydere. 1680 var han højere beskattet end nogen anden Reimer og 1681 betalte kun 6 af byens 126 skatteydere større skat end han. I 1688 var hans stilling imidlertid ringe. Han betalte nu ikke mere i skat end det store flertal af borgerne. I 1690-listen oplyses han at være skomager, hvilket må forbavse, da hans skattetilsvær 1677-81 indicerer, at han da var købmand. Hans gård i byen havde 21 fag, hvoraf 10 var tækket med halm. Den var gammel og af ringe kvalitet. Vurderingssummen ved grundtaksten 1682 var 54 rdl., heraf grundværdi 9 rdl. Desuden ejede han da en byggegrund på 2516 kvadratalen, vurderet til 4 rdl.

3. SLÆGTLED I

Købmand i Maribo *Reimer Johansens børn med Karen Bruun* (jvfr. nr. 2).

8. *Lauritz Reimer*, bgr. Maribo 1. maj 1731 i kirken, 52 år gl., købmand i Maribo. Kirkebogens aldersangivelse, 52 år, er antagelig for lav, thi det kan næppe tænkes, at han i 1699, da han var blandt de største skatteydere, kun var 20 år. Også den omstændighed, at der i 1699 iflg. skattelisten indestod 300 rdl. umyndiges midler hos ham, tyder på en højere alder. Han er åbenbart begyndt som skipper. Således står han anført i kopskattelisten 1704. Men han drev tillige handel. – I 1690 havde han været discipel i hørerens lectie i Maribo lærde skole [16]. G. m. *Inger Thomasdatter* (d. af købmand i Saksøbing, borgerskab 1. dec 1691, Thomas Jørgensen og Karen Christophersdatter Staal [17]), bgr. Maribo 6. juni 1739. Hun sad i uskiftet bo og fortsatte købmandshandelen [18]. Boets overskud synes ved hendes død at have været ca 12000 rdl. [19] – Lauritz Reimer havde 1704-11 været byens trediestørste næringsdrivende skatteyder, men derefter synes det at være gået tilbage for ham. At enken

kunne efterlade sig så stor en formue skyldes måske arv. Både hans og hendes fader var jo købmand.

Mindst 18 børn: 4. slægtled I, nr. 18-35.

Ved sit ægteskab med Inger Thomasdatter fik Lauritz Reimer tilknytning til et ganske interessant Saksjøbing-milieu. Han har kendt begge hendes forældre. Faderen døde 5. juli 1704 [3], moderen 1715, ligpenge betalt 6. dec. Inger havde i al fald en broder og to søstre, som alle levede i Saksjøbing. Broderen, *Jørgen Thomasen* [20] tog borgerskab som købmand 14. sep 1708, samtidig med at den ene søsters mand, *Jacob Michelsen Klog* [21] (s. af degn i Radsted og skriver i Krenkerup birk Michel Jensen Klog) tog borgerskab, ligeledes som købmand, og de var begge med i det interessentskab, som forpagtede Saksjøbings konsumtion for 1707-09 [22]. Jacob Klog blev 1709 birkedommer i Berritsgaards birk. Han døde i 1716 og blev bgr. i Saksjøbing 12. juni. Kort før sin død havde han sammen med nedennævnte Cornelius Kradepohl forpagtet byens konsumtion for 1716-18. Han vides i ægteskabet med Inger Thomasdatters søster at have haft i al fald to børn: *Thomas Michael Klog*, der døde i Saksjøbing 1719, ligpenge betalt 3. april og *Christopher Klog* [23]. Jacob Klog efterfulgtes som birkedommer af Jørgen Thomasen, som døde i Saksjøbing 1727, ligpenge betalt 12. april. Han var g. m. sognepræst i Radsted Hans Mikkelsen Windings enke *Gundel Warbjerg* (d. af sognepræst i Radsted Claus Warbjerg og Christina Jørgensdatter Stadager), som døde i Saksjøbing 1728, ligpenge betalt 25. okt. En datter af dette ægteskab var g. m. degn Hans Carstensen Reimer (12).

Inger Thomasdatters anden søster, *Mette Thomasdatter*, bgr. Saksjøbing 2. juni 1735, 49 år gl., var g. m. birkedommer ved Knuthenborg, Christiansholm, Orebygaard og Nielstrup birker *Cornelius Kradepohl* [24] (s. af byfoged i Saksjøbing Henrik Kradepohl), bgr. Saksjøbing 4. maj 1736, 62 år gl. Han betegnes i byfoged Hammers indberetning af 1735 [25] som fattig. Han efterlod sig 6 børn: Sidsel Cathrine, f. ca 1712, Thomas, f. ca 1715, Anna Marie, f. ca 1718, Axel, f. ca 1719, Jacob, f. ca. 1723 og Henrik, f. ca 1724. Vi kan følge tre af dem: *Sidsel Cathrine Kradepohl* blev g. Saksjøbing 26. sep 1736 m. byskriver i Saksjøbing *Niels Rasmussen*, som året før havde mistet sin første hustru, *Margrethe Christophersdatter Trane*. Han døde 1743 og efterlod sig foruden enke fire børn af første ægteskab og to – Cornelius og Christopher – af andet ægteskab. Sidsel Cathrine blev derefter g. Maribo 27. okt 1747 m. strandinspektør *Carl Barfoed*. – *Thomas Kradepohl* blev degn i Birket i Lollands nørre herred. – *Henrik Kradepohl* var 1760 snedker i København [26].

9. *Johan Reimer*, bgr. 11. jan 1751 i kirken, købmand i Maribo, borgerskab 12. aug 1701, opsagt 7. jan 1740, da han agtede at flytte til Saksjøbing, en plan, som dog ikke realiseredes. I kopskattelisten 1704 er han opført

som krovært og vognmand. Han betalte 1704 3 rdl. i bøde for slagsmål. 1711 drev han købmandshandel. 1709-24 var han vicedommer i Maribo (efter stiftamtmandens „befaling“). I al fald fra 1713 uafbrudt til og med 1748 var han konsumtionsforpagter [27]. Han var tillige postmester og prokurator. Ved formueskatteansættelsen 1743 var han trediestørste skatteyder. Ved sin død havde han prioritetstilgodehavender i Maribo- ejendomme på i al fald 4700 rdl. G. Maribo 7. nov 1701 m. *Sidsel Sørensdatter*, bgr. Maribo 10. juli 1751 i kirken.

10 børn: 4. slægtled II, nr. 36-45.

10.-11. Børn, bgr. Maribo 26. dec 1681 og 3. april 1685.

3. SLÆGTLED II

Bissekræmmer i Maribo *Carsten Reimers børn* (jvfr. nr. 3).

12. *Hans Carstensen Reimer*, * ca 1689, bgr. Slemminge 7. okt 1756, degn i Slemminge fra 1712. Blev 1711 student fra Maribo lærde skole, hvor han havde været discipel fra 1696/97. G. 1) Slemminge 6. aug 1713 m. *Margrethe Asmusdatter*, bgr. Slemminge 20. feb 1732. Ingen børn. Hun g. 1) Slemminge 26. sep 1707 m. degn i Slemminge *Mads Andersen Besche* (s. af sognepræst i Slemminge *Anders Madsen Besche* og *Catharina Maria*), d. i Slemminge 22. maj 1712 [28].

g. 2) Maribo maj 1735 m. *Catharina Utilia Jørgensdatter* (d. af købmand i Saksøbing, birkedommer i Berritsgaards birk *Jørgen Thomasen* og *Gundel Warbjerg* [29], se 8), bgr. Slemminge 10. feb 1751.

7 børn: 4. slægtled IIIa, nr. 46-52.

G. 3) Vaabensted 20. juli 1751 m. *Margrethe Marie Staal* (d. af degn i Halsted *Tønne Mortensen Staal* og søster til købmand i Maribo *Niels Staal*, se nr. 26), dbt. Vær 16. marts 1721, d. Nysted 24. dec 1801 [30]. 2 børn: 4. slægtled IIIb, nr. 53-54.

Hun g. 2) Slemminge 3. juni 1757 m. degn i Slemminge fra 1756 *Rasmus Bernt Østrup* (s. af sognepræst i Vaabensted *Peder Rasmussen Østrup* og *Augusta Eleonore Bæhr*), hjdbt. Vaabensted 8. marts 1720, bgr. Slemminge 5. feb 1791.

13.-17. Børn, bgr. Maribo 5. aug 1680, 18. marts 1685, 1690/91, 1693/94 og 1694/95.

4. SLÆGTLED I

Købmand i Maribo *Lauritz Reimers børn med Inger Thomasdatter* (jvfr. nr. 8).

18. *Thomas Reimer*, *i Maribo før 1700, bgr. Nysted 13. maj 1748, købmand i Maribo, senere i Nysted, hvor han fik borgerskab 10. jan 1738 og ved sin død var største skatteyder [31], g. Nysted 25. sep 1737 m. *Anna*

Flindt (d. af tidligere købmand i Nysted, nu ejer af Nielstrup i Vaabensted sogn Jacob Flindt og Kirstine Caspersdatter Greve), * Nysted 5. marts 1719, bgr. Vaabensted 29. nov 1754, og 30. nov indsat i begravelsen i Slemminge kirke. Ved hendes død var boets overskud 4800 rdl. [32].

7 børn: 5. slægtled I, nr. 55-61.

Hun g. 1) Nysted 26. juli 1735 m. købmand i Nysted *Lauritz Christensen Høy* (s. af skipper i Nykøbing Christen Laursen Høy og Anna), dbt. Nykøbing 16. aug 1711, bgr. Nysted 6. marts 1737, 3) Nysted 7. jan 1750 m. tolder i Nysted *Mathias Johan Wederkinch* (s. af vinhandler i København Lauritz Mathiesen Wederkinch og Sophie Høpfner), dbt. København, Sct. Nic. 15. sep 1719, bgr. Nibe 6. juni 1786.

19. *Reimert Laursen*, dbt. Maribo 3. maj 1700, ikke senere anført i Maribo kirkebog, men er antagelig død før broderen Reimers d. 23. nov 1725. Han levede i al fald ikke – og heller ikke livsarvinger efter ham – da der i 1745 holdtes skifte efter søsteren Margrethe.

20. *Karen Reimer*, dbt. Maribo 12. juni 1701, d. 1730 eller 1731 [33] g. Maribo 2. juni 1728 m. degn i Hunseby *Peder Rasmussen Schmidt*, bgr. Hunseby 12. sep 1737. Han g. 1) Maribo 13. april 1701 m. *Birgitte Andersdatter Boesel*, 2) m. *Søster Friborg* (d. af sognepræst i Hunseby Niels Frandsen og Else Richardtsdatter Villumsen), d. 1726/28 [34], 4) Stokke-marke 18. juli 1731 m. *Elisabeth Sophie Jesdatter*, bgr. Nykøbing 23. april 1756 [35].

21. *Christopher Reimer*, dbt. Maribo 29. juni 1704, bgr. Saksøbing 13. dec 1738, købmand i Saksøbing, borgerskab 14. dec 1737. Ved hans død var boets overskud 551 rdl. G. Saksøbing 4. juli 1737 m. *Sara Nielsdatter Vandel* (d. af købmand i Saksøbing Niels Jensen og Lucie Pedersdatter Bert), d. Aabenraa 25. nov 1787, 69 år gl.

1 barn: 5. slægtled II, nr. 62.

Hun g. 2) Saksøbing 30. maj 1740 m. *Hans Christian Fritscher* (s. af slotsmuremester i Nykøbing Christian Fritscher og Kirstine Marie Wichmand), dbt. Nykøbing 7. sep 1718, bgr. Saksøbing 12. aug 1766, købmand og skipper i Nykøbing, borgerskab 21. april 1739, derefter købmand i Saksøbing, borgerskab 25. juni 1740. Ved hans død var boets overskud 514 rdl.

22. *Karen Reimer*, dbt. Maribo 25. sep 1705, bgr. sst. 9. april 1706.

23. *Corfitz Reimer*, dbt. Maribo 24. okt. 1706, bgr. sst. 4. sep 1710.

24. *Johan Reimer*, dbt. Maribo 1. nov. 1707, d. Skaarup 13. juli 1764, sognepræst i Skaarup og Tved, Svendborg amt, g. m. *Margrethe Kabbus*, bgr. Skaarup 18. jan. 1765, 75 år gl. Ingen børn. Hun g. 1) m. sognepræst i Skaarup og Tved *Peder Knudsen Trochmann* (s. af sognepræst i Skaarup og Tved Knud Hansen Trochmann og Ellen Pedersdatter Helsingborg), dbt. Skaarup 11. aug 1686, bgr. sst. 22. nov 1737.

25. *Mathias Reimer* (ved dåben *Mads*), dbt. Maribo 28. okt 1708, bgr. Østofto 10. maj 1759, købmand, borgerskab 3. marts 1744, og konsumtionsforpagter i Maribo samt toldforpagter ved Bandholm toldsted. Dødsboet insolvent [36]. G. Nysted 2. okt 1743 m. *Kristiane Hagemeyer* (d. af forpagter på Skørringe *Johan Kasper Hagemeyer* og *Margrethe Pahl*). f. ca 1697 [37], levede endnu 1770 [38]. Ingen livsarvinger. Hun g. 1) *Torkildstrup* 5. nov 1721 m. daværende rektor i Nykøbing, senere sognepræst i Kippinge og Brarup *Johan Kastrup* (s. af bonde *Jens Svendsen Liirman* og *Anne Jansdatter*), f. i Kastrup på Amager 2. feb 1675, bgr. Nysted 5. juni 1730.
26. *Hans Reimer*, dbt. Maribo 15. dec 1709, bgr. sst. 6. maj 1739, købmand i Maribo, borgerskab som kornhandler 15. aug 1737, g. Maribo 8. maj 1737 m. *Margrethe Thorsmede Lidø* (d. af arrestforvarer *Hans Ottesen Lidø* og *Anna Kristine Olesdatter*), f. i København [39] bgr. Maribo 6. feb. 1775 i kirken, 55 år gl.
1 barn: 5. slægtled III, nr. 63.
Hun g. 2) *Maribo* 30. maj 1740 m. købmand og stempelpapirforhandler i Maribo *Niels Staal* (s. af degn i Halsted *Tønne Mortensen Staal* og broder til *Margrethe Marie Staal*, se nr. 12), f. 27. marts 1713 [40], bgr. Maribo 18. okt 1794 i kirken, borgerskab i Maribo 9. marts 1741, opsagt 24. sep 1789. 1743 betalte han kun et ubetydeligt beløb i formueskat, men ved ekstraskatten 1757 var han byens største skatteyder. I ægteskabet fødtes 5 børn:
- a. *Hans Reimer Staal*, dbt. Maribo 16. dec 1740, bgr. Fuglse 31. maj 1791, boet insolvent [41], sognepræst i Fuglse og Krønge, g. m. *Anne Marie Diderichsen*, bgr. Fuglse 2. marts 1790 i sit 34. år.
 - b. *Tønne Staal*, dbt. Maribo 30. jan 1743, bgr. sst. 9. juli 1753 i kirken.
 - c. Dødfødt søn, bgr. Maribo 15. feb 1744.
 - d. *Karen Staal*, dbt. Maribo 7. maj 1745, d. Nykøbing 17. feb 1816, g. Maribo 22. sep 1761 m. hofagent *Hans Bergeshagen Hincheldey* (s. af købmand og rådmand i Nykøbing *Edvard Hincheldey* og *Karen Høy*), dbt. Nykøbing 10. aug 1730, bgr. sst. 6. marts 1795.
 - e. *Anna Kirstine Staal*, dbt. Maribo 28. feb 1749, bgr. sst. 2. aug 1779, g. sst. 8. juli 1770 m. købmand i Maribo, borgerskab 23. maj 1776, *Hans Hansen* (s. af købmand i Rødby *Hans Hansen* og 1. hustru).
27. *Karen Reimer*, dbt. Maribo 28. jan 1711, bgr. Stubbekøbing 29. maj 1761, g. Maribo 12. jan 1733 m. købmand i Stubbekøbing *Jens Benzon* (s. af sognepræst i Slangerup *Niels Nielsen Benzon* og *Gundel Richardtsdatter Villumsen*), antagelig f. 1700-03 i Slangerup [42].
28. *Anna Reimer*, dbt. Maribo 17. jan 1712, bgr. sst. 13. maj 1713.
29. *Vibeke Reimer*, dbt. Maribo 24. marts 1713, bgr. sst. 1. feb. 1774, g. sst. 12. jan 1733 m. købmand i Maribo, birkeskriver ved Knuthenborg birk

Niels Toft (s. af købmand i Maribo Jacob Nielsen Toft (bgr. i kirken 15. feb 1732) og Birgitha (bgr. i kirken 28. juni 1740)), dbt. Maribo 14. april 1705, bgr. sst. 13. febr 1767. – Hun fortsatte som enke forretningen [43]. Hendes bo havde et overskud på 1166 rdl.

En søster til Niels Toft, *Anna Toft*, dbt. Maribo 30. april 1700, bgr. sst. 24. sep 1757 blev g. 1) sst. 18. marts 1722 m. købmand og værts-husholder i Maribo *Jørgen Henrik Neander* [44], bgr. Maribo 14. nov 1735 i kirken. Hun fragik 28. nov 1736 arv og gæld efter ham [45]. G. 2) Maribo 7. jan 1737 m. købmand i Maribo, borgerskab 15. aug 1737, *Mathias Nicolai Huusbye*, bgr. Maribo 24. sep 1757. Iflg. brev af 15. dec 1763 fra byfoged Aagaard til Niels Toft ville der blive lidet eller intet at arve i boet [46].

En broder til Niels Toft, *Jørgen Toft*, dbt. Maribo 23. sep 1708, bgr. Sakskebøing 4. okt 1760 var købmand, borgerskab 9. jan 1732, konsumtionsforpagter og tiendeforpagter i Sakskebøing og forpagter ved Krenkerup.

30. *Anna Marie Reimer*, dbt. Maribo 16. dec 1714, bgr. sst. 14. dec 1719.
31. *Corfitz Reimer*, dbt. Maribo 20. jan 1717, d. på Batavia uden livsarvinger, skifte i Maribo 18. april 1746, boets overskud 1563 rdl. [47].
32. *Margrethe Reimer*, dbt. Maribo 6. marts 1718, bgr. Skaarup 15. dec 1744, ugift, skifte i Maribo 28. maj 1745, boets overskud 872 rdl. [47].
33. *Barbara Reimer*, dbt. Maribo 15. nov 1719, bgr. sst. 26. juli 1720.
34. *Anna Marie Reimer*, dbt. Maribo 22. nov 1722, bgr. sst. 12. marts 1792, g. m. købmand og skipper i Maribo *Peder Jensen*, bgr. Maribo 30. dec 1777 i sit 75. år. Ved samfrændeskifte efter ham var boets overskud 48676 rdl. Ved skiftet efter enken var det 30279 rdl.
9 børn, hvoraf et kaldte sig Reimer: 5. slægtled IV, nr. 64.
Han g. 1) m. N. N., bgr. Maribo 23. maj 1740.
35. *Reimer Laursen*, dbt. Maribo 23. nov 1725, bgr. sst. 19. aug 1727.

4. SLÆGTLED II

- Købmand i Maribo *Johan Reimers børn med Sidsel Sørensdatte* (jvfr. nr. 9).
36. *Søren Reimer*, * 1703 [48], bgr. Maribo 15. dec 1780 i kirken, næsten 78 år gl., byskriver i Maribo, g. 1) Hillested 23. aug 1728 m. *Magdalene Kirstine Christophersdatter Møller*, bgr. Maribo 22. dec 1736.
5 børn: 5. slægtled V a, nr. 65-69.
G. 2) Nysted 16. sep 1738 m. *Anna Margrethe Greve* (ved dåben *Margrethe*) (d. af forpagter på Sæbyholm Caspar Greve og Anna Jørgensdatter Wiel), dbt. Halsted 9. sep 1707, bgr. Maribo 11. okt 1742.
2 børn: 5. slægtled V b, nr. 70-71.
Hun g. 1) Nysted 4. nov 1729 m. byskriver i Nysted *Mogens Pedersen*, bgr. Nysted 5. marts 1736 [49].

- G. 3) Maribo 29. okt 1743 m. *Cecilia Maria Roth* (d. af sognepræst i Maribo Henrik Roth og Sidsel Poulsdatter), dbt. Maribo 17. dec 1708, bgr. sst. 14. juni 1749 i kirken.
5 børn: 5. slægtled V c, nr. 72-76.
- Hun g. 1) – trolovet Maribo 23. nov 1729 – m. *Giese Peitersen Giese* (s. af købmand i Rødby, senere i Maribo Peiter Giese [50] (bgr. i Maribo kirke 30. april 1717) og Abel Cathrine Meier).
37. *Karen Reimer*, dbt. Maribo 15. maj 1705, bgr. sst. 26. juni 1705.
38. *Reimer Johansen*, dbt. Maribo 2. juni 1706, bgr. sst. 8. juni 1707.
39. *Johan Reimer*, dbt. Maribo 2. maj 1708, bgr. sst. 15. feb. 1715.
40. *Reimer Johansen*, dbt. Maribo 18. juli 1710, d. Stenløse 15. april 1769, sognepræst i Stenløse og Fangel, Odense amt, g. 1) Kølstrup 7. okt 1738 m. *Anna Marie Samsing* (d. af sognepræst i Kølstrup og Agedrup, Odense amt Anders Pedersen Samsing og Barbara Sørensdatter Ballow), dbt. Kølstrup 5. aug 1716, bgr. Stenløse 4. aug 1745.
6 børn: 5. slægtled VI a, nr. 77-82.
- G. 2) m. *Kirsten Thorbjørnsdatter*, d. Stenløse 24. juli 1802 76 år, 5 mdr., 18 dg. gl.
11 børn: 5. slægtled VI b, nr. 83-93.
41. *Mathias Reimer* (ved dåben *Mads*), dbt. Maribo 12. marts 1713, bgr. sst. 25. dec 1746 i kirken, prokurator i Vester Ulslev [51], købmand i Rødby og Nysted [52]. På hans søns vegne fragik hans fader arv og gæld efter ham [52]. G. før 12. marts 1737 [53] m. *Øllegaard Monrad* (d. af sognepræst i Hesselager Hans Ruhmann Frederiksen Monrad og Birte Grønvold) [54], skifte efter hende i Rødby 14. jan 1738 efter tillysning ved Rødby byting 23. dec 1737, bomasse o. [55].
1 barn: 5. slægtled VII, nr. 94.
- Hun g. 1) Nysted 23. maj 1730 m. købmand i Rødby *David Kørner*, d. 1735/36 [56].
42. *Corfitz Reimer*, dbt. Maribo 5. okt 1714, bgr. sst. 27. marts 1751, var 1735-36 ridefoged på Engestofte [57], derefter færgemand i Guldborg, senere prokurator i Maribo [58], birkedommer i Vintersborg birk fra 1747, g. 1) Brarup 31. okt 1737 m. *Ellen Cathrine Meier* (d. af færgemand i Guldborg Christian Ludvig, kaldet Meier og Inger Marie Meier), bgr. Brarup 18. aug 1740, 23 år gl. Ved hendes død var boet insolvent [59]. Ved hans død fragik arvingerne arv og gæld [59a].
1 barn: 5. slægtled VIII, nr. 95.
- Hun g. 1) Brarup 22. juli 1735 m. færgemand i Guldborg *Peder Kleinholt*, bgr. Brarup 13. april 1736, 36 år gl.
- G. 2) Maribo 10. jan 1751 m. *Abel Cathrine Giese* (d. af skov- og hederider på Lolland og ved de kgl. vildtbaner Jacob Giese og Eleonora Elisabeth Bondes) [60], dbt. Maribo 9. aug 1726, bgr. sst. 14. juni 1782.

- Ingen børn. Hun g. 2) Maribo 19. juni 1753 m. skovrider *Hans Ruud* (s. af sognepræst i Øster Ulslev og Godsted Peder Ruud og Eleonora Sophie West) [61], * Øster Ulslev 10. juli 1726, bgr. Maribo 24. feb 1766. Boet efter hende viste et overskud på 38 rdl.
43. *Johan Reimersen*, dbt. Maribo 12. sep. 1717, bgr. sst. 7. nov. 1720.
44. *Anna Cathrine Reimer*, dbt. Maribo 11. feb 1719, bgr. sst. 28. dec 1790, g. sst. 17. april 1736 m. sognepræst i Torup, Frederiksborg amt *Frederik Jørgensen Voigt*, bgr. Torup 2. april 1741, 29 år, 2 mdr., 3 uger gl.
45. *Vibeke Reimer*, dbt. Maribo 11. juli 1723, bgr. sst. 7. sep 1724 i kirken.

4. SLÆGTLED IIIA

Dejn i Slemminge *Hans Carstensen Reimers børn med Catharina Utilia Jørgensdatter* (jfr. nr. 12).

46. *Jørgen Reimer*, dbt. Slemminge 6. aug 1736, bgr. sst. 16. okt 1736.
47. *Carsten Reimer*, dbt. Slemminge 11. juli 1738, bgr. Maribo 28. maj 1771, købmand i Maribo, borgerskab 20. nov 1766. Hans dødsbo var insolvent. G. Maribo 11. feb 1767 m. *Johanna Kirstine Andersdatter*.
1 barn: 5. slægtled IX, nr. 96.
48. *Gunild Margrethe Reimer*, dbt. Slemminge 16. jan 1741, d. Maribo 10. dec 1827, g. 1) Maribo 25. sep 1767 m. væver i Maribo *Johan Henrich Schultz*, f. i Hamburg, bgr. Maribo 13. marts 1787, 62 år gl., borgerskab i Maribo 1. dec 1762. Han g. 1) Maribo 21. marts 1763 m. *Maren Jørgensdatter*, bgr. Maribo 3. juli 1767. G. 2) Maribo 2. maj 1788 m. kobbersmed i Maribo *Jacob Racovitz*, f. i Königsberg, d. Maribo 30. maj 1834, 79 år gl., borgerskab i Maribo 4. dec 1788.
49. *Inger Johanne Reimer*, dbt. Slemminge 12. juli 1743, bgr. sst. 2. aug s.å.
50. *Inger Laurentse Reimer*, dbt. Slemminge 11. dec 1744, bgr. Maribo 8. aug 1759.
51. *Pouline Reimer*, dbt. Slemminge 4. dec 1747, bgr. sst. 5. feb 1748.
52. *Jørgen Reimer*, dbt. Slemminge 4. dec 1748, d. efter faderen, men før broderen Carsten.

4. SLÆGTLED IIIB

Dejn i Slemminge *Hans Carstensen Reimers børn med Margrethe Marie Staal* (jvfr. nr. 12).

53. *Jacob Flindt Reimer* (ved dåben *Jacob Reimer*), dbt. Slemminge 4. sep 1752, bgr. Nysted 22. nov 1814. Var ved broderen Carstens død 1771 hos agent Hincheldey i Nykøbing (26 d), ved folketællingen 1787 var han købmandskarl hos Niels Siersted Smith i Nakskov (110). 23. marts 1801 løste han borgerskab som købmand i Nysted, g. Nysted 30. maj

1800 m. *Bodil Kirstine Brodersen* (d. af toldkontrollør Ole Brodersen og Karen Reimer, 60), f. Nysted 29. april 1771, bgr. sst. 22. sep 1814. Deres dødsbos overskud var 1860 rdl.

6 børn: 5. slægtled X, nr. 97-102.

Hun g. 1) Nysted 16. april 1788 m. toldkontrollør og postmester i Nysted *Bertel Cornelius Brostrup*, bgr. Nysted 25. aug 1798, 51 år gl.

54. *Henrich Tønne Reimer*, dbt. Slemminge 29. jan. 1755, bgr. sst. 27. feb 1755.

5. SLÆGTLED I

Købmand i Nysted *Thomas Reimers børn med Anna Flindt* (jvfr. nr. 18).

55. *Inger Reimer*, * Nysted 15. juni 1738, bgr. Nykøbing 16. maj 1801, g. 1) Vaabensted 15. okt. 1762 m. købmand i Nykøbing *Oluf Hansen Thuesen* (s. af skipper i Nykøbing Hans Olufsen Thuesen og Maria Henriksdatter Smidt), * ca 1700 [62], d. Nykøbing 1769, ligpenge betalt 20. nov [63], boets overskud 1876 rdl. Han g. 1) Nykøbing 7. nov 1725 m. *Anna Margrethe Bliskov* (d. af malermester i Nykøbing Jacob Bliskov og Dorte Rasmusdatter), * ca 1692 [64], d. Nykøbing 1760, ligpenge betalt 17. sep [63].

G. 2) Nykøbing 18. dec 1771 m. købmand i Nykøbing, borgerskab 3. jan 1772, *Eskild Gregorius Schierning* (s. af skipper i København Henrik Gregersen Schierning og Edel Catharina Eskildsdatter Tofte), dbt. Kbh., Vor Frelzers danske menighed 19. nov 1750, d. Nykøbing 13. sep 1816. Han g. 2) Nykøbing 21. juni 1803 m. *Sidsel Christine Saltvig* (d. af skipper i Nysted Peder Saltvig), dbt. Nysted 9. aug 1772, d. Nykøbing 26. juni 1856.

56. *Laurina (Laurentze) Reimer*, * Nysted 20. juni 1739, d. sst. 12. marts 1788, ved samfrændeskifte efter hende var boets overskud 5000 rdl. G. 1) Vaabensted 10. okt 1767 m. købmand i Nysted *Simon Jacob Hoff* (s. af forpagter på Skørringegaard, Falkerslev sogn Simon Petrus Hoff og Anna Benedicta Prom), [65] bgr. Nysted 21. marts 1777, 47 år gl., g. 2) m. købmand i Nysted, senere ejer af Gislingeegaard *Simon Groth Clausen* (s. af købmand i Faaborg Claus Jensen og Mette Marie Groth), * Faaborg 11. marts 1750, d. Gislinge 21. marts 1829. Han g. 2) Nysted 3. dec 1788 m. *Anna Marie Bolther* (d. af købmand i Odense Peter Hansen Bolther og Ingeborg Nielsdatter Friis), * Odense, Sct. Hans 5. dec 1752, d. Gislinge 19. jan 1815.
57. *Lauritz Reimer*, * Nysted 5. juli 1740, bgr. sst. 3. juli 1769, var ridefoged på Nielstrup, indtil han ved skøde af 15. dec 1766 for 6000 rdl. købte en gård i Nysted med tilhørende amdamsfabrik (d.v.s. stivelsesfabrik) uden for byen. Efter hans død blev gård og fabrik ved auktionsskøde af

22. april 1770 overdraget til amdamsfabrikør Johannes Müller, købesum 4700 rdl. [66].
58. *Anna Reimer*, * Nysted 2. nov 1741, bgr. sst. 16. jan 1742.
59. *Christine Reimer*, * Nysted 24. feb 1744, g. m. en præst i Elbingen. [3], [67]
60. *Karen Reimer*, * Nysted 10. marts 1745, d. sst. 14. aug 1832, g. sst. 24. maj 1769 m. toldkontrollør i Nysted *Ole Jensen Brodersen*, bgr. Nysted 21. marts 1796, 55 år gl.
61. *Jacob Flindt Reimer*, * Nysted 19. marts 1746, d. Saksjøbing 18. maj 1811, forpagter på Agerupgård, Vaabensted sogn, g. Stokkemarke 19. juni 1772 m. *Anna Sophia Madsen* fra Ørbygård (d. af Albrecht Madsen i Blangs og Karen Jensdatter), dbt. Stokkemarke 6. jan 1749, bgr. Vaabensted 9. juni 1809.
4 børn: 6. slægtled I, nr. 103-06.

5. SLÆGTLED II

Købmand i Saksjøbing *Christopher Reimers* barn med *Sara Nielsdatter Vandel* (jvfr. nr. 21).

62. *Lauritz Reimer*, dbt. Saksjøbing 21. okt 1738, købmand i Nakskov, borgerskab 15. aug 1759. Kort efter at have løst borgerskabet har han dog antagelig nedsat sig i Saksjøbing, g. Saksjøbing 10. okt 1759 m. *Karen Helene Mouritzdatter* [68] (d. af birkedommer i Krenkerup birk, exam. jur. Mouritz Mouritzen og Hedvig Christine Larsdatter), bgr. Saksjøbing 13. jan 1763, 23 år gl. Ved skiftet efter hende var boet insolvent. Lauritz Reimers senere skæbne kendes ikke.
1 barn: 6. slægtled II, nr. 107.

5. SLÆGTLED III

Købmand i Maribo *Hans Reimers* barn med *Margrethe Thorsmede Lidø* (jvfr. nr. 26).

63. *Lauritz Reimer*, dbt. Maribo 7. maj 1738, d. Nysted 8. sep 1808, købmand i Nysted, borgerskab 27. aug 1759, hans handel synes stedse at have været af begrænset omfang, opbud 1786 [69]. Han oplyser 1791 at have været kirkeværge i 14 år og modtager på begæring en gratifikation på 50 rdl. [70] En kontrovers 1797 mellem ham og kirkeinspektørerne henvises til rettergang. [71] G. Saksjøbing 25. juli 1759 m. *Lucia Blich* (d. af købmand i Saksjøbing Jochum Blich og Anne Margrethe Jensdatter), dbt. Saksjøbing 4. nov 1740, bgr. Nysted 1780, ligpenge betalt 25. nov.
14 børn: 6. slægtled III, nr. 108-21.

5. SLÆGTLED IV

Et barn af *Anna Marie Reimer og købmand i Maribo Peder Jensen* (jvfr. nr. 34).

64. *Lauritz Jensen Reimer* (ved dåben *Laurus Reimer Jensen*), dbt. Maribo 28. juli 1743, bgr. sst. 30. dec. 1811, købmand i Maribo (borgerskab 17. okt 1765) til 1773, [72] derefter regimentskvartermester ved det falsterske infanteriregiment, afskediget 1776. G. Nykøbing 18. sep 1765 m. *Anna Dorthea Nielsdatter* (d. af købmand i Nykøbing Niels Jensen og Anna Nielsdatter Vandel), dbt. Nykøbing 15. nov 1747, bgr. sst. 18. dec 1793.

3 børn: 6. slægtled IV a, nr. 122-24.

Han var familiens sorte får: [73] Af en erklæring fra det falsterske infanteriregiments chef fremgår, at Reimers „particulære eller familieomstændigheder foranledigede ham, dog imod hans villie, til hans tjene-
stes fratrædelse“. Da han efter afskedigelsen forlod København uden at have aflagt regnskab for regimentskassen og da flere kreditorer søgte arrest i hans ejendele, erklærede regimentschefen ham fallit. Nogle dage efter at han havde forladt København, forlod også hans kone byen. Han rejste til Maribo, hun til Nykøbing, og dermed synes deres samliv at være ophævet for bestandig. 13. nov 1777 blev Reimer pågrebet af en officer og uberettiget hensat i arrest i kastellet i København, hvorfra han først efter et halvt års forløb løslodes efter kgl. resolution. I foråret 1779 træffer vi ham i Københavns civile arresthus, arresteret for gæld. Her sad han endnu i sommeren 1781, men er senest i efteråret 1782 kommet på fri fod. Ved skiftet 1779 efter faderen viste det sig, at denne havde forstrakt ham med så store beløb, at han kom til at skyldte boet 3632 rdl. Herudover havde han „ved sin slette og uordentlige levemåde“ forbrugt hele sin kones fædrene arv og gjort en anselig gæld. På denne baggrund fik moderen i 1781 kgl. resolution for, at hans eventuelle arv efter hende skulle hensættes i Maribo overformynderi til bedste for hans to døtre, således at hverken han eller hans kreditorer kunne angribe den, men det skulle være moderen tilladt, dersom han igen kom på fri fod, at bestemme en årlig sum af renten til hans nødtørftige underhold, at udbetale til den, som tog ham i huset. I foråret 1783 var han i Maribo, hvor han slog moderen for 20 rdl. til en rejse for at søge beskæftigelse. Til gengæld fik hun foruden kvittering for dette beløb kvittering for ovennævnte gældsbeløb til boet og for 505 rdl., som hun fra tid til anden havde forstrakt ham med til hans nødtørftige underhold i København, ialt altså 4157 rdl., der var at betragte som forskud på arv efter hende, og denne kvittering lod hun tinglyse. Ved skiftet efter moderen 1792 opholdt han sig i København. Arven efter hende deltes i medfør af kgl.

bevilling lige mellem Lauritz Reimer, hans to søstre og en afdød tredje søsters arvinger, således at der tilfaldt ham 7569 rdl., hvori dog fragik hans gæld til boet. Til rest blev 3836 rdl., som indsattes i Maribo overformynderi. Sine sidste dage tilbragte han hos søsteren madam Erreboe i Maribo. Ved hans død var boets overskud 3606 rdl.

Hans sidst kendte bedrift var, at han i 1790 fik et barn med en ugift kvinde, *Elisabeth Møller* (d. af sognepræst i Horslunde Andreas Møller og Johanne Christiane Garben), dbt. i Vester Hæsinge 19. marts 1766, d. Horslunde 16. nov 1802, g. Horslunde 22. sep 1797 m. arvefæster i Svinsbjerg, Horslunde sogn *Henrich Christopher Petersen*. Lauritz Reimers moder skænkede 1791 Elisabeth Møller 200 rdl. til barnets underhold. [74]

Nævnte barn: 6. slægtled IV b, nr. 125.

5. SLÆGTLED VA

Byskriver i Maribo *Søren Reimers* børn med *Magdalene Kirstine Christophersdatter Møller* (jfr. nr. 36).

65. *Johan Reimer*, dbt. Maribo 1. okt 1728, bgr. sst. 11. jan 1729.

66. *Sidsel Reimer*, dbt. Maribo 2. okt 1729, bgr. sst. 23. aug 1730.

67. *Anna Margrethe Reimer*, dbt. Maribo 30. sep 1731, bgr. sst. 2. juli 1735.

68. *Laurs Reimer*, dbt. Maribo 23. okt 1733, rejste som ung bort som sømand. Halvbroderen Mathias erklærede 16. nov 1771, at han formentlig forlængst var død. – Laurs Reimer var arving i boet efter degn i Hillested Mathias Lifkær, hvis hustru var hans moster. [75]

69. *Johan Frederik Reimer*, dbt. Maribo 9. nov 1735, bgr. sst. 7. feb 1736.

5. SLÆGTLED VB

Byskriver i Maribo *Søren Reimers* børn med *Anna Margrethe Greve* (jvfr. nr. 36).

70. *Magdalene Kirstine Reimer*, dbt. Maribo 19. feb 1740, d. 1770, ugift [3].

71. *Mogens Pedersen Reimer*, dbt. Maribo 25. marts 1742, bgr. sst. 22. sep 1746 i kirken.

5. SLÆGTLED VC

Byskriver i Maribo *Søren Reimers* børn med *Cecilia Maria Roth* (jvfr. nr. 36).

72. *Johan Henrich Reimer*, dbt. Maribo 20. feb 1744, feltskærsvend 1781. Han fik 3. april 1764 udbetalt sin arv efter moderen [76]. Da broderen Mathias i 1778 skiftede med sine børn af 1. ægteskab, var han samfrænde. Han var fadder 1780, da brorsønnen Jacob blev døbt. Ved folke-

- tællingen 1787 sad han arresteret i Køge rådstuearrest. Han betegnedes da som afsindig, og han nød underhold af Køge fattigkasse. Han påførte fattiggassen en samlet udgift på 19 rdl. 13 skilling, idet fattigvæsenet foruden at betale hans underhold i henved 3 måneder i 1787 betalte kirurg Petersen 6 rdl. for at kurere ham og betalte 2 mark til „natmanden for at reovere det værelse“, hvori han havde været indesluttet samt udbetalte Reimer 1 rdl. 2 mark i rejsepenge, da han forlod byen [77]. D. 10. juni 1788 påbegyndtes skifte mellem ham og hustruen *Margrethe* [78]. Hendes begæring herom begrundedes med hans afsindighed.
73. *Anna Margrethe Reimer*, dbt. Maribo 16. april 1745. Hendes arv efter moderen udbetaltes 29. marts 1765. – En *Anna Margrethe Reimer* blev g. (kopulationspenge betalt 30. juni 1783) [79] m. sognepræst i Hald ved Randers *Niels Olsen Alling*, d. Hald 5. jan 1788, 48 år gl. Ved folketællingen 1787 angaves han at være i sit 48. år og hustruen i sit 43. – De havde ingen børn. Hustruen døde Øster Alling 27. jan 1815. Alderen angaves da til 67 år.
74. *Giese Povelsøn Reimer*, dbt. Maribo 5. juni 1746, d. før der d. 11. okt 1749 skiftedes efter moderen [80].
75. *Mathias Reimer*, dbt. Maribo 3. sep 1747, bgr. sst. 11. feb. 1792 i kirken, exam. jur., byfoged og byskriver i Maribo og Rødby, færgemand i Rødby og landstingsskriver i Lolland-Falster. Hans bo var insolvent [81]. G. 1) Maribo 2. okt 1771 m. *Anna Zimmer* (d. af sognepræst i Dannemarre Christopher Zimmer og Christine Margrethe Brabrand), dbt. Dannemarre 13. okt 1740, bgr. Maribo 3. april 1778 i kirken. Ved samfrændeskifte efter hende var boets overskud 11 rdl.
3 børn: 6. slægtled V a, nr. 126-28.
G. 2) Maribo 19. okt 1778 m. *Henriette Wilhelmine Matzen* (d. af tolder i Bandholm, senere by- og rådstueskriver i Nakskov Jacob Matzen og Cornelia Cecilia Dittrichsen), * Østofte 23. marts 1748, d. Rødby 18. feb 1823.
3 børn: 6. slægtled V b, nr. 129-31.
76. *Sidsel Reimer*, dbt. Maribo 28. marts 1749, d. i København 14. maj 1836 [82], g. m. inspektør ved Almindeligt Hospital i København *Johan Bernhard Matzen* (s. af tolder i Bandholm, senere by- og rådstueskriver i Nakskov Jacob Matzen og Cornelia Cecilia Dittrichsen), * Østofte 19. april 1749, d. i København 5. juni 1813 [82].

5. SLÆGTLED VIA

Sognepræst i Stenløse *Reimer Johansens* børn med *Anna Marie Samsing* (jvfr. nr. 40).

77. *Barbara Reimer*, dbt. Stenløse 21. sep 1739, bgr. Haarslev 4. maj 1793,

- g. Stenløse 3. sep 1765 m. *Rasmus Bech*, skovrider i Avning, Randers amt, senere i Hindevad, Haarslev sogn, Nordfyn.
78. *Johan Andreas Reimer*, dbt. Stenløse 26. okt 1740, bgr. sst. 21. april 1747.
79. *Frederik Reimer* [83], dbt. Stenløse 19. sep 1741, bgr. København, Holmens 9. jan 1789, kvartermester ved Holmen, g. 1) m. *Kirstine Frandsen*, bgr. København, Frederiks tyske kirke 25. sep 1782, 30 år gl.
3 børn: 6. slægtled VI a, nr. 132-34.
G. 2) København, Garn. 2. april 1783 m. *Else Pedersdatter*.
2 børn: 6. slægtled VI b, nr. 135-36.
Hun g. 2) m. matros ved Holmen *Ammon Ammonsens* [84].
80. *Sidsel Cathrina Reimer*, dbt. Stenløse 28. feb 1743, bgr. sst. 1. sep s. å.
81. *Sidsel Reimer*, dbt. Stenløse 14. aug 1744, bgr. sst. 4. juli 1747.
82. *Anna Maria Reimer*, dbt. Stenløse 11. aug 1745, bgr. sst. 13. sep 1746.

5. SLÆGTLED VIB

Sognepræst i Stenløse *Reimer Johansens* børn med *Kirsten Thorbjørnsdatter* (jvfr. nr. 40).

83. *Anna Maria Reimer*, dbt. Stenløse 26. juli 1747, bgr. sst. 21. dec s. å.
84. *Anders Reimer*, dbt. Stenløse 1749. Ses ikke konfirmeret hverken i Stenløse eller i annekset Fangel. Anders eller broderen Johan døde før faderen [85].
85. *Thorbjørn Reimer*, dbt. Stenløse 25. nov 1750, kvartermester ved 3. dragonregiment i Odense, afsked p. gr. af svageligt helbred 1802 med årlig pension 16 rdl. Var da ugift [86]. Levede 1812 [87].
86. *Sidsel Johanna Reimer*, dbt. Stenløse 20. feb 1752, d. Fangel 1. maj 1842, g. Stenløse 16. dec 1769 m. sognepræst i Stenløse og Fangel *Japhet Kehlet* (s. af byskriver og postmester i Ærøskøbing Hans Kehlet og Ingeborg Catharine Lassen), dbt. Ærøskøbing 20. dec 1733 (ved dåben *Jeppe*), bgr. Stenløse 10. dec 1810.
87. *Johan Reimer*, dbt. Stenløse 18. feb 1754. Ses ikke konfirmeret hverken i Stenløse eller i Fangel. Johan eller broderen Anders døde før faderen [85].
88. *Johanne Reimer*, dbt. Stenløse 3. sep 1755, bgr. sst. 23. juni 1805, ugift.
89. *Casper Christopher Reimer*, dbt. Stenløse 2. jan 1757, bgr. sst. 2. aug 1765.
90. *Anna Maria Reimer*, dbt. Stenløse 26. juni 1758, bgr. sst. 25. maj 1759.
91. *Viveke Reimer*, dbt. Stenløse 6. jan 1760, bgr. Fangel 5. juli 1774.
92. *Hans Reimer*, dbt. Stenløse 8. juni 1761, levede 1787 hos moderen i Fangel, d. Odense, Graabrødre Hosp. 8. juni 1816 som hospitalslem. Umiddelbart før optagelsen d. 4. jan 1808 i Graabrødre Hospital boede

han i Husby sogn, Fyn. Sognefoged Jørgen Ibsen havde efter hele sognets ønske søgt hospitalets direktion om optagelse, havde betegnet ham som halvtåbelig og oplyst, at han var født stivarmet og var uegnet til ethvert arbejde [88].

93. *Axel Reimer*, dbt. Stenløse 3. okt 1764, bgr. sst. 24. okt 1765.

5. SLÆGTLED VII

Prokurator *Mathias Reimers* barn med *Øllegaard Monrad* (jvfr. nr. 41).

94. *Johan Monrad Reimer*, * 1737 [89], antagelig i Rødby, bgr. Agerskov 3. april 1796, arvede 1752 efter sin farfader og farmoder 1602 rdl. [90]. Sognepræst i Højrup, Haderslev amt 1775-80, derefter i Agerskov, Haderslev amt til sin død.

5. SLÆGTLED VIII

Færgemand i Guldborg *Corfitz Reimers* barn med *Ellen Cathrine Meier* (jvfr. nr. 42).

95. *Sidsel Cathrine Reimer*, dbt. Brarup 27. feb 1739, d. sst. 28. s. m.

5. SLÆGTLED IX

Købmand i Maribo *Carsten Reimers* barn med *Johanna Kirstine Andersdatter* (jvfr. nr. 47).

96. *Niels Reimer*, dbt. Maribo 23. dec 1767, bgr. sst. 30. aug 1768.

5. SLÆGTLED X

Købmand i Nysted *Jacob Flindt Reimers* børn med *Bodil Kirstine Brodersen* (jvfr. nr. 53).

97. *Hans Bertel Reimer*, * Nysted 6. sep 1800, d. Haarslev, Nordfyn 2. april 1872, lærer og kirkesanger i Haarslev, g. Herridslev 23. april 1824 m. *Kirstine Margrethe Lund* (d. af forpagter på Egholm under grevskabet Christiansholm Hans Lund og Kirstine Marie Jonasdatter), * Taagerup 1. juni 1795, d. Haarslev 6. april 1851.

3 børn: 6. slægtled VII a, nr. 137-39.

G. 2) Haarslev 3. april 1857 m. *Kirsten Poulsdatter* (d. af gårdejer Poul Sørensen og Karen Pedersdatter), * Haarslev 18. jan 1827, d. sst. 4. maj 1920.

1 barn: 6. slægtled VII b, nr. 140.

98. *Anna Cathrine Margrethe Reimer*, * Nysted 2. jan 1802, bgr. sst. 13. maj s. å.

99. *Margrethe Dorothea Reimer*, * Nysted 12. feb 1803. Var i huset hos mad. Brodersen (rimeligvis enken efter morbroderen købmand Thomas Reimer Brodersen), indtil hun 1. nov 1822 kom til at tjene jomfru Wandel i Nykøbing [3].
100. *Oline Reimer*, * Nysted 11. nov 1804, g. Fredericia, Trin. 3. nov 1837 m. overkommandersergent *Frederik Ferdinand Støckelbach* (s. af våbenmester Frederik Ferdinand Støckelbach og Sidse Louise Erichsen), dbt. Fredericia, Michaelis 11. feb 1814, d. Fredericia, Trin. 6. april 1865.
101. *Henriche Reimer*, * Nysted 6. juli 1806, bgr. sst. 30. aug 1813.
102. *Karen Catharina Reimer*, * Nysted 18. juni 1810, bgr. sst. 4. jan 1811.

6. SLÆGTLED I

Forpagter på Agerupgaard *Jacob Flindt Reimers* børn med *Anna Sophia Madsen* (jvfr. nr. 61).

103. *Anna Cathrine Reimer*, dbt. Vaabensted 18. juni 1773, bgr. sst. 7 uger gl.
104. *Anna Cathrine Reimer*, dbt. Vaabensted 24. jan. 1775, bgr. sst. 15. feb 1810, ugift.
105. *Thomas Reimer*, dbt. Vaabensted 14. maj 1777, d. København, Trin. 9. nov 1839 (ved sin død kaldes han *Thomas Flindt Reimer*) [90a]. Forpagter, 1799 på Rosenlund, Toreby sogn, 1801 og endnu 1808 på Gammelgård, Ryde sogn, 1811 og 1813 på Ottelundsgaard, Rødby, fra 1815 på Bremersvold, Erindlev sogn, opbud 1820 [91], derefter avlsforvalter på Rosenholm, Hornslet sogn, Randers amt. 1827 betegnes han som forpagter. Ved sin død var han fuldmægtig ved våbenhuset ved Langebro i København.
- G. 1) Nysted 19. juni 1799 m. *Anna Birgitte Marie Müller* (d. af købmand i Nysted, amdamsfabrikør Johannes Müller og Frederikke Birgitte Zeuthen), dbt. Nysted 8. marts 1782, ægteskabet opløst. Hun g. 2) Nysted 28. juni 1805 m. købmand i Nysted *Christen Wilcken*.
- 2) Ryde 26. okt 1804 m. *Abel (Ane) Margrethe Jensen*, ægteskabet opløst 9. marts 1827 ved bevilling til hende [92].
- 3) Kbh., Trin. 4. sep 1829 m. *Anna Sophia Kann* (d. af skytte på Mullerup gods, senere skovrider på Lolland Ernst Friederich Kann [93] og Maria Nielsdatter), * Lunde, Svendborg amt 4. juli 1799, d. København, Trin. 8. nov 1844.
106. *Anna Maria Reimer*, dbt. Vaabensted 28. juni 1782, bgr. Østofte 12. dec 1806, g. Vaabensted 26. april 1802 m. forpagter på Havlykkegaard, Østofte sogn *Simon Hoff Clausen* (s. af købmand i Nysted Simon Groth Clausen og Laurentze Reimer, 56) f. ca 1778 [94]. Han g. 2) Østofte 24. feb 1809 m. *Petra Kølle* (d. af birkedommer Claus Kølle og Anna Birgitte Wiinholt), dbt. Maribo 22. dec 1786.

6. SLÆGTLED II

Købmand *Lauritz Reimers* barn med *Karen Helene Mouritzdatter* (jvfr. nr. 62).

107. Dødfødt søn, bgr. Sakskøbing 4. okt 1762.

6. SLÆGTLED III

Købmand i Nysted *Lauritz Reimers* børn med *Lucia Blich* (jvfr. nr. 63).

108. *Hans Reimer*, dbt. Nysted 15. aug 1760, d. sst. 13. juli 1782.

109. *Jochum Reimer*, dbt. Nysted okt 1761, bgr. sst. 29. marts 1764.

110. *Anne Margrethe Reimer*, dbt. Nysted 8. april 1763, bgr. Nakskov 24. nov 1817, g. Nysted 9. aug 1786 m. købmand i Nakskov, senere overmåler sst. *Niels Siersted Smith* (s. af ejer af Asserstrup, Sandby sogn, krigsråd *Lauritz Pedersen Smith* og *Birgitta Sophie Siersted*), * 1762 [95], d. Nakskov 1. feb 1831.

111. *Sindel Marie Reimer*, * Nysted 4. okt 1764, g. sst. 17. feb 1783 m. *Peder Wandel* (s. af købmand i Nykøbing *Caspas Nielsen Wandel* og *Maria Dorthea Thuesen*), d. Sakskøbing 3. marts 1813, 63 år gl., købmand i Sakskøbing, borgerskab 23. okt 1780. Hun overlevede ham.

112. *Inger Reimer*, * Nysted 3. april 1766, bgr. sst. 19. maj s. å.

113. *Jochum Blich Reimer*, dbt. Nysted 10. juni 1767, d. sst. 6. jan 1812, ugift, boets overskud 85 rdl. 1787 boede han hos købmand *Lorentz Johan Møller* i Maribo, som var gift med hans kusine *Anna Margrethe Blich*. 1801 boede han hos faderen i Nysted og betegnedes som købmandskar. Han var næppe beskæftiget hos faderen, da det om denne oplystes, at han havde været købmand. Ved sin død boede han hos søsteren *Laurentza Margrethe* i Nysted.

114. *Laurentza Margrethe Reimer*, * Nysted 27. jan 1769, d. Nykøbing 5. dec 1841, g. København, Vor Frue 9. nov 1791 m. kapellan i Mariager, senere sognepræst i Vium og Lysgaard, Viborg amt *Daniel Grønbech* (s. af brændevinsbrænder *Jens Grønbech* og *Øllegaard Mikkelsdatter*), * i København 29. april 1764, d. Viborg domsogn 27. juni 1852 (i kbg. kaldes han da *Peder Daniel Grønbech*). 1807 blev han afskediget på grund af „sindssvaghed“. Ved folketællingen 1834 boede han i Viborg. Han betegnedes da som separeret og underholdtes af amtets fattigvæsen. *Laurentza Margrethe* boede 1812 i Nysted og betegnedes da som enke [96] – en i tidligere tid gængs betegnelse for separerede og fraskilte kvinder. Ved sin død boede hun hos en søn, hospitalsforstander *Grønbech* i Nykøbing.

115. *Lucia Christine Reimer*, * Nysted 20. april 1770, bgr. Rødby 11. juni 1804, g. Nakskov 31. juli 1801 m. købmand i Rødby *Andreas Andersen*.

116. *Niels Staal Reimer*, * Nysted 14. aug 1771, d. Nakskov 30. okt 1827,

- købmand i Nakskov, g. 22. maj 1799 m. *Anna Sophie Møller* (d. af Christian Hansen Møller og Sophia Amalia), dbt. Nakskov 29. nov 1778, d. sst. 16. jan 1823.
117. *Johan Corfitz Reimer*, * Nysted 20. feb 1773, bgr. København, Vor Frue Ass. 8. sep 1801, borgerskab som øltapper i København 27. nov. 1799, ved sin død værtshusholder i Sct. Peder Stræde 15. København, g. m. *Johanna Elisabeth*. Hun g. 2) København, Vor Frue 22. jan 1802 m. skriverkarl, senere urtekræmmer i København *Wilhelm Nicolai Hahn*.
118. *Margrethe Reimer*, dbt. Nysted 7. juli 1775, d. Nakskov 6. dec 1847, g. Nakskov 20. april 1796 m. købmand i Nakskov *Hans Trap Dorph* (s. af byskriver i Nakskov, exam. jur. Johan Dorph og Maren Hansdatter Trap), dbt. Nakskov 3. sep 1767, d. sst. 15. juli 1820.
119. *Mads Reimer*, dbt. Nysted 23. feb 1777, d. sst. 1780 [97].
120. Søn, dbt. Nysted 8. sep 1779, men navn ikke anført i kbg., d. sst. 1780 [97].
121. Barn, død okt 1780 [97].

6. SLÆGTLED IVA

Regimentskvartermester *Lauritz Jensen Reimers* børn med *Anna Dorthea Nielsdatter* (jvfr. nr. 64).

122. *Anne Marie Reimer*, dbt. Maribo 22. sep 1766, bgr. Nykøbing 12. dec 1807, g. Idestrup 26. aug 1796 m. købmand i Nykøbing, borgerskab 25. juni 1805, *Johan Erik Strange*, ved dåben *Johan Eriksen Strange* (s. af forpagter på Højetgård, Væggerløse sogn Erik Eliassen Strange og Else Margrethe Samuel), dbt. Væggerløse 20. april 1770, d. Vordingborg 7. feb 1848. Ved samfrændeskifte 1808 var boets overskud 12414 rdl. Han gjorde opbud 1819 [98], derefter var han forpagter på Frisenfeldt, Gedesby sogn. 1834 levede han i Nykøbing sogn som fhv. købmand. Ved sin død var han toldbetjent i Vordingborg. Han g. 2) Nysted 4. maj 1808 m *Birgitte Kirstine Gierding* (d. af birkeskriver i Christiansholms, Fuglsang og Prierskovs birker exam. jur., Hans Nielsen Gierding og Mette Kirstine Boserup), f. Nysted 3. sep 1784, d. Gedesby 16. aug 1828. Han g. 3) m. *Lambertine Henriette Borch* (d. af sognepræst i Gørding, Ribe amt Herman Treschow Borch og Mette Catharine Lange), dbt. Gørding 25. sep 1795, d. Nykøbing 13. juli 1872 i hospitalet.
123. *Peder Jensen Reimer*, dbt. Maribo 31. aug 1767, bgr. sst. 7. juli 1768.
124. *Anne Lucie Reimer*, dbt. Maribo 31. okt. 1768, d. Nykøbing 22. april 1841, g. Saksøbing 18. juli 1794 m. købmand i Saksøbing *Magnus Aystrup* (*Eistrup*). Han drev handel sammen med Rasmus Wærløs, som 1797 gik fallit. D. 21. nov 1800 påbegyndtes registrering og vurdering

af ægteparrets bo med henblik på skifte som følge af, at de ønskede separation [99], men da de fortsatte ægteskabet, efterfulgtes forretningen ikke af skifte. En datter af dem blev dbt. Sakskebøbing 28. jan 1802.

6. SLÆGTLED IVB

Regimentskvartermester *Lauritz Jensen Reimers* barn uden for ægteskab med *Elisabeth Møller* (jvfr. nr. 64).

125. *Wilhelm Reimer*, * Maribo 26. aug 1790, d. Horslunde 10. feb 1798 („Lille Wilhelm i præstegaarden, 7^{1/2} år gl.“).

6. SLÆGTLED VA

Byfoged i Maribo *Mathias Reimers* børn med *Anna Zimmer* (jvfr. nr. 75).

126. *Christopher Zimmer Reimer*, dbt. Maribo 11. sep 1772, levede ved faderens død 1792.

127. *Cecilia Kirstine Reimer*, * Maribo 3. feb 1776, d. Rødby 13. maj 1814, ugift.

128. *Søren Reimer*, * Maribo 2. marts 1778, levede ved faderens død 1792.

6. SLÆGTLED VB

Byfoged i Maribo *Mathias Reimers* børn med *Henriette Wilhelmine Matzen* (jvfr. nr. 75).

129. *Jacob Reimer*, * Maribo 10. sep 1780, opholdt sig 1823, da moderen døde, i København. Det er antagelig om ham, Nakskov kbg. oplyser: Jacob Reimer død 19. marts 1828, fattiglem, for tiden opholdende sig her i Nakskov, 47 år gl.

130. *Henrik Magnus Reimer*, * Maribo 4. feb 1782, overlevede faderen, men døde uden livsarvinger før moderen.

131. *Anna Cecilia Reimer*, * Maribo 21. marts 1784, bgr. sst. 16. jan 1788 i kirken.

6. SLÆGTLED VIA

Kvartermester ved Holmen *Frederik Reimers* børn med *Kirstine Frandsen* (jvfr. nr. 79).

132. *Reimer Frederiksen*, * 1770 i Flensborg, dbt. i Mariakirke, var 1794 konstabel under 1. divisions 2. artillerikorps af Holmens faste stok i København [83].

133. *Christiana Helene Reimer*, dbt. Nordborg 5. okt 1772, levede 1795 i det daværende Nordborg amt [83].

134. *Catharina Augusta Reimer*, dbt. Nordborg 28. marts 1775, d. på Almindeligt Hospital i København 3. maj 1784 [83]. Dødsfaldet ikke fundet noteret i kirkebogen.

6. SLÆGTLED VIB

Kvartermester ved Holmen *Frederik Reimers* børn med *Else Pedersdatter* (jvfr. nr. 79).

135. *Peter Ulrich Reimer*, dbt. København, Garn. 29. feb 1784, var 1795 „rugdreng“ ved søetaten [84], [100].
136. *Johan Frederik Reimer*, dbt. Kbh. Holmens 14. nov 1788, var 1795 „rugdreng“ ved søetaten [84], [100].

6. SLÆGTLED VIIA

Lærer i Haarslev *Hans Bertel Reimers* børn med *Kirstine Margrethe Lund* (jvfr. nr. 97).

137. *Hans Christian Karelius Reimer*, * Haarslev 20. juli 1825, d. sst. 13. maj 1833.
138. *Anton Gregers Harald Reimer*, * Haarslev 30. marts 1828, d. Vemmellev 16. feb 1897, sognepræst i Vemmellev, g. København, Vor Frue 23. juni 1863 m. *Ida Poulina Emilie Melchior* (d. af skolebestyrer Henrik Emil Melchior og Ludovica Augusta Løser), * i København 17. dec 1842, d. 2. aug 1914.
139. *Marius Christian Julius Alexander Reimer*, * Haarslev 18. feb 1831, d. i Viborg 14. maj 1898, exam. jur., kæmner i Viborg, g. Viborg, Sdr. sogn 29. maj 1857 m. *Maren Fog* (d. af urmager David Fog og Ane Marie Abildgaard Schrøder), * Viborg, Sdr. sogn 29. sep 1834, d. på Frederiksberg 17. juli 1907.

6. SLÆGTLED VIIB

Lærer i Haarslev *Hans Bertel Reimers* barn med *Kirsten Poulsdatter* (jvfr. nr. 97).

140. *Signe Christine Antoinette Manna Reimer*, * Haarslev 15. april 1858, d. 14. dec 1943, forfatterinde, ugift [101].

NOTER

Dbt. (*), g. og bgr. (d.) efterfulgt af et sogns navn og en dato angiver, at oplysningen stammer fra sognets kirkebog (for bgrs. vedk. eventuelt kirkeregnskabsbog).

Henviisning til skifteprot. er ved købstadsskifter undladt, hvor det af sammenhængen fremgår, hvilket skifte det drejer sig om, idet skiftet da kan findes gennem protokollens register.

Samtlige benyttede arkivalier, bortset fra de i noterne 5, 22, 27, 82, 86 og 92 omhandlede, findes i vedk. landsarkiv.

Nykøbing betyder overalt Nykøbing Falster.

Af de i noterne anvendte forkortelser skal iøvrigt nævnes:

L.-F. årb. Lolland-Falsters historiske samfunds årbog.

L.-F. st. a. Lolland-Falsters stiftamts arkiv.

Mb. ofpr. Maribo overformynderiprot. 1718-1865.

Mb. s. og p. Maribo skøde- og panteprot. 1738-84.

Musse h. g. skifteprot. Musse herreds geistlige skifteprotokol.

1. Det kunne synes som om der i slægtens første Maribo-tid også har levet en familie Reimer i Nakskov. I L.-F. årb. 1928, 68 berettes nemlig med Nakskov kirkebog som kilde, at borgernes tab i en træfning d. 30. juni 1659 kun var een eneste mand, Dorthe Reimers karl. – Et eftersyn i kbg. viser imidlertid, at det drejer sig om Dorthe Remers karl, i hvilken forbindelse det kan oplyses, at der i en fortegnelse over brændevinspande og destillationskedler 1665 i pk. Skatteregnskaber m.v. 1601-1712 i Nakskov rådstuearkiv nævnes en Bendix Remmer.

I 1700-årene levede der på Lolland flere personer ved navn Reimer, som ikke har kunnet indpasses i stamtavlen. Her skal nævnes een af dem: Lars Reimer, eftersom dette navn (Lauritz) bæres af flere af slægtens medlemmer. Hans fulde navn var Lars Madsen Reimer. Med dette navn er han dog kun fundet i nedennævnte skøde og i kbg. ved begravelsen. Om hans fødsel og forældre vides intet. Ved begravelsen angives hans alder til 80 år. Han skulle da være født ca 1750, men aldersangivelsen 1818 ved hans vielse og 1827-30 i Rødby fattigprot. 1762-1848 (i rådstuearkivet), fører til 1744-45 som fødselsår. Hvad angår paterniteten falder tanken da på

fætrene Mads Reimer (nr. 25 og 41). Den førstnævnte giftede sig 2. okt 1743. Hans fader hed Lauritz. Den sidstnævnte var enkemand siden 1738 og har boet i Rødby. Rødby kbg. mangler indtil 1762 dåbsnotater. Tilbage til Lars Reimer selv: ved første vielse og ved sønnens dåb kaldes han i kbg. Lars Madsen. Han blev g. 1) Rødby 2. nov 1774 m. Maren Olsdatter, f. ca. 1736. Deres søn Ole blev dbt. Rødby 11. juni 1775 og bgr. sst. 11. nov 1778. Maren Olsdatter blev bgr. Rødby 6. maj 1808, 72 år gl. Lars Reimer blev g. 2) Rødby 25. feb 1818 m. Bodil Nielsdatter, også kaldet Bodil Koch, f. ca 1778. Han døde Rødby 3. marts 1830, enken døde sst. 23. jan 1838, 60 år gl. I skattelisen for Rødby (i rådstuearkivet) figurerer L. R. første gang i 1775 og stedse med meget små beløb. Af fattigprot. fremgår at han i 1775-76 afløste Hans Møllers enke (vel L. R's første hustru) som debitor over for fattigvæsenet for et lån på 16 rdl. 4 mark, og Rødby s. og p. 1790-1811, 208 fortæller, at daglejer Lars Madsen Reimer d. 18. juni 1798 solgte sit hus til daglejer Christian Vincentsen for 24 rdl., og at denne samtidig afløste L. R. som debitor for fattigvæsenets 16. rdl. 4 mark. I over 20 år har L. R. altså som indbetaler af prioritetsrenter haft sit

- navn stående på indtægtssiden i fattigprot. Men i 1798 kommer det på udgiftssiden, og her bliver det stående i de flg. 40 år, idet han og efter ham hans enke i denne lange periode fik fattighjælp. I sine sidste år havde han også logi hos fattigvæsenet – allerede ved første hustrus død betegnes han som hospitalslem, og hans enke, som var vanfør, blev boende i hospitalet til sin død.
2. Se f.eks. Mb. dåb 3. maj 1700 og 18. juli 1710.
 3. Holms samlinger i L. A., Kbh.
 4. Mb. klostres birks tingbog 1663-73, 150.
 5. Pakken Mb. kbst. regnskaber 1660-1700 i rentekammerets arkiv indeholder skatelisten for 1675, 1677-81, 1688, 1690, 1693 og 1699. Listerne for 1688, 1690 og 1699 er kopskatelister, i hvilke skatteansættelserne er lidet nuancerede (jvfr. de for skatterne gældende forordninger). Pk. indeholder herudover bl.a. regnskaber over sagefald (bøder) og førlovspenget (afgift af ejendele, som flyttes fra byen) samt ansættelser til grundtakst 1682 og til næringstakst 1693. – I det flg. er endvidere benyttet de tilsvarende pkr. for tiden 1701-66.
 6. De her og i det flg. fra grundtakstlisten anførte beløb angiver værdiansættelserne. Grundtaksten var 1/8 heraf og skatten 5 % af grundtaksten. Skatten var en statskat, men vurderingerne og de til grund herfor liggende beskrivelser af ejendommene udførtes af lokale folk, som næppe har været interesserede i at give et særligt lyst billede af forholdene.
 7. Slægtstavlesamlingen 1931.
 8. Mb. kirkeregnskabsbog 1688-1731, 50a og 99b.
 9. L.-F. landstings justitsprot. 1697-1705, 15 og 67.
 10. C. C. Haugner: Mb. historie II, 222.
 11. Holms samlinger. Aldersangivelsen forekommer hverken i kbg. eller i kirke-regnskabsbog.
 12. Antagelig den Hans Pedersen i Æbeltoft, der erhvervede Johan Reimers (1) gård.
 13. L.-F. st. a., Mb. kbst. breve 1752.
 14. Artiklen „Købmændene i Sakskb. og Mb. i 1700-årene“ i tidsskriftet „Fortid og Nutid“, 1972, 20 indeholder oplysninger om hans og adskillige af de øvrige i stamt. anf. købmænds økonomi.
 15. Ægteparrets børn findes opregnet i Pers. T. 12. rk. I, 57, hvortil kan føjes, at datteren Mette Marie blev bgr. Mb. 29. maj 1751, at et dødfødt barn blev bgr. sst. 24. nov 1736 og at en datter, Bodil Catharina blev dbt. sst. 1. sep 1741 og bgr. 13. jan 1742 samt at sønnen Peders første ægteskab ikke blev indgået i Stubbek. 1772, men i Mb. 12. nov 1771.
 16. Skolens prot. 1680-1731.
 17. Mb. kbg. faddere 3. maj 1700 og 12. juni 1701 samt Sakskb. tingbog 1691-1719, 22. april 1704 og 3. juni 1705.
 18. L.-F. årb. 1918, 61.
 19. Mb. ofpr., nr. 22. – Der har været 6 broderlodder og 5 søsterlodder, og datteren Anna Marie arvede 705 rdl.
 20. Mb. kbg. faddere 15. dec 1709.
 21. Sakskb. tingbog 1691-1719, 3. juni 1705.
 22. Rentekammerets arkiv 2244.278.
 23. Sakskb. s. og p. 1729-77, 32.
 24. Sakskb. tingbog 1691-1719, 21. nov 1713.
 25. L.-F. årb., 1918, 34.
 26. Mb. ofpr., nr. 41.
 27. Rentekammerets arkiv 2244.280.
 28. Musse h. g. skifteprot. 1683-1717, 661.
 29. Stubbek. skifteprot. 1719-68, 291 og 384.
 30. Ved bgr. kaldes hun i kbg. degneenke mad. Maren Catharine Østrup hos kbmd. Jacob F. Reimer.
 31. Skatteligninger og kæmnerregnskaber 1662-1811 (div år) i Nysted rådstuearkiv.
 32. Skifteprot. for Nielstrup gods 1754-99, 2.
 33. Pers. T. 15. rk. IV, 177. Den deri fremsatte dødsformodning har fundet sin bekræftelse i skiftet efter broderen Mathias Reimer.
 34. Et barn af degnen blev dbt. i Hunseby 9. jan. 1726.
 35. Nykb. skoleregnskabsbog 1688/89-1806, Ole Kandestobers hustru.

36. Alholm m. fl. amters skifteprot. 1755-64, 228.
37. Skifteprot. 1695-1701 for det falsterske domænegods og Fejø birk, 753.
38. Musse h. g. skifteprot. 1768-88, 57.
39. Personhist. Tidsskr. XXVII, Stockholm, 1926, 79 og Pers. T. 12. rk. I, 77.
40. Pers. T. 8. rk. III, 85.
41. Fuglse h. g. skifteprot. 1788-1815, 115.
42. Stamtavler o. slægten e. Niels Benzons, sgpr. v. domkirken i Lund, Kbh. 1897, 4-7.
43. L.-F. årb. 1918, 84.
44. Børnene af dette ægteskab er opregnet i Pers. T. 7. rk. II, 221, hvortil kan føjes at datteren Anna Lucia var g. m. degn i Systofte Peder Danchel Ruud, en broder til skovrider Hans Ruud (se nr. 42).
45. L.-F. landstings s. og p. 1734-43, 141.
46. L.-F. st. a., Mb. kbst. breve 1764.
47. Mb. ofpr. fol. 16a.
48. Mb. kbg. mangler dåbsnoteringer 11. nov 1701-12. nov 1703.
49. En søn af dette ægteskab, Peder, dbt. Nysted 19. nov 1734 blev bgr. Mb. 24. marts 1741 i Johan Reimers begravelse i kirken. Han kaldtes da Peder Mogensens Reimer.
50. H. Friis-Petersen: Familier og Personer af navnet Giese, Århus 1942.
51. I 1742, L.-F. tapperretsprot. 1704-97, 88ff.
52. L.-F. landstings s. og p. 1734-61, 525.
53. Fuglse herreds ting-, skøde- og panteprot. 1725-42, 802.
54. Gudme h. g. skifteprot. 1689-1772, 297.
55. Rødby skifteprot. 1736-69, 53.
56. Rødby kirkeregnskabsbog 1679-1769, 242.
57. Nov 1735 i Sakskb. justitsprot. 1735-49.
58. 19. juli 1740 i Fuglse herreds ting-, skøde- og panteprot. 1725-42, 990.
59. Nykb. amts skifteprot. 1738-46, 357.
- 59a. L.-F. landstings justitsprot. 1739-66, 464.
60. Mb. skifteprot. 1770-1829, 18.
61. Mb. ofpr., fol. 45b.
62. Nykb. skifteprot. 1705-19, 505.
63. Nykb. skoles regnskabsbog 1688/89-1806.
64. Nykb. skifteprot. 1705-19, 533.
65. Nykb. amts skifteprot. 1773-93, 266 sammenholdt m. Nysted s. og p. 1771-1804, 539.
66. Nysted justitsprot. 1759-74, 223, 312 og 349.
67. Det drejer sig formentlig om byen Elbing, som ved Polens første deling 1772 tilfaldt Preussen.
68. Sakskb. skifteprot. 1739-70, 757.
69. Nysted skifteprot. 1784-1813, 49.
70. Nysted kirkeinspektionsarkiv, pk. dokumenter og breve 1651-1799, dok. nr. 157b.
71. sst. dok. nr. 176.
72. Mb. s. og p. 408.
73. Hof- og stadsrettens skiftekomm., dok. til forseglingsprot. 6A, 180 og Mb. s. og p. 513 og 548.
74. Mb. ofpr. fol. 56a.
75. Fuglse h. g. skifteprot. 1751-89, 198.
76. Mb. ofpr. nr. 29.
77. Køge rådstuearkiv, regnskabsbog for de fattiges midler, 1778-1840.
78. Køge skifteprot. 1766-90, 388. – I skiftet betegnes han som feltskærsvend og som tidligere eskadronfeltskær. Anvendelsen af denne betegnelse kan dog være en tilsnigelse, da Hærens arkiv kun kender ham som feltskær, d.v.s. feltskærsvend.
79. Malling: Vielser i de danske landsogne 1661-1792 i L. A. Kbh.
80. Mb. ofpr. fol. 21b.
81. sst. fol. 63.
82. Kbh. begravelsesvæsens protokoller.
83. Falsters n. h. g. skifteprot. 1758-1823, 432 og 441.
84. Holms samlinger, ældre rk., seddel: Sontum.
85. I erklæring fra biskoppen over andr. fra moderen om till. til at sidde i uskiftet bo oplyses, at faderen har efterladt sig 2 børn af første ægteskab, begge myndige og 6 børn med enken, alle umyndige, Fyns bispearkiv, kopibog 1768-72, 175.
86. 3. dragonregiments stambog 1767-1808, Hærens arkiv.
87. Da hans søsterdatter Marie Kehlet blev g. i Fangel 6. juni 1812 m. Carl Lichtenstein fra Kbh., var han („Torben Rei-

- mer") forlover sammen med brudens søsters mand, degn i Fangel Samuel Friderich Schönberg.
88. Fyns bispearkiv, Odense hospitals og kommunens breve 1806-10.
89. I skiftet 14. jan 1738 efter moderen anføres at hun efterlod sig to børn: David Davidsen, 1½ år gl. og Johan Mathiasen Reimer, ½ år gl. Denne må herefter være født 1737. Ved hans bgr. angives hans alder til 62 år, hvilket klart er urigtigt, idet han så skulle være født 1734, men da levede moderen endnu i sit første ægteskab. I Danmarks Kirker, udg. af Nationalmuseet, XX, 885 omtales en gravsten, som oplyser, at han er f. 17. april 1734, en oplysning, som altså f.s.v. ang. årstallet er baseret på kbgs. fejltagte aldersangivelse.
90. Mb. kbst. breve 1758.
- 90a. Over hans død hviler der en tåge, som det ikke er lykkedes at trænge igennem: I kirkebogen står som dødsårsag anført „Ulykkelig tilfælde, strangulatio“, og i skifteprotokollen (Hof- og stadsretten, forseglingsprot. 1839, kl. 2, pag. 370) fortælles, at han er fundet død.
91. Fuglse herreds skifteprot. 1796-1820, 281.
92. Danske Kancelli, 5. (3.) dept. registrant 1827.
93. Oplysningen om hans livsstilling skyldes arkivsekr. Marianne Reimer, som tillige har meddelt, at han stammede fra Waldeck.
94. Folketæll. 1787, Nysted.
95. Ålholm m. fl. amters skifteprot. 1755-64, 346.
96. Skiftet e. broderen Jochum.
97. Bgr. mangler i Nysted kbg. 1780 indtil 2. dec. Iflg. Nysted kirkeregnskabsbog 1743-88 blev der i 1780 betalt ligpenge for 3 børn af Lauritz Reimer: 15. marts, 10. maj og 10. okt samt 25. nov 1780 for hans kone. Barn nr. 121 ses ikke at være dbt. Det døde kort efter fødselen, og moderen er antagelig død i barselseng.
98. Nykb. skifteprot. 1790-1819, 947.
99. Sakskb. skifteprot. 1770-1815, 479.
100. En rugdreng er en dreng, til hvem vederlaget for tjenesten ydedes i rug. De fleste rugdrengene forblev i marinens tjeneste efter at have nået voksen alder. (oplyst af marinens bibliotek)
101. Kraks blå bog.

Diplomaten Gottlieb Schütze (ca. 1722-84) og hans stambog

VED VELLO HELK

The British Library (tidligere British Museum) i London har i sin manuskript-samling godt 500 stambøger fra reformationen og frem til 1800 [1]. Grundstammen udgøres af en stor samling fra Nürnberg, erhvervet i midten af 1800-tallet, som siden er blevet suppleret med endnu flere nürnbergske stambøger [2]. Danmark er yderst sparsomt repræsenteret. Den eneste stambogsejer fra det danske monarki er astronomen *Peter Saxonius* fra Husum (Eg. 1244), der døde 1625 som professor i Altdorf [3]. Den indeholder kun en enkelt indførsel fra hertugdømmerne, nemlig af hertug Joachim Ernst (1616). Henimod slutningen er der nogle oplysninger om ejerens moder Catharina, bl.a. hendes fødsels-, vielses- og dødsdatoer (9.12.1555, 9.6.1583 og 3.6.1608).

I andre stambøger er danske forholdsvist pænt repræsenteret med mange navne, som supplerer de hidtidige oplysninger om danskes udenlandsrejser. De fleste indførsler er fra tyske universitetsbyer. Desuden er der en del fra Frankrig, et vigtigt mål for kavalerrejser i det 16. og 17. århundrede. De rejsende kunne pludseligt havne midt i historiske begivenheder, som f.eks. Gert Rantzau, Frederik Ahlefeldt og Henrik Buchwald, der 24.8.1572 i Paris skrev i Andreas Tuchers stambog (Add.18.973) [4], endnu under indtryk af Bartholomæusnattens blodige hændelser, som har fået dem til skyndsomst at forlade byen.

Enkelte stambogsejere har på deres rejse også besøgt Danmark. Således har *Carl Scheurl* fra Nürnberg (Eg.1196) et par indførsler fra Kronborg, dateret 1588, næsten samtidig med Frederik IIs begravelse i Roskilde. København er blevet besøgt af *Charles de Bousy* (Sloane 3415) 1612 og *Paul Gröe* fra Nürnberg (Eg. 1238) 1615. *Wilh. Bühel* fra Schwäbisch Hall (Eg. 1255) kom hertil 1625, og *Johann Leonhard Franckenstein* fra Leipzig (Eg. 1319) var i Danmark 1651-52 som huslærer hos livlæge Simon Paulli [5]. Andre kom ikke længere end til hertugdømmerne. *Andreas Kreutzer* (Add. 17.027) besøgte på sin rejse 1595 Segeberg og mødte der den gamle Henrik Rantzau. *Friedrich Lang* fra Nürnberg (Eg.1368) var 1692 i Oldesloe og Altona og *Christopher Zillert* fra Ulm (Eg.1364) 1693-94 i Altona, Slesvig og Kiel. *Johann Conrad Beck* fra Nürnberg (Eg.1393) besøgte i juni 1717 Glückstadt,

og hans landsmand *Paul Burger* (Eg.1421) var 1731 i Kiel, ligesom *Johann Carl Lochner* fra Fürth (Eg.1444) i august 1736. Endelig møder vi i juli 1749 *Christian Gottlieb Rosenberg* fra Danzig (Add.15.847) i Altona.

Fra samme tid stammer den stambog, som har nærmest tilknytning til Danmark (Add.15.848). Den har tilhørt *Gottlieb Schütze* fra Wernigerode, der endte sine dage som dansk diplomat [6].

I 1738 kaldtes rektor *Eustasius Friedrich Schütze* (1688-1758) fra Wernigerode til leder af gymnasiet i Altona. To af hans sønner har gjort sig bemærket. Den ældste, *Gottfried*, studerede først i Halle og blev 1740 immatrikuleret i Leipzig, hvor han to år senere tog magistergraden. Derefter vendte han hjem til Altona som residerende kapellan, overtog 1750 rektorembedet ved gymnasiet og blev året efter også titulær professor ved Københavns universitet. Efter at han 1759 var blevet professor i Altona, skiftede han 1762 over til Hamburg og var der professor og bibliotekar til sin død 1784 [7].

Den yngste søn *Gottlieb* synes at have besøgt gymnasiet i Altona. I 1743 drog han ud for at fortsætte sin uddannelse ved passende universiteter. Den 30. april blev han immatrikuleret ved det i 1737 oprettede universitet i Göttingen [8], men synes dog ret snart at have forlagt sine studier til det pietistiske Halle. Der anlagde han også efter tidens skik en stambog, som blev indviet af juristen *Henning Boehmer* (1674-1749) den 1. juni 1744 [9]. To dage senere fik denne følgeskab af *August Joachim Lange*, kancellist ved overretten på Gottorp, der i marts var blevet udnævnt til legationssekretær i Haag [10]. I de følgende måneder kommer andre navne til, således universitetskansleren *Christian Wolf*, historikeren *Martin Schmeizel* og prorektor *Daniel Strehler*. Den 4. oktober møder vi atter en dansk student, nemlig *Friedrich Matthias von Roepstorff* [11], der forlod byen for at drage til Göttingen. Kort efter var Schütze i Leipzig, hvor *J. T.* og *C. M. von Bachmann* den 14.10. skrev deres hilsener. I slutningen af november var Schütze igen i Halle og hilste her på to af den ovennævnte Henning Boehmers sønner; først mødte han *Georg Ludwig*, den senere professor i Göttingen (12.11.) og dagen efter preussisk råd *Karl August Boehmer*. Det sidste navn fra Halle er *Heinrich Friedrich von Eggers* (1722-98) fra Ditmarsken, senere administrator over godset Rantzau, der tog afsked med Schütze den 17.1. 1745.

Samme år fortsatte Schütze sine juridiske studier i København, hvor han blev indskrevet 10.6. [12]. Som privatpræceptor havde han historikeren *Hans Gram*, der på selve immatrikulationsdagen skrev sit navn i hans stambog. Ellers er der kun sparsomt med navne fra København. I 1746 møder vi desuden lægen *Georg Detharding* (25.1.), teologerne *August Abund. Sando* (24.4.) og *Conrad Iken* (29.7.) samt kommissariatsdeputeret *Johan Gottlieb Linck* (7.10.). To udaterede indførsler af juristen *Christian Ludvig Scheidt*

og *Ludvig Holberg* stammer antagelig fra samme periode. Den sidstnævnte anfører som sædvanligt ingen valgsprog eller kloge citater, men erkender blot stambogsejerens lærdom og ønsker ham al mulig lykke på vejen [13].

I oktober 1746 møder vi Schütze i Åbenrå, hvor han 15.10. mødte amtssekretær *Peter Matthiessen* (1720-1812), der senere blev hans kollega, nemlig 1753 legationssekretær i Stockholm og 1755 i Paris [14]. To dage efter kommer to andre navne til, nemlig *Martin Augustini*, antagelig den senere diakon på Før [15] og *Ludvig Jacob Rudolph v. Massow* [16], søn af amtmanden Christian Albrecht von Massow. Det er muligt, at der ved denne lejlighed blev knyttet en vis forbindelse mellem Schütze og familien von Massow. Endnu i september 1747 var Schütze dog i København, hvor lægen *Hans Piper* skrev en hilsen, men 31.5.1748 blev han sammen med den unge Massow immatrikuleret i Jena [17]. Deres samvær blev dog ret brat afbrudt af den sidstnævntes død, som ifølge en tilføjelse af stambogsejeren indtraf allerede 8. juni. Schütze selv forblev i Jena endnu en måneds tid, og i hans stambog markeres dette ikke alene af professorer, således af *Joachim Georg Darjes* og *Georg Erhard Hamberger*, men tillige af flere slesvig-holstenere, nemlig den senere herredsfoged *Johan Christian Gude* fra Flensborg [18], brødrene *Christian Detlev* og *Friedrich Christian Revenfeldt* med deres hovmester *Johs. Petersen* fra Angeln, senere bysekretær i Rendsborg (alle 27.6. 1748) [19]. I begyndelsen af juli var Schütze atter i Halle, som han havde forladt for godt tre år siden, og hilste her på teologen *Sig. Jakob Baumgarten*.

Fra Jena er Schütze vendt tilbage til Danmark. Antagelig har han først af alle opsøgt amtmanden i Åbenrå for at berette om sønnens bratte død i Jena. Næsten omgående fik han anden ansættelse, nemlig som hovmester for de unge grever *Hans* og *Frederik Christian Schack*, sønner af lensgreve Otto Didrik Schack (1710-41) til Schackenborg.

For at kende ansættelsens baggrund er det nødvendigt at gå noget tilbage i tiden. Efter lensgreve Schacks død 1741 var det lykkedes hans unge enke *Anna Ernestine, f. Gabel*, efter en bitter strid med familien at beholde godsadministrationen og formynderskabet over børnene. Men da det blev åbenbart, at hun agtede at indgå et nyt ægteskab, slog familien og dens mægtige støtter ved hoffet atter til, henvendte sig med forskellige klager til kongen, der i december 1747 afsatte hende fra administrationen og formynderskabet med den begrundelse, at hun var syg og svagelig. Hun blev afløst af børnenes farmoder (egentlig stedfarmoder) *Anna Sophie Schack, f. Rantzau*. Allerede 22.11.1747 havde kongen resolveret, at de unge grever kunne optages på akademiet i Sorø. På grund af førnævnte klager blev enkegrevinden bebrejdet, fordi hun uden gyldig grund havde afskediget en ganske god hovmester og ansat et ungt menneske, der ikke besad de rigtige kvalifikationer. Derfor ønskede kongen, at de unge grever sendtes til Køben-

havn med deres hovmester og senere til Sorø, hvor overhofmesteren kunne sætte en bedre kvalificeret person til deres hovmester [20].

Sagen er ret kompliceret, men gik i korthed ud på, at de unge grever før påske 1747 som informator havde haft *Henning Ulrik Fugl*, der var blevet student fra Vordingborg 1736 og havde teologisk eksamen fra 1741 [21]. Men efter sin egen forklaring havde denne fået „et par Ørefigen af Francoisen, da han cathekiserede de unge comtesser og reprimerede hende, fordi hun sang scandaleuse Arier“, hvorefter enkegrevinden ufortøvet havde opsagt ham til påske 1747 – uden skudsmål og med flere grove beskyldninger i tilgift. I stedet for ham blev antaget en hovmester, der underskriver sig „A. Ahrends“ [22], antagelig *Andreas Ahrends* fra Risum, der var blevet indskrevet i Halle 1739 og havde taget teologisk eksamen 1745 [23]. Han var måske nok omtrent fire år yngre end sin forgænger, men næppe så ung og uerfaren, som klagerne ville give indtryk af. Ved sin afsked til påsken 1748 fik Ahrends da også et pænt vidnesbyrd [24]. I 1753 blev han adjunkt i Fjolde (Viöl), året efter sognepræst, og han virkede der til sin død 1762 [25]. Men klagerne havde haft sin virkning, og der var ingen grund til at genere den sagesløse hovmester, der mod sin vilje var blevet til en brik i familiens kamp mod enkegrevinden. Mens Ahrends stadig nød sin løn, genansatte Anna Sophie Schack i december 1747 Fugl som præceptor for de unge grever, og denne sagsøgte tillige sin tidligere arbejdsgiver, dels for at få kompensation for lønnen, dels for at opnå mortifikation af visse nedsettende udtalelser, som hun havde fremsat om ham. I april døde imidlertid den unge enkegrevinde, og Højesteret gav under sin behandling af sagen den 25.5.1748 Fugl medhold [26].

Samme dag, da Højesteret behandlede sagen mod deres moder, ankom de unge grever til Sorø og blev indskrevet ved akademiet [27]. Snart måtte de dog atter tage afsked med Fugl, idet han i samme efterår blev kaldt til sognepræst i Nordrup og Farrindløse (Ringsted herred) [28]. Han blev afløst af Schütze, der 19.10.1748 afrejste fra Schackenborg, hvor han antagelig har fået nærmere instrukser af Anna Sophie Schack. Fugl fik sin løn til mikkelsdag, og hovmesterskiftet har fundet sted sidst i oktober [29].

Schütze fik sin løn beregnet fra mikkelsdag 1748. Hans årsgage lå på 150 rdl., og desuden forvaltede han de penge, som med jævne mellemrum blev sendt til de unge grevers underhold. I begyndelsen af 1751 modtog han et ekstrabeløb for pasning af de unge grever under sygdom – 40 rdl. Hans sidste regning i Sorø går til 19.2.1751, og en måned efter blev han dimitteret, idet han dog modtog diæter til 30.4. [30].

Et lille indblik i Schützes arbejde som hovmester giver det brev, som han 9.8.1749 skrev til sin arbejdsgiver Anna Sophie Schack. Efter en lettere sygdom havde hovmesteren genoptaget sin gerning, og da alle offentlige forelæsninger og øvelser foreløbig var udsat, havde Schütze anset det for bedst

at fordoble timerne i fransk og i øvrigt bruge tiden til repetition og undervisning i fag, som hidtil var blevet forsømt. Han var ikke tilfreds med den ældste greves håndskrift og var i det hele taget nødt til med den største streghed at holde ham til sine pligter. Han påpegede at overhofmesteren anså det for nødvendigt, at hver akademist havde sin særlige hovmester, og betonedede, at de unge grevers sindelag og evner var så forskellige, at man ikke kunne undervise dem sammen. Schütze antydede, at der måske i fremtiden ville blive indført en bekvemmere ordning, da man efter Holbergs forestilling var villig til at beskikke særlige hovmestre, ligesom ved Carolinum i Braunschweig.

Han bekymrede sig om de unge grevers tøj, havde ladet de gamle grønne klæder vende, da de ellers ikke længere kunne bruges. De manglede i øvrigt strømper og hatte, og da sådanne kunne fås billigere og mere holdbare i Holsten, ønskede han dem bragt derfra. Han havde desuden bestilt noget sukker i København.

Til slut fortalte Schütze om besøgende, om gehejmeråd *Wilhelm August v.d. Osten*, direktør for Øresunds toldkammer, der for nogle dage siden med sin hustru Friederike, f. v. Massow, var rejst til Åbenrå, antagelig for at besøge svigerfaderen – amtmanden. Af andre besøg nævner han overkammerjunkeren *Volrad August v.d. Lühe*, etatsråd *Warberg* og konferensråd *Villum Berregaard*, idet den sidstnævnte efter et sikkert forlydende snarest ville gifte sig med komtesse Reuss på Vallø [31]. På lørdag ventede man grev *Lynar*, regeringspræsident i Holsten, der var kaldt til København for at blive sendt til St. Petersburg, ledsaget bl.a. af grev *Putbus*, der for tiden studerede ved akademiet. Brevet afsluttes med den sørgelige meddelelse, at professor *Schlegel* var så syg, at man tvivlede på hans helbredelse [32]. Det kom også til at slå til: den unge professor *Johann Elias Schlegel*, der for et år siden med flid og entusiasme var gået i gang med sin gerning i Sorø, døde 13.8. [33].

Stambogen har fået lov til at hvile indtil 12. marts 1749, da greve *Friedrich Ulrich Putbus*, senere svensk oberst, og *Caspar Herman Storm*, senere amtmand over Akershus amt, skrev deres hilsener. Dermed indledes en fortsat række indførsler, i alt 38, frem til 16.2.1751 fra Schützes ophold i Sorø [34]. Den 23.3.1749 fulgte *Christian Frederik* og *Conrad Ditlev Knuth* med deres hovmester *Nicolai Henrik Kuur*. De har placeret sig foran i bogen og holder sig til det franske, den første med „Pour un plaisir – mille douleurs“, mens de andre foretrækker Voltaire-citater.

De følgende indførsler af 8.6.1749 af *H. Andersen* og 24.6.1749 af den unge filosof *Frederik Christian Eilschov*, der begge ikke findes i matriklen, således at der muligvis er tale om kortvarige besøg. Den 16.9.1749 skrev *Anshelm Wilhelm Carl Putbus*, greve til Einsidelborg og Kjørup, sin indførsel, formentlig en afskedshilsen. I begyndelsen af 1750 havde Schütze

nærmere kontakt med adskillige personer, som måske har haft tilknytning til Sorø akademis forvaltning. Den 8.2. skrev *Anna Medea Smit* og *S. E. Bredahl* en fælles indførsel, og samme dag fik de følgeskab af *Otto Borthuus*, formentlig den senere generalauditor, og *J. Borthuus*, måske en broder til den foregående [35].

Den ovennævnte fællesindførsel lyder:

Hvor gives Leylighed meer at fortiene Tack

End af sin Kiærlighed og Omhue for Grev Schack.

Den 11.2. fulgte flere navne, først en fællesindførsel af *B. Kraft* og *P. Kraft*, formentlig af Birgitte Kraft, f. Borthuus, og hendes ægtefælle, landsdommer og godsinspektør Peder Kraft (1711-64) [36], og derefter af *J. C. Kraft*, formentlig den senere sognepræst til Jølster i Norge. Derefter kommer der atter mere spredte indførsler, nemlig 16.3. af den senere overhofmester *Gregers Christian Haxthausen*, 28.5. af *Johann Erdmann Henckel v. Donnersmarck* fra Sachsen og 29.6. af dennes hovmester *Christopher Friedrich Schott*, endvidere 20.7. af *Adolph Christian Henrich Zinzendorff* og endelig 1.8. af den senere officer *Johan Skinkel*.

De resterende indførsler fra Sorø er alle fra tiden mellem 11. og 16.2.1751, da Schütze tog afsked med akademiet. Det begynder med brødrene *Frederik* og *Christian Bardenfleth* den 11.2. og fortsætter dagen derpå med selveste overhofmester *Henrik VI af Reuss*, akademisterne *Diderik Otto von Grambow*, *Holger Sehested* samt den sidstnævntes hovmester *Hans Balslev*, senere sognepræst i Dybbøl. Den 13.2. indskrev sig *Palle Hagedorn* og *Claus Jacob Duncan*, hovmester for J. Fr. Sehested, idet Duncan ledsagede sin indførsel med en egenhændig signeret tegning af akademiet og skrev:

Far vel, og tænk paa dem i Sorøe er tilbage

Blandt hvilke ieg er en, der nødes til at tage

Med hannem Afskeed, men ieg haaber dog, at see

Min Venn igien. Velan! Det kunde jo vel skee.

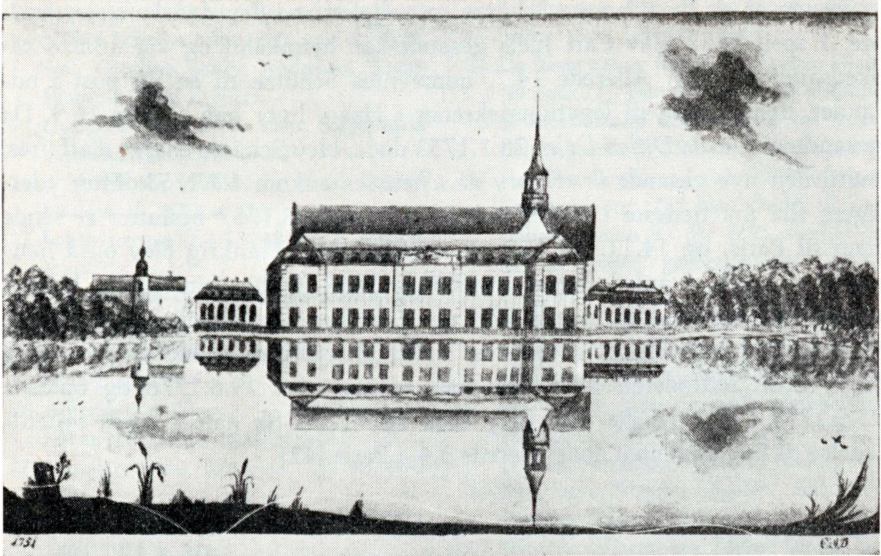
Hav Tak for Omgang og for tusend gode Løyer

Naar ieg der tænker paa, de mig endnu fornøyer

Men meer skall dette dog, naar ieg maae spørge, at

Herr Schytz har faaet Brød og Bruden ogsaa fat.

Dagen efter kom turen til *Christian Frederik Bruun*, *Frederik Ditlev v. Leuenburg* og dennes hovmester *Heinrich Christian Jahnke* fra Holsten [37]. Den 15.2. møder vi først tre professorer, *Peder v. Haven*, *Jens Kraft* og *Isak Andreas Cold*, og derefter tre akademister, der alle valgte militær karriere: *Lucas Moth*, *Jens Frederik Sehested* og *Hans Frederik Bagger*. De sidste navne, der 16.2. tog afsked med Schütze, er professoren i retorik *Christopher Lysholm*, akademisten *Anton Henrich Moltke* og *Matthias Stub*, der virkede som hovmester.

Sorø Akademi 1751. Tegning af Claus Jacob Duncan i Gottlieb Schützes stambog, f. 48. Reproduceret efter original i The British Library, add. MS. 15848 med tilladelse af The British Library Board.

Af de 38 indførsler i Sorø er 22 på latin, 10 på fransk, kun tre på tysk, mens dansk forekommer to og græsk en enkelt gang. En række indførsler er ledsaget af fine kolorerede våbentegninger, således C. D. v. Knuth, Henckel v. Donnersmark, G. C. G. v. Haxthausen, A. C. v. Putbus, v. Zinzendorff og Moltke.

Fra Sorø gik turen til København, hvor den erfarne jurist nu ønskede at træde i statens tjeneste. Det kortvarige ophold markeres af en enkelt indførsel af M. A. de Block 23.5.1751. Allerede den 13.8. udnævntes Schütze til sekretær ved det gesandtskab, som med dronningens overhofmester, gehejmeråd Carl Juel i spidsen drog til Sverige i anledning af tronskiftet der. De ankom 26.8. til Stockholm og havde 2.9. tiltrædelsesaudiens [38].

Stambogen fulgte Schütze også i Sverige og blev afsluttet der med tre indførsler. Den 17./6.9. skrev H. Stockfleth:

I hvor at Skiæbnen dig
i Verden fører hen
Saa tenck ikkun paa mig
Der alltiid er din Venn.

I begyndelsen af oktober var Schütze i Uppsala, hvor han 7.10. mødte sprogforskeren Johan Ihre (1707-80), og to dage senere botanikens fyrste Carl v. Linnæus (1707-78), der var professor i medicin og botanik samt kgl. arkiater.

Resten af sit liv tilbragte Schütze som diplomat i den danske stats tjeneste. I april 1752 blev Carl Juels gesandtskab hjemkaldt og var 10.5. i afskedsaudiens [39]. Allerede 14.7. udnævntes Schütze til en ny post i udlandet, denne gang til legationssekretær i Haag, hvor han ankom 16.9. Da gesandten *Conrad Ditlev Dehn* 28.1.1753 døde, blev Schütze chargé d'affaires, indtil den nye gesandt *Fr. Henry de Cheusses* ankom 1.7.1753. Efter yderligere fire års tjeneste i Nederlandene blev det 9.8.1757 besluttet at sende ham til Paris, og 14.11. fik han sit rejsepas [40]. Frankrig blev også hans sidste virkefelt. I anledning af tronskiftet 1766 fik han sin stilling konfirmeret, og da gesandten *Henrik Carl von Gleichen* blev hjemkaldt 19.3.1770, virkede han som chargé d'affaires, indtil efterfølgeren *Otto Blome* nåede frem. Efter indfødsretsloven blev han naturaliseret 19.6.1776 og optoges 23.9.1777 i den danske adel [41]. Den 26.3.1784 fik han 4 ugers rejsetil-ladelse til England, men døde allerede 3.4. i Paris [42].

NOTER OG HENVISNINGER

1. En kort introduktion af M. A. E. Nickson, *Early Autograph Albums in the British Museum*, London 1970 (med literaturhenvisninger).
2. Karlheinz Goldmann, *Der Poppenreuther Pfarrer Erhard Christoph (1727 bis 1801) und seine Stammbüchersammlung*, i: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg*, 47, 1956, s. 341-415.
3. Th. O. Achelis, *Matrikel der schleswigschen Studenten 1517-1864*, 1966, nr. 1139.
4. Sml. Max Rosenheim, *The Album Americorum*, i: *Archaeologia*, 62 (London 1910), s. 267, hvor Fr. Ahlefeldts indførsel er gengivet.
5. Sml. hans ligprædiken hos Fritz Roth, *Restlose Auswertungen von Leichenpredigten und Personalschriften*, Boppard/Rhein, Nr. 8018.
6. Stambogen findes nu som mikrofilm i Kgl. Bibl. (ms. micro 2131).
7. Otto Fr. Arends, *Gejstligheden i Slesvig og Holsten*, II, 1932, s. 259.
8. Götz v. Selle, *Die Matrikel der Georg-August-Universität zu Göttingen 1734-1834*, Hildesheim & Leipzig 1937, s. 42, nr. 1739.
9. Professorernes og enkelte andre betydende personers indførsler er som regel suppleret med nogle korte biografiske oplysninger på modstående side.
10. Emil Marquard, *Danske Gesandter og Gesandtskabspersonale indtil 1914*, 1952, s. 290. Under navnet tilføjet dødsdato: 7.2.1750 (Haag).
11. Achelis nr. 5681a.
12. Københavns Universitets-Matrikel, udg. af S. Birket Smith, III, 1912, s. 50.
13. Andre lignende stambogsindførsler af Holberg – alle fra København – findes i Ancher Anchersens stambog i Antikvarisk Samling, Ribe (18.2.1728), O. H. Mollers stb. i Flensborgs stadsarkiv (1.4.1739), Chp. Wøldikes stb. i Herlufsholms bibl. (10.3.1742), Peder Herslebs stb. i Kgl. Bibl. (28.3.1752), Martin Hübners stb. (19.5.1752), ligeledes i Kgl. Bibl.
14. Achelis nr. 5672.
15. Achelis nr. 5310.
16. Achelis nr. 5910.
17. Otto Köhler, *Die Matrikel der Universität Jena*, III, Halle 1972, s. 526.
18. Achelis nr. 5710.
19. Achelis nr. 5848-49 og 5290.

20. Sagens akter findes i Rigsarkivet, Anna Sophie Schacks arkiv, Priv. ark. nr. 6258. Sml. Caroline Emilie Andersen, Grams Historie, 1926, s. 167ff.
En del breve i Danske Kanc. Sjællandske tegnelse 1747, nr. 600-603.
21. S. V. Wiberg, Almindelig dansk Præstehistorie, II, 1870, s. 457.
22. Lønkvittring af 4.5.1748 i A. S. Schacks arkiv.
Andre steder kaldes han Ahrentzen, sml. C. E. Andersen, s. 171.
23. Achelis nr. 5608.
24. Se ovf. note 22.
25. Ahrends I, s. 20.
hovmester for brødrene Schack.
26. Højesteretsprot. 1747, nr. 50, s. 306ff. (RA)
27. Torben Glahn, Soraner-biografier 1747-1800, 1975, s. 32f.
28. Se ovf. note 21.
29. A. S. Schacks arkiv.
30. A. S. Schacks arkiv.
31. Oplysningen er korrekt, idet V. B. 25.11. 1749 i Slagelse blev gift med Beate Antonie, grevinde af Reuss, Danm. Adels Aarb. 1919, s. 474.
32. Brevet findes i A. S. Schacks arkiv.
33. Dødsfaldet omtales i et brev fra Schütze til en ukendt modtager, dateret 16.8. 1749, og blev tillige nævnt i det brev, som den unge greve Frederik Christian samme dag skrev til sin moder. Begges breve i A. S. Schacks arkiv.
34. De fleste navne findes hos Torben Glahn (se note 27). Det tilføjes, at på grundlag af nærværende undersøgelse må Friedrich Schultze (s. 75f., nr. 181) udgå som
35. Familien Borthuus havde tilknytning til Gerdrup, som 1750 blev skødet til kancelliråd Simon B., der 1755 overlod det til sin broder, generalauditor Otto B. (+ 1802), se Trap V. udgave 8, s. 863. S. E. Bredahl må være identisk med Sophie Elisabeth Bredahl, f. Klinge (1731-1800), gift med justitsråd og revisor ved det kgl. general- og toldkommissariatskollegium Michael Nielsøn B. (1719-79) (venligst meddelt af Torben Glahn).
36. Sml. Sorø Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne, II, 1931, s. 125, 139f.
37. Ikke identificeret hos Torben Glahn. Han blev som „Reinfeldensis Holsatus“ indskrevet i Jena 22.4.1745, Matr. III, s. 450.
38. Marquard, s. 407, 412.
39. Marquard, s. 407.
40. Marquard, s. 280, 290. I TKUA Nederlandene findes hans gesandtskabsrelationer fra 1752-53, 1757.
41. Marquard, s. 329, 249. I TKUA Frankrig findes bl.a. hans gesandtskabsrelationer fra 1763. – Hans våben blev approberet 5.11., nobilitationspatentet er dateret 26.11.1777, Danske Kanc. A.124.
42. Marquard, s. 249.

Regnskab for

Samfundet for dansk genealogi og Personallhistorie
for 1975

Indtægter:	
Saldo overført fra 1974	13.545,70 kr.
Kontingenter	43.535,- "
Salg af bøger og hæfter	4.145,50 "
Tilskud	8.950,- "
Renter	1.146,60 "
	<hr/>
	71.322,80 kr.
Udgifter:	
Trykning af tidsskriftet	42.519,58 kr.
Papir og tryksager	1.130,06 "
Godtgørelse af udgifter ved undersøgelser, maskinskrivning og medhjælp	3.877,90 "
Porto	4.913,40 "
Mødeudgifter	1.655,- "
Adressograf, telefon og kontingenter	594,40 "
Gaver og repræsentation	288,30 "
Beholdning overført til 1976	16.344,16 -
	<hr/>
	71.322,80 kr.

Samfundet ejer obligationer til pålydende 8.000,- kr.

Frederiksberg, den 20. januar 1976
Finn H. Blædel (sign.)

Ovenstående regnskab er revideret og fundet i overensstemmelse med de foreliggende bilag. Beholdningernes tilstedeværelse er konstateret.

Frederiksberg, den 4. februar 1976.
Chr. Bjørn-Jensen (sign.) Karen Buchwald (sign.).

Små meddelelser

BRODER THØGER JENSEN OG SLÆGTEN LØVENBALK

For at kunne behandle historiske, og dermed også genealogiske og personalhistoriske problemer med den redelighed, vi plejer at kalde videnskabelighed, må man begynde med de elementer i sagen, som kan fastslås som kendsgerninger og derefter indordne de øvrige oplysninger, der kan skaffes, bestemme disses værdi og til slut afsige en dom; dommen kan naturligvis, da den ikke udelukkende bygger på kendsgerninger, kun være en afgørelse af, hvad der må være det sandsynligste eller en afvisning af det usandsynlige.

Kendsgerningerne om Thøger Jensen er kun få. Han virkede i 1538 som præst i Viborg, hans enke Anne Pedersdatter giftede sig med hans efterfølger Morten Hvas, der fra ca. 1542 (da han blev kannik) var sognepræst ved Sortebrødre kirke og døde 1. eller 8/3 1577. Hun havde med Thøger kun et efterlevende barn, Peder Thøgersen, der blev præst og kannik ved domkirken 1558 og altså var mindst 25 år dengang; han må altså være født ca. 1532; han døde 3/1 1595 som biskop.

Disse oplysninger er så vel afhjemlede, at vi tør kalde dem kendsgerninger, og vi kan af sønnens alder og af at han er opkaldt efter sin morfar, antage at han ikke var den ældste søn, og at derfor Thøger og Anne kan have indgået ægteskab nogle år før 1532.

Kendsgerningerne om slægten Løvenbalk findes i Adelsårbogen 1903. Slægten delte sig i to grene, en på Avnsbjerg og en på Tjele. Familien på Avnsbjerg gik fallit og uddøde i første halvdel af 16. århundrede, og vi har gode og nøjagtige oplysninger om familiemedlemmerne og deres økonomiske ruin; da Mogens Gøye nemlig opkøbte de fleste ejendomme og rettigheder, som Avnsbjergernes kreditorer havde erhvervet, registrerede og citerede hans datter Eline de til Løvenbalkernes fallit hørende dokumenter i sin „Jordebog“.

Familien på Tjele har vi ligeledes veldokumenterede oplysninger om, dels fra retssagerne om Mogens Lauridsen Løvenbalk og Genete (den skotske kvinde på Tjele) og deres søn Knud Mogensen, dels fra mageskiftet med Viborg domkapitel. Af dette fremgår det nemlig, at Mogens Lauridsen 2/2 1529 ikke havde andre søskende end Maren og Jørgen. Havde han haft andre, ville der i dokumentet have været en henvisning til en eller flere medarvinger, da kapitlet ellers ikke kunne have sikkerhed for, at sådanne arvinger ikke senere skulle omstøde mageskiftet. – Anledningen til mageskiftet må have været, at de tre søskende ville arrondere deres gods for arvens udlodning, og skiftet måtte være tilendebragt før Maren giftede sig med Erik Skram (af slægten Fasti) 8/8 1529; hendes lod har nok bestået i strøgods og løsøre; men da Jørgen døde, vist mellem 1531 og 1536, og uden livsarvinger, må Mogens og Maren have delt hans broderlod; efter at Mogens var død, altså efter 1536, bemægtigede Erik Skram sig på sin kones vegne Tjele, eller den del af Tjele, Mogens havde ejet, fordi de ikke anerkendte hans ægteskab og derfor ikke hans søns arvet.

Til kendsgerningerne om Løvenbalkerne hører også, at Gertrud Eriksdatter og vel hendes søster Pernille er de eneste af Avnsbjerggrenen, der vides at have kaldt sig Løvenbalk (1540), og at hr. Mogens til Tjele og vel hans søster fru Maren Erik Skrams de eneste Løvenbalk af navn i Tjelegrenen.

Det der ovenfor betegnes oplysninger har vi ikke fra dokumenter, men fra det der kaldes beretninger. Deres kilder *kan* have været af dokumentarisk art, men de kan også bygge på familietradition eller de kan have været fri digtning eller opspind.

Den mærkeligste af disse kilder er det brev af 19/6 1576 som domkirkepræsten Jens Bloch skrev til bispnen i Ribe (udgivet i dansk oversættelse ved H. Heilesen sammen med kroniken om Gråbrødrenes fordrivelse, 1967). Brevet er en gengivelse af hvad sognepræsten ved Sortebrødre kirke Morten Hvas, som var gift med broder Thøgers enke, havde meddelt Jens Bloch. Det handler om Hans Tausens virke i Viborg og nævner også andres indsats i reformationsarbejdet, men ikke Thøgers indsats, ja slet ikke hans navn! Når man betænker, hvem hjemmelsmanden var, kan man dårligt udlægge dette brev anderledes end, at Thøger i tiden før 1536 har spillet en underordnet rolle.

Allerede hos historikerne Hamsforth og Huitfeldt, der begge hører 16. århundrede til, omtales Thøger som knyttet henholdsvis til Jørgen Jensen (Sadolin) og Hans Tausen, uden at der tillægges ham nogen betydelig rolle.

Christen Erichsens håndskrevne Viborg-historie (Additamenta 80 fol.) er ganske vist ført i pennen af en anden, men den gamle præst har egenhændigt ind- og tilføjet adskilligt, og f. ex. mange steder streget ordet „hr.“ foran Thøgers navn. Han har vidst, at disse lutherske prædikanter tog afstand fra den titel de katolske præster betegnedes med, skønt titlen igen anvendtes på alle præstevidene en generation senere.

Christen Erichsen havde det samme embede som broder Thøger og var gift med en af hans efterkommere og stammede også selv fra Viborg; men skønt han altså må have kunnet øse af den lokale traditions stof, er det meste af hans værk bygget på et omfattende skriftligt materiale; han henviser til disse nu desværre forsvundne kilder især der hvor han retter i den renskrevne text. Af kilder til broder Thøgers historie har han manglet de centrale: en ligprædiken, en gravskrift eller et skifte. I mangel af bedres havelse omtaler han den gamle skriftestol i Sortebrødrekirken med monogrammet for Thøger og Anne, men hele passus minder mere om en turistanedkote end om en beretning om et historisk monument.

Christen Erichsen digtede ikke om Thøger som reformator, men afskrev lange stykker af Huitfeldt om Hans Tausen, og denne hans ædruelighed giver os grund til at tro, at det er rigtigt, hvad han iøvrigt anfører om Thøger, at han var korsbroder i Johanniterklostret i Ibsgade, og at han fulgte Hans Tausen ud af klostret, ind i prædikantvirksomhed og ægteskab og måske til København (eller Odense), og endvidere at han var den første sognepræst ved Sortebrødre kirke, mens Thøger i 1538 kun betegner sig selv som „præst og prædikant i Viborg“.

Christen Erichsens kritik af den Løvenbalkske herkomst styrkes ikke alene af hans redelighed som historiker, men også af at Peder Thøgersens, Jens Pedersens og Peder Pedersens navne og underskrifter findes på en hel del dokumenter i Viborg kapitels arkiv og andre steder i Viborg bispearkiv, og ingen af stederne findes ordet Løvenbalk.

Den Resenske tradition, som Lachmann, stiftsbogen 1690 og andre hovedsagelig har bygget på, når de påstod, at Thøger var en Løvenbalk, holdt den første lutherske prædiken i byen, eller havde et særligt forhold til Gråbrødrenes kloster eller kirke eller til hr. Jens Nielsens og hans frues gravsten, kender vi bl. a. fra de udgivne bearbejdede tekster til det Danske Atlas, som Resen ikke selv fik udgivet.

Resen angiver som kilde til Viborg og broder Thøger den daværende bisp Peder Villadsen, som var Thøgers oldebarn og derfor kunne anses for en god kilde; men det er ikke alle oldebørn der er gode kilder, og ikke alle fremstående gejstlige, der føler sig bundet af det historiske sandhedskrav. Hertil kommer, at bispens søn, Niels Slange, der er kendt som historiker, og som kan have været mellemed mellem faderen og Resen, tillige er kendt for et noget frit forhold til den historiske sandhed. I Bøggild-Andersens Statsomvæltningen i 1660 er der gjort grundigt rede for Slanges videnskabeligt set letfærdige omgang med

kildematerialet, og tilsvarende mangler er nylig påvist i Ladewig Petersens Veritas et Honor Regis (anmeldt s. 94).

Slange, som lod sig adle og i sit skjold bl.a. lod anbringe katolske bispehuer som symboler for sine brave forfædre, som var gode lutherske superintendenter, forfalskede naturligvis sin anetavle. Om Slanges fædrener aner ved vi, at hans farfar lektor Villads Nielsen var født i Brøns syd for Ribe og var af god bondeæt. „Historikeren“ skriver om sin oldefar: Niels Slange, først munk, siden gift med Margrethe Løvenbalk, og om dennes far: Claudius Slange, oberst, adlet af kong Hans 1500!

Dette må sammenholdes med at Peder Villadsen, skønt han ikke ses at have kaldt sin morfar Løvenbalk, i sin tale 1672 ved Peder Reenbergers indsættelse som konrektor i Viborg, hvor reformationen berøres, om sin oldefar bruger ordene: Thøger Løvenbalk, ung gråbroder. Talen har også en del andre til dels graverende fejl. Også i sin selvbiografi har han begået fejl, f.ex. ved at kalde sin mormor Margrethe Hvassesdatter i stedet for Jens Hansens datter!

Omkring Peder Villadsens og Niels Slanges personalhistoriske notater og med baggrund i den tid snobberi og utilstrækkelige sans for kildekritik er den usammenhængende og ulogiske historie blevet til, som vi bl.a. finder hos Resen og i den sikkert af det resenske stof afhængige stiftsbog 1690, og senere i mange andre skrifter.

Hadde broder Thøger spillet nogen væsentlig rolle i eller ved Gråbrødrekirke, havde den ovennævnte Gråbrødrekrønike nok skildret den eller i det mindste nævnt ham. Men der står intet.

Når Christen Nielsen Jul (Ny kirkehistoriske samlinger V) har notater om at Peder Thøgersen var født 1538 og at hans far samme år døde som lektor, så er det klart, at 1538 er fejl for 1532, når det gælder sønnens fødsel, se ovenfor; og det er fejl for 1540, som Chr. Erichsen har, eller 1542 da Morten Hvas fik embedet, for Thøgers vedkommende. Notaterne er ikke originale og først sammenskrevet henimod 1580; det er ikke sandsynligt at Thøger har været lektor, og han var det jo ikke i begyndelsen af 1538; men det *kan* jo være, at notatet skulle have heddet: 1538 blev Thøger lektor og han døde – – år efter, og ved afskrivning er der så kommet uorden i det.

Til slut et par bemærkninger til N. V. Steenstrups artikel i Personalhistorisk tidsskrift 15 R I, s. 1 ff:

1. Kanniken Jens Lauridsens slægtsforhold er helt ukendte, og han kan i hvert fald ikke være den samme som kapitlets fæstebonde Jens Lauridsen på Læsø 1507.
2. Mageskiftebrevet af 1529 gælder private ejendomme, ikke kongelige len.
3. Tjeleris med gods tilhørte kapitlet 1392-1529, men var ikke noget præbende. Tjele med gods kendes kun som privat ejendom.
4. Af dokumenterne af 1471 og 1538 kan der naturligvis om udstedere og vidner intet sluttet om de pågældendes inbyrdes slægtskab.
5. Når Lachmann lader en Jens Løvenbalk eje Tjele forved Erik Skram, der var ejer 1508, viser den sidste graverende fejl at Lachmann digter frit. Han har sandsynligvis kunnet afvise hr. Jens Nielsen til Avnsbjerg ca. 1400 som Thøgers far, og da han velsagtens har anset Tjele for Løvenbalkernes hjemsted, har han digtet denne Jens til, tvunget af påstanden om Thøger Jensens tilhørsforhold til denne slægt. Han har sandsynligvis kendt sagen fra stiftsbogen 1690.

HENNING PAULSEN

REPLIK TIL ARKIVAR HENNING PAULSENS THØGER JENSEN ARTIKEL

Min Thøger Jensen artikel i Pers. Tidsskr. 15 rk I s. 1 ff indledte jeg med ord om, at den ikke tog sigte på at bevise eller modbevise en relation mellem TJ og Løvenbalkerne. Den sluttede med at understrege, at identiteten af TJ's fader næppe lader sig påvise. Artiklen beviste intet, og den berettigede ingen til at udbygge TJ-linier opefter i ahnetavler. Jeg påviste nogle deciderede fejl hos så ypperlige genealoger som Bjørn Kornerup, Køcher, Heise m.fl., samt en oversættelsesfejl, der i det sidste århundrede har givet anledning til meget uheldige konklusioner. Jeg mener derfor ikke, at jeg har begået noget uredeligt i videnskabelig henseende.

Om Løvenbalk-artiklen i Dansk Adels Årb. 1903 skriver HP: „Kendsgerningerne findes her“. Dette er imidlertid kun betinget rigtigt, idet rækken over Laurids Mogensens børn Jørgen, Maren og Mogens er opstillet delvist retrospekt ud fra oplysningerne i mageskiftet 1529. Thiset har tilføjet sønnen Knud, „der må være død inden 1529“. Altså kan der også godt være en søn Jens død inden samme år.

Laurids Mogensen træffes ofte i og omkring domkapitlet fra 1470 til sin død i efteråret 1500. Vi træffer også en kannik Jens Lauridsen, som

- 1) potentielt kan være søn af Laurids Mogensen
- 2) potentielt være fader til Thøger Jensen
- 3) potentielt være begge dele

Da det er i den katolske tid, vil den eventuelle præstesøn TJ ikke være arveberettiget. Han kan hjælpes med en præbende i form af boligen i Viborg, flæsk og brændsel.

Hvis denne potentielle Løvenbalk, Jens Lauridsen, er død inden 1508, behøver Lachmanns passus „Erik Skram ejede Tjelegård 1508, men Jens Løvenbalk var ejer forved Erik Skram“ ikke at være digt og konstruktion, ligesom den ikke kolliderer med de i Adelsårbogen anførte kendsgerninger. Det er muligt, at H.P.'s anskuelse er rigtig, men Lachmanns bemærkning skurrer alligevel så pirrende, at jeg sent vil lægge den til side. Lachmann har kendt Viborg Stift grundigt. Han er født i Gudum ved Struer, han var præst i Vester Tørslev, en slags topografisk centrum i det område, hvor Løvenbalkerne levede i tre hundrede år. Det er ikke helt givet, at Lachmann har afskrevet Stiftsbogen 1690.

Det er som bekendt for sine fejl, man bliver husket. Sådan gik det også Niels Slange, der i alle andre henseender end den at være historisk forfatter var en særdeles dygtig og energisk embedsmand i kongens kancelli. Hans historie om vort lands mest farverige regent, Christian IV, mislykkedes. Nedskrivningen af krigerkongens store og gode og onde handlinger fandt sted 75-100 år efter, at de dramatiske begivenheder havde fundet sted. Mange hænder havde trængt til tvætning, i kancelli og kapitler. Da Niels Slange nærmede sig sit livs zenith, faldt han for fristelsen til at polere sin ahnetavle. „Han kunne så herligt lyve“, sagde Langebek. Nu holder en mester i lyvekunsten sig altid til sandheden så længe som muligt. Postulaterne skal forsvares en dag, og da er sandheden den letteste at huske. Først når man nærmer sig en brændende tamp, bliver der anledning til at tage usandheden til hjælp.

Heise og de fleste andre genealogiske forfattere mener, at Niels Slange har taget sit navn med referens til slangesymbolet på Peder Thøgersens ligsten i Viborg domkirke. Men dette er ikke rigtigt. Niels Slanges far var biskop Peder Villadsen, hans bedstefar var rektor Villads Nielsen Brøns, og hans oldefar ligger begravet på kirkegården i Brøns, hvor stenen endnu findes. Niels Slange opråber Niels Slange og Claus Slange som forfædre og tillægger de tvende bonde-fændriker titel af kaptajn og oberst. Sidstnævnte blev ifølge N. Sl. endog i 1500 adlet af Kong Hans, refererer HP spøgefuldt. Navnene skal nok være rigtige, titlerne aldeles ikke. Det er muligt, at Claus Slange, som en af de sidste overlevende fra Wimmengstedt, da han om morgenen returnerede med lidt træ og tross, har fået et venskabeligt klap

på skulderen af den altid venlige Kong Hans. Dette er ligegyldigt, men rigtigt er det, at det „vrimler med Slangere“ i Tørring Len, i Brøns, Abild og Toftlund, eks. præsten Anders Clausen Slange født 1619.

N. Sl. anbragte to slanger i sit våben. Den ene repræsenterede slægtsnavnet, den anden havde sin motivering i slangesymbolet på Peder Thøgersens gravsten. Det kan også nævnes, at Peder Thøgersen brugte en signet med slangetegnet så tidligt som 15/6 1559, et halvt år efter, at han var blevet sognepræst 26 år gammel. Han har haft travlt med at anskaffe denne signet, eller skulle han monstro have arvet den efter sin fader, Thøger Jensen? Det ville være interessant at vide, thi om slangesymbolet kan der siges en del: Slangetegnet er et Johanniter-symbol, hentet fra Johannes-evangeliet og 4. Mosebog, hvor det berettes, at Herren gav Moses ordre til at fremstille en kobberslange som værnende middel mod de mange giftslanger i ørkenen. På det tidspunkt havde israelitterne nok oparbejdet så mange antitoxinstoffer i blodet, at de begyndte at blive resistente over for slangerens bid. Kobberslangen hjalp, og den har siden været tegnet på den frelsende magt over for denne verdens gift.

Prof. Erik Arup har engang skrevet, at man i udlandet forlangte adelig byrd for at blive optaget blandt korsbrødrene. I denne fasttømrede organisation har der været god forbindelse over landegrænserne. I 1502 omtales korsbrødrene i Ribe i en kgl. skr. uden videre under eet som adelsmænd. (G. Jørgensen: „Fra bispernes og munkenes tid“). Kirkehistorikere mener i dag, at Hans Tausen var af adel, som forhenværende johanniterpræst. En del peger i samme retning for Thøger Jensen.

De påpegede muligheder for et Thøger Jensensk adelskab giver ingen berettigelse til at forlænge T.J.'s ahnetavle længere end til faderen JENS, som fortsat må betragtes som en ubekendt menig i den danske armé af henfarne mænd.

N. V. STEENSTRUP

RETTELSE TIL WIBERGS PRÆSTEHISTORIE

Wiberg 1399, 11. „Svend Willumsen Lyng, f. 1691, student Roskilde“. Som rettelse hertil kan det oplyses, at Svend Willumsen er døbt 15. p. trin. (11.9.) 1681 i Ledøje sogn som søn af gårdfæster Willum Christensen og Birgitte Svendsdatter, hun er begravet 19. p. trin. (11.10.) 1711 i Ledøje, 55 år gl., skifte efter hende 9.2.1712 (Kbh. amtstues skifteprotokol 1710-14, fol. 229). I Universitetsmatriklen står Sveno Vilh. Liung som værende 25 år, da han 1706 blev student fra Roskilde skole. I skiftet står anført, at Svend Willumsen var præst i Ørsted og Dåstrup sogne, men hvor han har hentet navnet Lyng eller Liung fra må stå hen i det uviste.

CASPAR HASSING

Orientering

Da hæftet forelå i anden korrektur indløb meddelelse om, at Samfundets æresmedlem og tidligere formand, kgl. ordenshistoriograf, dr. phil. *Albert Fabritius* var afgået ved døden den 14. marts 1976. En udførlig nekrolog vil fremkomme i næste hæfte.

Når dette hæfte udsendes i begyndelsen af april 1976, vil der efter alt at dømme foreligge et nyt ministerielt cirkulære vedr. attestudskrivelse efter de i landsarkiverne opbevarede ministerialbøger, sønderjyske personregistre og borgerlige ægteskabsbøger samt om disses tilgængelighed – for at benytte det ministeriale sprogs egne udtryk. Det nye cirkulære betyder på en række punkter en begrænsning i forhold til de nu gældende bestemmelser. Vigtigst at mærke sig er, at den nuværende tilgængelighedsgrænse på 30 år sættes op til 50 år, således at kirkebøger og borgerlige personregistre udskrevet f.eks. 1926 først bliver tilgængelige ved udgangen af 1976. For protokoller, der kun indeholder dødsfald og begravelser bevares dog den hidtidige 10 års frist.

Med hensyn til attester bliver det for fremtiden således, at disse, uanset alder for vedkommende indførsel, kun kan rekvireres af „rette vedkommende“. Begrebet „rette vedkommende“ defineres i cirkulæret på følgende måde: 1: offentlig myndighed, 2: den hvem tilførslen angår eller dennes væрге. Er vedkommende død, betragtes ægtefælle, forældre eller *efterkommere* som rette vedkommende, 3-5: advokater og andre specielt befuldmægtigede, samt 6: den, der skal anvende attesten til retslig brug, f.eks. ved navneændring. Det påhviler under alle omstændigheder rekvirenten at legitimere sig som „rette vedkommende“. Et bortadopteret barns naturlige forældre er ikke at betragte som rette vedkommende.

Mundtlige eller skriftlige oplysninger i refererende form fra kirkebøger, der er yngre end 50 år (døde 10 år) må ligeledes kun gives til rette vedkommende.

Cirkulæret indeholder dog også lettelser i forhold til nuværende praksis. For attesters vedkommende åbnes der således mulighed for at disse kan udstedes efter duplikateksemplaret i særlig presserende tilfælde, men dette vil givetvis kun ske helt undtagelsesvist. Gebyret for attester udstedt af landsarkiverne efter kirkebøger og borgerlige personregistre bortfalder med det nye cirkulære.

Med hensyn til fuldstændige udskrifter bliver det fremtidig således, at enhver kan rekvirere disse vedrørende personer, som på tidspunktet for rekvisitionen er eller ville være fyldt 100 år (ved udskrifter om vielser gælder dette følgelig den yngste af brudefolkene). Opfyldes 100-års kravet ikke kan de kun rekvireres af „rette vedkommende“. Gebyret fastsættes i henhold til cirkulæret af rigsarkivaren.

Også for en anden form for meddelelse af oplysninger fra arkiverne, nemlig kopiering, indføres der forandringer. Fra 1. april 1976 indføres ved arkiverne enhedstakster for xerokopiering, samtidig med, at man af økonomiske grunde ser sig nødsaget til at indføre forskellige begrænsninger i adgangen til at få kopieret arkivmateriale, således stopper Lands-

arkivet i Viborg fra nævnte dato kopiering af kirkebøger til private. Den nye enhedspris bliver 1 kr. pr. kopi plus et fremtagelses- eller startgebyr på 10 kr., således at forstå, at prisen for første kopi er 11 kr., for 2 kopier 12 kr., for tre 13 kr. ialt o.s.v. Det nye system vil forhåbentlig føre til, at man undgår mange af de meget tidsrøvende små ekspeditioner, som er uforholdsmæssigt dyre i arbejdskraft.

Fra arkiverne kan iøvrigt meddeles, at Landsarkivet i Åbenrå med udsendelsen af det 5. bind af registraturerne over *nordslesvigske præstearkiver*, „Sønderborg provsti“, har afsluttet denne serie i løbet af prisværdig kort tid. Såvidt vides står retsbetjentarkiverne nu for tur.

Et andet initiativ, som åbner såvel et stort arkivmateriale som en række centrale trykte publikationer, der har været vanskelige at skaffe, for et bredt publikum, fortjener at drages frem. Initiativet er taget af Selskabet for udgivelse af kilder til dansk Historie og består i udsendelsen af *mikrofilmkort* (mikrofich) til en særdeles favorabel pris (kr. 2,50 pr. kort). Samtidig tilbyder selskabet små, praktiske japanske læseapparater (kr. 595), hvortil kommer moms og porto. Hvert kort kan rumme op mod 120 bogtrykte sider eller ca. det halve i A4-registraturer. Det vil sige, at man f.eks. kan få Kr. Erslevs bog om rigsarkivet på et kort og Kargaard Thomsens oversigt over 1. afdl.s registraturer og hjælpemidler (jvf. Persh T 1975 s. 194) på 2 kort. Blandt de større udgivelser af speciel personalhistorisk interesse kan nævnes: Embedsudnævnelser under rentekammeret 1660-1848 (43 kort), Mallings vielser i danske landsogne 1661-1792 (19 kort), Hirsch: Fortegnelse over danske og norske officerer 1648-1814 (113 kort), Register over indskydere i enkekasserne 1739-1846 (22 kort) samt forskellige københavnske vejvisere 1779-1855 (2-7 kort pr. årg.) Forhåbentlig vil alle større biblioteker anskaffe læseapparat og de vigtigste film, men med de tilbudte priser skulle det også være muligt for en del privatpersoner at være med. En fyldig vejledning og katalog over de første udgivelser kan rekvireres fra Selskabet for udgivelse af kilder til dansk Historie, Vester Voldgade 92, 1547 København K.

Også Viborg har nu fået en *slægtshistorisk forening*, idet der afholdtes stiftende generalforsamling i dec. 1975. Foreningen har allerede ca. 50 medlemmer og har lagt ud med et skriftlæringskursus og månedlige klubaftener. Formand er sognepræst Laust Kristensen, 8831 Løgstrup. I Ålborg synes ligeledes en forening at være på vej, og stiftende generalforsamling dér finder formentlig sted i foråret 1976. Interesserede kan henvende sig til lærer Hans Qvist, Ålborg.

Udsendelsen af årlige *dødsfaldslist*er er foreløbig stillet i bero, men der arbejdes med mulighederne for i stedet at udsende flerårsbind. Den ufrivillige pause benyttes desuden til at undersøge fordelene ved at anvende EDB ved udarbejdelsen, ligesom der søges fastlagt bestemte optagelseskriterier.

Til hjælp og orientering for udlandsdanskere (fortrinsvis i USA), som søger oplysning om deres danske forfædre eller nulevende slægtninge har Udenrigsministeriet udsendt et såkaldt „*Fact-sheet*“ med titlen „Tracing your Danish ancestors and relatives“. Vejledningen er udarbejdet på landsarkivet i Viborg af arkivar Hans H. Worsøe. Et antal eksemplarer er stillet til rådighed for arkivvæsenet.

Red.

Anmeldelser

Lotte Jansen: De fynske godsarkiver. En introduktion. Udgivet af Landsarkivet for Fyn, Odense 1975. 165 sider. 32 kr.

Titlen på denne bog må ikke forlede nogen til at tro, at bogen kun har interesse for de forskere der arbejder med fynske arkivalier. I virkeligheden er der præsteret et stort set landsdækkende hjælpemiddel for slægts- og personalhistorikere, lokalhistorikere og andre socialhistorikere. Og tilmed et hjælpemiddel der, i kraft af sin utraditionelle opbygning, rækker ud over godsarkiverne.

På Arkivarforeningens seminar i 1973 fremsatte den fynske landsarkivar, dr. phil. Anne Riising nogle spændende betragtninger om, hvilke hjælpemidler arkivbenyttere har behov for. Anne Riising foreslog bl.a. at der blev udarbejdet vejledninger i indholdet af visse ensartede arkivgrupper, hvor udgangspunktet skulle være: Hvad er der i et sådant arkiv, og hvad kan det bruges til? „Det er meget vigtigt“ – sagde Anne Riising – „at den viden, som for en stor del kun findes i arkivpersonalets hoveder kommer ned på papiret“. Brugerne kan ikke regne med at disse hjælpemidler bliver fuldkomne. „Men en anvendelig, eller for den sags skyld halvdårlig oversigt er 100 gange bedre end ingen, og de skriftlige hjælpemidler må derfor udarbejdes under devisen: Væk med perfektionismen!!“

Det er ovenfor nævnte spørgsmål arkivar Lotte Jansen nu har søgt at besvare for godsarkivernes vedkommende – og med et fremragende resultat. Det er virkelig en arbejdsindsats der aftvinger respekt. Bogen forener en stor administrationshistorisk viden med et væld af konkrete og inspirerende oplysninger. Derfor kan den med udbytte studeres af enhver der vil arbejde med godsarkiver, uanset hvilken landsdel de stammer fra, og den kan udnyttes af den helt forudsætningsløse arkivbruger. Man må sandelig sige, at forskeren er kommet ud af sit elfenbenstårn.

Bogens hovedafsnit er disponeret efter de 25 grupper som (fynske) godsarkiver er ordnet og registreret efter, for eksempel: jordebøger, matrikulering, fæste- og hoverivæsen, fattigvæsen, skoler, regnskaber og skatter o.s.v. For hver gruppe bliver der først givet en kort, men præcis oversigt over de forordninger og love som i tidens løb har reguleret det pågældende emneområde. Dernæst leveres en opregning – og beskrivelse – af de vigtigste af de arkivalier, der kan findes i gruppen, og der sluttes af med henvisninger til hvor man kan finde supplerende materiale: i andre arkivgrupper i det fynske landsarkiv, i Rigsarkivet, på Det kgl. Bibliotek, i andre samlinger eller i den trykte litteratur.

En kortfattet gennemgang af afsnittet „Fattigvæsen“ kan vise lidt af det meget, bogen rummer. Først et rids af forordninger, reskripter og reglementer om fattigvæsenets opbygning og bestyrelse. Så beskrivelsen af arkivalierne: Fattigprotokoller og regnskaber (de fattiges navne og opholdssted, deres rationer af mel, gryn, salt o.s.v.), Fattigpartitions-lister (fortegnelse over hvad hver enkelt i sognet betalte til de fattige), Specifikation over de fattige samt forsørgelsesplan (de enkelte fattiges helbredstilstand, alder og, hvordan de

hidtil har opretholdt tilværelsen), Præsteindberetninger (undertiden med rapporter om besøg i fattige husstande med oplysninger om bolig, indbo og skøn over behov for hjælp), Godsejernes oplysninger om fattigforsørgelsen (legater, hospitaler, underhold af gamle og syge, begravelsesomkostninger, udgifter til børns tøj, opdragelse og undervisning), Referater af møder i fattigkommissionen, Oplysninger om hospitaler og fattighuse (fundatser, indberetninger, reglement, instrux og regnskaber) samt Auktionskataloger fra auktioner over fattiglemmernes klæder og andre ejendele.

Endelig afsluttes kapitlet „Fattigvæsen“ med henvisninger til (registraturer over) sognekaldsarkiver, amtsarkiver, bispearkivet, provstearkiver, Fyns guvernements arkiv, Rigsarkivet og Hofmans Foundationer.

På tilsvarende måde behandles de øvrige emneområder der har eller har haft tilknytning til et gods, dets administration og drift. Og da godserne oprindeligt var næsten helt selvstændige sociale og administrative enheder, vil det sige at godsarkiverne kan belyse et væld af forskelligartede temaer.

Det er indlysende at Lotte Jansens introduktion ikke kan belyse enhver detalje, men man imponeres over, hvor meget der er kommet med. I den 3 sider lange beskrivelse af fæstebrevene og deres indhold nævnes for eksempel, at 1800-tallets fæstebreve undertiden kan pålægge fæsterne at være medlem af en medicinalkasse, at have brandforsikret, at dyrke nærmere bestemte afgrader, foretage jordforbedringsarbejder eller ligefrem følge en fast driftsplan. Det er næppe alle arkivbenyttere der ved det. Mange vil sikkert også blive overrasket over, at man i gruppen „Amtmandsskabet“ kan være heldig at finde indberetninger til brug ved inddelingen af jordemoderdistrikter 1810. Indberetninger der kan give mange oplysninger om sognets areal, befolkningstal, hvordan befolkningen hidtil har skaffet sig jordemoderhjælp, befolkningens hovederhverv og økonomiske vilkår, forslag til aflønning af jordemoder, ansættelsesbrev og ligninger over omkostninger ved jordemodervæsenet.

Det er klart, at benytteren af en sådan bog har behov for et sagregister, og det er lige så klart at enhver forfatter vil kvie sig ved at lave et. Det vil i følge sagens natur aldrig kunne blive helt udtømmende. Derfor er man dobbelt taknemmelig for at Lotte Jansen har set væk fra perfektionismen og har lavet et 27 spalter stort stikordsregister. Sammen med de øvrige „udenværker“: fortegnelser over hovedgårde (med oplysninger om hvorvidt de har afleveret arkivalier til det fynske landsarkiv), ordliste, litteraturliste o.s.v. er registeret med til at gøre bogen let tilgængelig for benytteren.

I løbet af de sidste 6-7 år er det lykkedes landsarkivet i Odense at udsende en imponerende række publikationer. „De fynske godsarkiver“ hævder sig smukt i denne række. I sin form og sit indhold repræsenterer den imidlertid en ny type arkivhjælpemidler, som forhåbentlig vil blive udbygget i de kommende år. Arkivbrugere – amatører som professionelle – er godt hjulpet med introduktioner af denne art. Der kan navnlig være grund til at understrege, at for den lærer der ønsker at benytte arkivalier i sin undervisning, er der her tale om en guldgrube. Bogen giver både baggrundsviden og oplysninger om materiale der kan udnyttes direkte. Den bør stå på en række skolebiblioteker og på de lokalhistoriske arkiver landet over.

KNUD PRANGE

Registratur over arkivalier m.m. i Møntergaarden pr. 1. febr. 1975, dupl. Odense 1975, 115 s.

Det hører så absolut til sjældenhederne, at et museum udsender en registratur over sine arkivalier, men så meget mere prisværdigt er det, at Møntergaarden i Odense har gjort det. Af titelbladet kan man se, at en del af arkivalierne nu er overgivet til Landsarkivet i Oden-

se, men ellers savnes indledning med oplysninger f.eks. om samlingens omfang, som er vanskelig at bedømme, da der ikke anføres antal bind og pakker for de enkelte arkivfonds. Hovedgruppen, som omfatter de 77 af registraturrens 111 sider udgøres af „Personalialia“ og er ordnet alfabetisk efter arkivskaberen. Proveniensen for de enkelte arkiver anføres ikke, men i parentes anføres som regel et løbenummer og et årstal som f.eks. 540/1957. Dette skal formentlig forstås som en henvisning til museets accessionsprotokol, hvorfra de ønskede oplysninger vil kunne hentes, hvis arkivbenytteren har brug for dem.

De fleste arkiver synes at være ganske små og svarer til de private arkiver, som landsarkiverne og de lokalhistoriske arkiver jævnligt får ind, bestående af enkelte personlige papirer, skudsmålhbøger samt nogle regnskabsbøger. Af særlig interesse synes et par fotografarkiver at være. Den største enkeltksamling er L. Chr. Petersens autografsamling, som rummer breve fra mange berømte personer i ind- og udland (reg. s. 39-66).

Af de følgende grupper er forenings- og selskabsarkiver samt lavsarkivalier alle overgivet til landsarkivet (et smukt eksempel på samarbejde mellem beslægtede institutioner i samme by), hvorimod hovedparten af ejendomspapirerne stadig er i museet, hvilket falder naturligt sammen med museets arbejdsområde. I gruppen optegnelser findes forskellige arbejder af Anders Enevig. Registraturrens sidste afdeling er ordnet alfabetisk på stikord (f.eks. gækkebreve og madlavning) og rummer væsentligst stof af folkloristisk interesse.

Den foreliggende registratur er meget nyttig og må hilses velkommen, ligesom man meget vel kunne tænke sig, at den kunne danne forbillede for andre museer og mindre lokalhistoriske arkiver, hvorfra man jo desværre næsten altid savner hjælpemidler.

HANS H. WORSØE

E. Ladewig Petersen: Veritas et honor regis, Odense universitetsforlag 1974.

Sandhedens forhold til den ære man skylder kongen er emnet for disse studier over Niels Slanges kilder og kildebehandling. Niels Slange, der var søn af Viborgbispen Peder Villadsen (Brøns), se „Broder Thøger Jensen og slægten Løvenbalk“ (side 86), var karriereembedsmand under Christian V og de to følgende enevoldskonger og har desuden placeret sig som historieskriver, men han sætter i sine værker om enevældens indførelse og om Christian IV „honor regis“ over „veritas“, d.v.s. han sætter hensynet til de politiske magthavere og deres ideologi (eller hvad han tror er deres ideologi) over kravet til historieskrivernes redelighed. Som Bøggild-Andersen påviste bevidste fordrejninger af sandheden i Slanges skildring af begivenhederne i København 1660, påviser Ladewig Petersen her en tilsvarende uredelig omgang med kilderne i Slanges værk om Christian IV.

„Veritas et honor regis“ er nyttig læsning for den, der gerne vil prøve at trænge ind i historikerens problematik: Hvordan finder man, eller nærmer man sig sandheden, hvordan undgår man forvrængning og hvordan afslører man forfalskninger? En problematik som har gyldighed ikke kun ved bedømmelse af værker fra Slanges tid.

HENNING PAULSEN

Bondekær eller tyrant? Ved Mikael Venge. Odense 1975. Odense Universitetsforlag, 50 s., kr. 15,00 + moms.

Mikael Venge, der før har beskæftiget sig med Christian 2. („Christian 2.s fald“, Odense 1972, anm. i Pers. T. 16. rk. I s. 187), har nu udgivet en samling kildetekster til belysning

af den omstridte konges personlighed og styre. Udgangspunktet tages i den gamle og standende strid mellem historikerne om Christian 2.s selvstændighed i forhold til sine rådgivere, først og fremmest den hollandske Sigbrit Villoms, og det er om dette problem, teksterne er centreret, og det er gjort til gavn.

Om moder Sigbrit vil der i denne forbindelse næppe være meget mere at hente, og man må lade, at kilderne aflører et næsten helt utroligt, enstemmigt had til hende. Har dette had kun hvilet på bagtalelse og rygter, så har disse rygter været særdeles resultatrige.

En kildesamling er vel primært beregnet på undervisning, hvor det især er praktisk at have det relevante stof lige for hånden. Men også for andre interesserede er det rart at være fri for at opsoge kilderne på mange og spredte steder. Er emnet ikke i centrum for ens egen beskæftigelse, får man det ganske enkelt ikke gjort. Men her er der til et spændende emne på kvalificeret vis samlet en række kilder, såvel tidligere trykte som de mere utilgængelige utrykte og med en enkelt nyopdagelse imellem. Nogle kulturhistoriske perler får man med i købet. Et brev hjem fra Köln med glimt af de nordiske studenters vilde renæssanceliv og en herlig recept til Christian 2.

Teksterne er alle gengivet på dansk med moderne stavemåde og med udførlige henvisninger til originalteksten.

HARRY CHRISTENSEN

Svend Balslev og Hans Ejner Jensen: Landmåling og Landmålere. Danmarks økonomiske opmåling. Den danske Landinspektørforening 1975. Ikke i boghandelen.

Værket indledes med en prolog af digteren og landinspektøren Knud Sørensen om digteren og landmåleren Carl Søbørg, som i dag kun huskes for sit digt fra 1809: Om hundred år er alting glemt. Bogen er på sin vis et dementi af Søbørgs påstand, for den fortæller ikke så lidt om de gamle landmåleres arbejde, deres arbejdskår og dem selv. Her sigtes til bogens tre afsnit: Danmarks økonomiske opmåling ved Hans Ejner Jensen, Spredte træk fra landmålerens daglige liv og Økonomiske landmålere, begge ved Svend Balslev. Det vil på dette sted være naturligt at samle interessen om tredje og sidste afsnit, men et par ord om de to første skal dog med.

Økonomisk landmåling (i modsætning til geografisk eller topografisk) vil sige opmåling og kortlægning af jorder med henblik på registrering af ejendomme og disses værdi som skatteobjekt og produktionsmiddel. H. E. Jensen fortæller om måleteknik, kortudarbejdelse og om de store og vigtige arbejder, landmålerens virksomhed særlig koncentrerer sig om: Christian Vs matrikel 1688 – som desværre ikke affødte kortmateriale – udskiftningen af landsbyjorderne og den store landmatrikel 1844 og købstadmatrikel 1863-75.

Afsnittet om landmålerens dagligdag er bygget op på en række breve og dokumenter, som knyttes sammen af en mere kortfattet tekst. Materialet er valgt og giver et anskueligt billede af de vilkår, landmålerne arbejdede under, men man undgår ikke at trættes af de lange ord- og bogstavrette citater.

Hovedafsnittet i bogen er en stat over økonomiske landmålere med tilhørende personregister m.v. Det er en afgjort mangel, at vi ikke får at vide, hvilket åremål biografierne dækker. Betegnelsen landmåler kendes fra slutningen af 1600tallet, men staten omfatter kun tiden 1768-1869. Oplysning herom finder man i det foregående afsnit om landmålerens dagligdag, hvor det i indledningen nævnes, at det drejer sig om 621 personer (i et kapitel om bestallinger s. 104 nævnes 601 landmålere, men her er kun medtaget landmålere med kgl. bestalling fra 8. dec. 1769 til 14. dec. 1869). Var det iøvrigt ikke en idé i den slags værker at gennemføre en fortløbende nummerering, det ville være praktisk ved forskellige undersøgelser.

De 164 sider biografier repræsenterer et meget stort og i enhver henseende omhyggeligt arbejde, for en stor del baseret på arkivundersøgelser. Man vil måske undre sig over, så relativt mange personer – mange med kendte slægtsnavne – som der kun kan gives ufuldstændige oplysninger om, men sådan er vilkårene nu engang for et personalhistorisk arbejde af denne art, hvor der naturligvis må være grænser for, hvor megen tid der kan anvendes på hver lakune i materialet. Der er vitterligt præsteret et stort arbejde her.

Det er første gang, vi er blevet sat i stand til at skaffe os et samlet overblik over landmålerne lille, men interessante sociale gruppe, så der kan nok være grund til at forsøge at uddrage et par karakteristiske ting (dog må man ved talopgivelser fortsat erindre de temmelig mange af de 621 personer, som ikke er med p. gr. af svigtende biografiske oplysninger).

Med hensyn til landmålerne herkomst er en gruppe særlig dominerende, nemlig officererne. Vi finder i hvert fald over 70 officerssønner. Forklaringen er den, at landmålerne faktisk er udsprunget af officerstanden. Fra 1600tallet krævedes der af officerer tekniske færdigheder, som var nært beslægtet med landmålerne, især ved etablering af fæstningsanlæg og byplanlægning (jfr. s. 34 og 62 og „Landinspektøren“ sept. 1966). I 1820'erne var der iøvrigt planer fremme om en læreanstalt for officerer, ingeniører, veterinærer, forstkandidater og landinspektører med fælles basisuddannelse og påfølgende specialisering (s. 63).

Det nære slægtskab med forstfolk giver sig til kende ved at ca. 25 sønner af forstmænd tælles blandt landmålerne. Der er en halv snes flere sønner af landinspektører (landmålere); det er jo et alment træk, at mange sønner søger samme erhverv som deres fædre. Når tallet måske her synes ret beskedent, hænger det sammen med, at den første af de tre generationer, der her er tale om, erhvervsmæssigt er en førstegeneration og altså ikke har kunnet rekrutteres fra samme erhverv. Af „landmålerdynastier“ kan bl.a. nævnes Birk, Buchhave, Lütken, Ulrich og Wesenberg.

Man bemærker også de talrige præstesønner, i hvert fald over 60 – iøvrigt omtrent det samme som sønner af verdslige embedsmænd under ét. Det betyder også, at vi møder en lang række kendte præsteslægter (Bloch, Boesen, Bredsdorff, Koch, Krarup, Krebs, Lütken, Oldenburg, Steenstrup, Teilmann). Det har vel været et problem at få præstesønner, der ikke ville eller kunne blive præster, placeret socialt acceptabelt, og landmålerstillingen har været en udvej.

Tilbage står to fadergrupper, som begge tegner sig for nogle og tyve, dels større landbrugere som godsejere, proprietærer, forvaltere, inspektører, dels gårdejere (landmænd).

Herudover er naturligvis en lang række fadererhverv repræsenteret, men med små tal, kun „købmænd“ når op på et tocifret tal. Karakteristisk nok finder vi siger og skriver 1 husmand og 1 kusk (men 4 kammertjenere – protektion?). Af håndværkere under ét er der knap 20, f.eks. 2 skræddere, 1 maler, 2 tømmermænd. Og for at slutte af i den anden ende af rangskalaen kan vi medtage overførster Frederik Eide, som fik landmålerbestalling i 1837; han var (vistnok) søn af en prins – nemlig Christian Frederik (Christian VIII).

Et andet interessant spørgsmål er, hvad landmålerne blev til; kun de færreste kunne nemlig finde varig beskæftigelse i deres fag. Til uddybning af dette forhold skal jeg aftrykke nogle linjer af landmåleren Peter P. Schmidts utrykte erindringer: „Jeg havde i efteråret (1816) gjort bekendtskab med et ungt menneske, der var fra min fødeby og læste til landmålereksamen. Det blev snart aftalt, at jeg i sommeren 1817 skulle hos ham lære landmålingen ved matrikulsopmålingen i Jylland. Denne beskæftigelse tiltalte mig særdeles. I denne sommer var arbejdsstedet på de store heder i Ginding herred i Ringkøbing amt. – I vinteren 1817-18 læste jeg i København til landmålereksamen og tog denne i foråret 1818. Jeg arbejdede på samme måde som assistent ved matrikulsopmålingen endnu i 3 somre, da denne opmåling fuldførtes indtil Kongeåen, hvorved den standsedes, ligesom beskæftigelsen

i det hele for alle disse unge mennesker derved var afbrudt, da udstykninger rundt omkring i landet dengang ikke forekom hyppigere, end at de ældre landinspektører selv personlig kunne overkomme disse". Schmidt blev senere forstander for drengehjemmet Bøgildgård og brugte iøvrigt sin landmåleruddannelse til at tjene penge til sit drengehjem. (s. 220).

En landmåleruddannelse kunne snart sagt føre til alt – fra biskop og general til skolelærer og skovfoged. Men nogle erhvervsgrupper træder særligt frem, og det er tildels de samme som vi har iagttaget som rekrutteringsgrupper, det gælder især forstfolk og militære. En lang række af vore kendte officersslægter dukker op blandt landmålerne (Fischer, Görtz, Hirsch, Irminger, Leschly, Linde, Mourier, Oxholm, von der Recke, Ræder, Rømeling, Stockfleth, Tuxen). Visse stillinger – delvis som bierhverv – var landmålerne særligt kvalificerede til: landvæsenskommissærer, sandflugts- og tiendekommissærer, også amtsvej- og amtsvandinspektører, bygningsinspektører, branddirektører. En hovedgruppe udgøres af folk med tilknytning til landbrug: godsejere, proprietærer, inspektører, forvaltere, forpagtere og gårdejere. Men landmålerne spreder sig over et vidt spekter såsom konsejlspræsident (Estrup), krigsminister (C. F. Hansen), forfatter (H. F. Ewald), handelsfyrste (Hans Puggård) og mæcen (Jonas Collin).

Bogværket er udgivet af Den danske Landinspektørforening i anledning af 100-års jubilæet i 1975 (betegnelsen landmåler er nu både kønnere og mere talende end landinspektør!). Det består af to dele, tekstbindet, som har været omtalt og som er et særdeles smukt stykke boghåndværk (bogbinder Jakob Baden), og en stor pragtmappe, må man vist sige, indeholdende 14 økonomiske kort fra 1769 til nutiden, som er et væsentligt supplement til bogens afsnit om Danmarks økonomiske opmåling. Vi finder her en reproduktionsteknik af absolut fornemste klasse.

Man vil forstå, at der alt i alt er tale om en publikation ud over det sædvanlige, et kostbart bogværk, som alene er muliggjort ved en generøs donation fra Handelsbankens fond.

Værket er trykt i 1000 nummererede eksemplarer.

PAUL G. ØRBERG

Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang 1884-1906. Veterinære iagttagelser og kulturhistoriske billeder fra Rusland. Udg. af Ivan Katić. København 1974. 163 s. (Kilder til veterinærhistorisk forskning I.).

Breve fra Carl Mæhl til Harald Krabbe 1886-1916. Set og oplevet i Rusland som borger og veterinær. Udg. af Ivan Katić. København 1975. 143 s. (Kilder til veterinærhistorisk forskning II.).

I 1800-tallet drog mange danske dyrlæger til Rusland, hvor adskillige af dem gjorde en banebrydende indsats ved bekæmpelsen af smitsomme sygdomme. Forholdene i deres nye opholdsland var vidt forskellige fra de hjemlige, og derfor har den brevveksling, som forskningsbibliotekar Ivan Katić har offentliggjort, interesse ud over de veterinære kredse. De danske dyrlæger i det fremmede beskriver ikke alene deres daglige arbejde, men også landet og befolkningen, som de kom i kontakt med på deres omfattende rejser. Revolutionen af 1905 greb også ind i deres dagligdag, og der mangler ikke beskrivelser af jødeforfølgelser. Samtidig hører vi også om andre danske i Rusland, således om den berømte Thor Lange. De to brevskrivere, Chr. Engelsen og Carl Mæhl, repræsenterer to forskellige udvandrer-typer: den første længtes hele tiden tilbage til Danmark, mens den anden slog sig til tåls med forholdene og forsøgte at få det bedste ud af det. Udgiveren har prisværdigt forsøgt

at identificere de mange personer, der nævnes i brevene, og begge bind har både et sted- og et personregister. Brevene levendegøres og suppleres af godt billedmateriale og vedføjede kort letter orienteringen. I det første bind mangler dog desværre oplysninger om brevenes nuværende opbevaringssted, men det kan måske indhentes i et senere bind. Forhåbentlig vil det være muligt at fortsætte rækken med flere brevudgaver. Der må i øvrigt findes ligeså værdifulde breve fra andre end dyrlæger, da Rusland dengang også tiltrak andre: danske arbejdere drog dertil for at deltage i anlæggelse af det russiske jernbanenet, danske landmænd og mejerister gik i tjeneste hos russiske godsejere eller slog sig ned på egen hånd, danske handelsfolk drog østpå for at finde nye markeder, og andre civile erhverv er ligeledes repræsenteret i den brogede skare af driftige folk, der ofte opretholdt brevforbindelsen med hjemmet.

VELLO HELK

Hans Bendix: Lun vinter. Gyldendal. 1975. 201 s. Kr. 72,-.

Med „Lun vinter“ afslutter Hans Bendix sin erindringscyklus. Fire bind – alle med en af årstiderne indeholdt i titlen og dertil et formentlig symbolsk tænkt (man fristes til at sige „fortænkt“) adjektiv. Springende også i kronologien og noget ujævne virker erindringerne, når man læser dem som en helhed. Men fortælle en historie og krydre beretningen om et emne med en illustrerende pointe, kan den glade fortæller. Og så kan han, når han er oplagt, med ord skildre store kunstnere, han har mødt, og kongeniale naturer, han har været sammen med, så billederne er på højde med hans tegninger.

Lad en enkelt af Bendix beretninger stå som et eksempel. Nogle kapitler drejer sig om jøder her, i London og i Palæstina, og hele racens totusindårige resignation kommer til orde i en replik fra en gammel jødisk dame, der på flugt over Øresund i de dramatiske nætter i 1943 er om bord i en båd, der gik ned. Hun reddes, men anses for død, og vågner op i et lighus i Skåne svøbt i et lagen og ribbet for alt, selv proteser er gået tabt. Da hun vågner i disse omgivelser, og ser sig om, konstaterer hun: „Fra nu af kan det kun gå fremad“.

I øvrigt handler dette sidste erindringsbind om familiens omplantning fra København til Vedsted i Vendsyssel, om franske kunstnerbekendte, især Chagall, og sluttelig om forfatterens guldbryllup, en beåndet skildring af festen og talerne, under den karakteristiske overskrift „Nostalgisk guldbryllup“.

De fire erindringsbind er en besynderlig blanding af venlighed og arrogance, alvor og overfladiskhed. Man skiftevis irriteres og charmeres.

FINN H. BLÆDEL

Herbert Hirschsprung: Arven. En forlæggers erindringer. Samlerens forlag. 1975. 159 s. kr. 69,50.

Den tidligere indehaver af Hirschsprungs forlag, som danske memoirelæsere skylder tak for udgivelsen af bl.a. Anna Larssen Bjørners „Teater og tempel“ og orientralisten Johs. Østrups „Erindringer“, har nu selv skrevet sine erindringer, der indledes med nogle kapitler om slægten, der stammer fra Hessen. I 1745 blev den første i slægten, som led i de jødiske forordninger, der netop var indført, navngivet med et efternavn: Hirsch. Disse efternavne blev beskattet efter, hvor velklingende de var. Rubinstein og Goldmann var dyre, Cohn,

Hertz og Hirsch mere beskedne. Har slægtens oprindelige navn således sin historie, har navnets senere form også sin. Forfatterens oldefar, grundlæggeren af tobaksfirmaet A. M. Hirschsprung, søgte og fik i 1811 rejsepas fra Hamborg til Danmark for at undgå at blive indrulleret i Napoleons hær. Og i dette rejsepas var Hirsch blevet til Hirschsprung. En spøgefugls bemærkning om, at „der Hirsch hat einen Sprung gemacht“, blev årsag til den danske efterslægts ændrede navn.

Forfatterens bedstefar indskrev slægtens navn i dansk kulturliv ved donation af sin malerisamling, og det er bemærkelsesværdigt, at denne samling, der udelukkende består af danske kunstneres arbejder, skylder sin tilblivelse en mand, der tilhørte første generation af danskfødte af en opr. tysk/jødisk slægt.

I sine erindringer lægger Herbert Hirschsprung ikke skjul på sit dobbeltpræg. Fra bedste-forældrenes konfessionsløse, men dog af jødisk tradition prægede hjem, arvede han en dyb respekt for og forståelse af jødisk livsform, men da hans forældre konverterede lige efter ægteskabets indgåelse, voksede han op i et kristent hjem.

En enkelt beretning fra bogen skal refereres, fordi den giver et smukt menneskeligt bidrag til Staunings eftermæle. Forfatteren havde i sin egenskab af forlægger henvendt sig til Stauning, der på det tidspunkt var handelsminister, og bedt om et forord til en håndbog. Først fik han et afslag, men så kom Stauning i tanke om, at han for mere end 30 år siden som cigarruller i A. M. Hirschsprung havde forløbet sig, og at han derfor skyldte „familien Hirschsprung en undskyldning. Nu kan De i stedet for få forordet.“

Også afsnittene om forfatterens forlæggervirksomhed læser man med fornøjelse, men det kniber med at holde interessen fangen, da Hirschsprung til slut dels filosoferer over de 4 evangelisters indbyrdes forhold, og dels fortæller om de forskellige forsøg på at etablere en verdensorganisation til fredens bevarelse en tanke som har optaget forfatteren helt fra de unge år, og som han har viet meget af sin tid, siden han i 1963 realiserede sit forlag. Selv mener han, at interessen herfor skyldes „en arv fra mine jødiske forfædres Messias forventninger“.

FINN H. BLÆDEL

Ole Bjørn Kraft: Danmark skifter kurs. En konservativ politikers erindringer 1947-50. Gyldendal 1975. 188 s. Kr. 69,-.

Politikere er ikke i kurs i dagens Danmark, og om konservative politikere gælder det nok i særdeleshed. Disse linjer er skrevet i de dage, da Hans Jørgen Lembourn fik „silkesnoren“. Der kan da være trøst at hente både for politikerne og for konservative vælgere i læsningen af Krafts erindringer, der – som de forrige bind – lader læseren tilbage med billedet af en redelig mand, der uforfærdet og loyalt – og stundom med held og til gavn for nationen – kæmpede for sine synspunkter såvel i partiet som i det politiske liv.

Der er en imponerende ildhu og energi i den 83-årige forfatters skildring af dansk politik i det åremål, hvor han var med i første linje. Vi er med dette bind nået til årene 1947-50, de afgørende år, hvor det nordiske samarbejdes skibbrud tvang danske politikere – mere eller mindre mod deres vilje – til at blive aktive deltagere i et europæisk samarbejde. Og herom handler størsteparten af dette bind, hvad man nok kan beklage, fordi Kraft trods stor iver og arbejdslyst ikke var så nær afgørelsen, at han har meget nyt at berette.

Langt større interesse har Krafts vurdering af arbejdet med at genrejse Det konservative folkeparti efter det dårlige resultat af valget i 1947 (for intet at regne mod den nyeste tids katastrofale nederlag), og hans bedømmelse af den regerings indsats, hvori han selv deltog som udenrigsminister samt portrætterne af nogle af de samtidige politikere. At den træned

parlamentariker ser ilde til den vel allerede af de fleste glemte Gustav Rasmussen, der tog det ejendommelige skridt at blive på udenrigsministerposten i to regeringer af forskellig farve, kan næppe undre, og at han har megen sympati for en anden politisk modstander, Hans Hedtoft, kan heller ikke forbavse. Den alt for tidligt afdøde Aksel Møller får ristet en rune, som han kan være vel tjent med, hvorimod hans lillebror, Poul får nogle knubs, som synes på sin plads.

Fire bind har Ole Bjørn Kraft brugt til at berette om sin medvirken i næsten 40 års politisk gerning. Måtte han have kræfter til endnu et bind om sine sidste år som Danmarks udenrigsminister.

FINN H. BLÆDEL

Per Krarup: Fra mit livs rejse. Erindringsglimt og refleksioner. Gyldendal 1975, 198 s. Med bibliografi ved S. Hjort Eriksen og forfatteren.

Den tidligere direktør for det danske institut i Rom, Per Krarup, er blevet pensioneret og deltager nu så veloplagt og engageret som nogensinde i den løbende kulturdebat. Ved siden af har han også haft tid til at skrive sine erindringer, hvori han beretter om sine mange liv: barndomsliv i København, skoleliv i begge borgerdyder, lærerliv i Århus, universitetsliv, rektorliv i København, direktørliv i Rom og nu emeritusliv, plus samtidig med de 7 første: foreningsliv, rejselev og privatliv. Heller ikke for slægtens liv bliver man snydt, for selvom Krarup i kapitlet „Mine forfædre og deres slægt“ indleder med „Nu skal læseren ikke blive bange. Her kommer ingen slægtsregistre, stamtavler eller indviklede familieforbindinger“, får man alligevel god besked om både faderens og moderens, f. Caspari, familie og glimrende portrætter af en række af begge familiers mere fremtrædende medlemmer. I det hele taget er de korte portrætskizzer noget af det, man husker bedst fra bogen, og det gælder så forskellige personer som den svenske historiker Frida Billberg („Jag hater av-plockade blommor – det er mord!“) og den lærde filolog, professor Johan Ludv. Heiberg, der udgav de oldgræske matematikers værker med en latinsk oversættelse for at også matematikere, der ikke kunne græsk, kunne få glæde af dem. Blandt de øvrige portrætterede personer fortjener at nævnes rektor Karl Hude og professor William Norvin. Herudover er Krarup mest interessant at følge, når han reflekterer, rejselekskildringer i gammel stil er tiden ligesom løbet lidt fra idag, hvor enhver på afbudsrejse på kort tid og for næsten ingen penge kan komme til eksotiske egne.

Per Krarup får undervejs sagt mange kloge ord, om sit forhold til udviklingen i dagens Danmark, om sit forhold til antiken og om samspillet mellem de to dele. Det samme gælder begrebet undervisning, hvor især kapitlet „Lærer i Århus“ rummer en erfaren undervisers velafbalancerede synspunkter, som mange både ældre og yngre pædagoger med udbytte kunne læse. Om sit familieliv fortæller han derimod ikke meget, men bogens motto fra Odysseens 6. sang og bekendelsen (s. 72), at samlivet med hustruen Gertrud er det, der har betydet mest i hele hans liv, giver i et kort glimt et andet billede, end det bogen ellers efterlader af den myreflittige og lærde filolog og humanist. Det føles, som når støvet pustes væk fra en af de gibsafstøbninger af busten af ædle mænd, der så ofte findes opstillet på gangene på vore lærde skoler. Og det er godt, for Per Krarup er jo ellers absolut ikke støvet.

HANS H. WORSØE

Ruth og Kaj Sieverts: Das Stallergeschlecht Sieverts in Eiderstedt. Studien u. Materialien No. 6, Nordfriisk Instituut, Bredstedt/Bräist 1975, dupl. 132 s.

Embedet som staller kendes fra den tidlige danske historie og fra norsk grund, f.eks. fra Olav Tryggvesons saga, hvori Bjørn Staller optræder. Stallerne fungerede som kongens repræsentant og forbindelsesmand til bønderne. I Eiderstedt var der to stallere indtil 1456, hvorefter hele området havde fælles staller. En liste over disse bringes i bogen, hvor den er ført op til 1867, da den præjisiske administration indførtes i området.

Den her behandlede slægts først kendte mand regnes for at være Fedder Tetens, der nævnes i 1418, og hvis søn Tete Feddersen i 1462 blev staller. Dennes søn Volquart Tetensen, der ligeledes var staller, adledes af Christian I i 1479, og i mere end 100 år beklædte medlemmer af familien med kun korte afbrydelser embedet. Om disse er der i bogen samlet et imponerende materiale, som sidst i bogen er belagt gennem en udførlig kilde- og litteraturfortegnelse. Løbende gennem hele teksten orienteres læseren ved hjælp af små oversigts-tavler, ialt 12 stk., hvorimod man nok savner en mere omfattende fælles slægtstavle, der skulle give det store overblik. Ligeledes savnes et personregister, som også kunne gøre det lettere for læseren at holde de forskellige personer af samme navn adskilt.

I de senere generationer af slægten findes bl.a. præster, musikere og militærpersoner. Bogens hovedforfatter, der er født i København, vendte straks efter genforeningen i 1920 som lærer ved statsskolen i Tønder tilbage til grænselandet, hvorfra hans farfar som militær var draget nordpå efter 1864; således er ringen næsten sluttet.

Det lille hæfte, hvis forord er dateret 1968, skulle oprindeligt have været trykt på dansk i den af afd. bibliotekslektor Poul Kürstein redigerede Sydslesvigs-serie, men Kürsteins alt for tidlige død satte en foreløbig stopper herfor. Man må håbe, at det alligevel lykkes også at få hæftet publiceret på dansk, så flere læsere herhjemme kan få glæde af det og større indsigt i de særegne forhold i det gamle danske landskab.

HANS H. WORSØE.

Teologisk Stat-Kirkelig Håndbog 1975. Udgivet af Den Danske Præsteforening i samarbejde med Kirkeministeriet. Hillerød 1975. 1294 s. 287 kr.

„Teologisk Stat“, grundlagt 1830 af Wigfus Erichsen som „Geistlig Stat“, blev i 1960 overtaget af Den Danske Præsteforening. I 1969 erhvervede Præsteforeningen udgivelsesretten til „Kirkelig Haandbog“ af Paul Nedergaard. De to værker blev derefter sluttet sammen. Resultatet af sammenslutningen, „Teologisk Stat-Kirkelig Håndbog“, udkom 1972. I øvrigt kan jeg henvisse til min anmeldelse af „Teologisk Stat-Kirkelig Håndbog 1972“ i Personalhistorisk Tidsskrift 16. rk. I 186f.

I slutningen af 1975 kom en ny udgave af „Teologisk Stat-Kirkelig Håndbog“, kun godt 3 år efter udsendelsen af den første udgave. Redaktionen er afsluttet den 20. august 1975 med tilføjelser under trykningen indtil ca. 15. oktober 1975. Redaktører er Præsteforeningens generalsekretær, advokat Preben Schilder, og stud. jur. Asger Gewecke. Omfanget er kendeligt forøget, fra 864 til 1294 sider. Beskrivelserne af præsteembederne har fået en kraftig udvidelse, nemlig fra 343 til 722 sider. Det biografiske afsnit er ikke forøget i væsentlig grad, fra 446 til 506 sider.

Biografierne er ajourført på grundlag af 1972-udgaven. Den gamle sats er i videst muligt omfang benyttet igen, hvad der har medført mindre uoverensstemmelser i opsætning m.v. Rækkefølgen er strengt alfabetisk, så at sammensatte navne uden bindestreg er opført under sidste navn (f.eks. Westphal Hansen nu under Hansen, ikke under Westphal). Ligeledes er

rækkefølgen af biografier med samme efternavn bestemt af det første fornavn, selv om det ikke bruges (Peter Poul *Jørgen* Hansen skal nu søges under Peter, ikke under *Jørgen*). Det kan diskuteres, om de anførte forandringer er forbedringer.

De mange fejl, som skæmmede 1972-udgaven, er rettet i 1975-udgaven. Korrekturlæsningen synes at have været mere omhyggelig. En enkelt trykfejl er dog fundet: S. 786 oplyses om Tove Ahlmark, at hun blev student 1965 og kandidat 1965¹! Den kronologiske fortegnelse over teologiske kandidater viser, at sidstnævnte år og termin skal være 1975¹. Det er et fremskridt, at der denne gang er en fortegnelse over præster og teologiske kandidater, der er døde siden forrige udgave. Ikke blot danske, men også udenlandske ordensdekorationer er kommet med.

Redaktionen har lagt et stort arbejde i at fremskaffe så korrekte oplysninger som muligt. Såvidt det kan ses, er det lykkedes for den. Med det omfang, bogen har fået, vil det vist fremme dens benyttelse som håndbog, hvis den biografiske del kommer i et bind for sig.

HENNING HEILESEN

Bo Bramsen: Huset Glücksborg i 150 år. I-II. Forum, 1975.

For nogle år siden opnåede Bo Bramsen med sin fornøjelige skildring af *Ferdinand og Caroline* stor succes – en succes, som han synes at prøve på at forfølge ved udgivelsen af *Huset Glücksborg i 150 år*. Bogen markerer slægtens jubilæum som besidder af Glücksborg, idet Hertug Wilhelm af Beck ved patent af 6. juli 1825 blev hertug af Glücksborg og fik slottet overdraget.

Store forhåndsomtaler og farvestrålende prospekter stemte forventningerne højt – vel også så højt, at det ville være såre vanskeligt at indfri dem, hvilket man da heller ikke kan påstå er lykkedes.

Årsagen hertil er primært opgavens uhyre omfang, som i sin rigtige udformning efter sit oplæg formentlig ville tage det meste af en menneskealder.

Dagspressen har forlængst behandlet bogen indgående. Denne anmeldelse skal derfor ikke beskæftige sig med detaljer, men kun med principper.

Anmelderne har påpeget en vrimmel af skæmmende fejl, som i det store og hele er blevet rettet i 2. „let korrigerede“ oplag. Forfatterens påstand om den „forskudte frøken“ har resulteret i forbitrede indlæg såvel fra fyrstelig side som i læserbreve. Beviset synes da heller ikke endegyldigt, men så er det, man spørger sig selv: til hvilken nytte bringer man slikt til torvs? Det samme gælder – foruden megen anden gossip – beretningen om den uheldige hertug af Clarence, hvis eskapader næppe kan interessere nogen i dag, hvor de færreste aner, at han overhovedet har eksisteret. Det smager ubehageligt af sensationslyst.

De fleste af slægtens talrige medlemmer får en karakteristik, som ikke altid kan være helt velovervejet. Flere af personerne er så nær på vor tid, at historiens dom over dem næppe endnu kan afsiges med retfærdighed. Forfatteren har med sin lette pen (som nu og da kan virke lidt clichéagtig og stereotyp) ind i mellem udvist en lidt for journalistisk fløthed, som kan føles som en ubarmhertighed, hvilket næppe har været tilsigtet. Christian IX karakteriseres som naiv, næsten enføldig – men samtidig fremhæves det, at han tilsyneladende var den eneste, som forudså risikoen ved fællesforfatningen. At hans bange anelser slog til, tyder just ikke på den store enfold. „Den egocentriske kejserinde“ er den meget fængende overskrift til afsnittet om Kejserinde Dagmar – det er nu ikke det indtryk, man får af hende gennem Fyrst Youssouppoffs erindringer. Czar Alexander II var „flittig, men utvivlsomt fordrucken“, medens czarinaen var „en ulykkelig, frustreret kvinde uden nogen større kontaktflade over for omgivelserne og yderligere undermineret af kræft“. Er alt her-

med sagt? Christian X og hans søskende bliver stort set også behandlet „sådan lidt fra oven“, kun Kong Håkon VII danner her en undtagelse.

Billedunderskrifterne virker som generende gentagelser af, hvad man allerede har læst i teksten. De er for udførlige.

Med største beklagelse må man konstatere, at dette ikke er *bogen* om Glücksborgerne, selv om det er blevet en best-seller, som indbragte forfatteren boghandlernes gyldne laurbær. Personalhistorikerne har ingen tilsvarende pris. Det brød, som er slået op, har været for stort – der er for megen klæg dej efter bagningen.

SVEN HOUMØLLER

William Nielsen: En Frøstrupslægt fra Vendsyssel. Eget Forlag, Gug, 1975, 110 s.

Der kan ofte være noget tiltalende ved utraditionelle bøger, og forfattere af slægtsbøger behøver ikke at være bange for at gå nye veje. Men det er unægtelig rart, når de slægts-historiske grundbegreber ikke blandes sammen og terminologien overholdes. I den her fore-liggende pænt udstyrede bog har forfatteren valgt inden den egentlige slægtsoversigt dels at give en generel oversigt over en række af de vigtigste kilder, så læserne så at sige kan kigge forfatteren i kortene, dels at aftrykke en række dokumenter både i facsimile og ren-skrift til belysning af nogle af slægtens hovedpersoner. Efter dette gode læsestof kommer så oversigten, som i diagramform kaldes anetavle, i listeform efterkommeroversigt. I virke-ligheden er der tale om en stamrække i 6 generationer fra Peder Berthelsen (!) i Lild (Thy), hvis datter Dorthe blev døbt 19. febr. 1665 i Lild, til Christian Severin Nielsen Frøstrup (1827-1901), tømrer og husmand i Grønhøj, Ingstrup sogn, og fra ham og fremover en efterslægtstavle. Denne er i princippet nummereret efter indrykningssystemet, men ikke typografisk opstillet efter dette. Tilbagevisninger og et personregister gør det alligevel mu-ligt let at følge de enkelte personers genealogiske forbindelser.

Bogen nærmer sig altså i hovedtræk den form for slægtshistorisk arbejde, som jeg vil foretrække at reservere betegnelsen „slægtsbog“ for. Den omfatter ca. 700 personer, hvoraf størstedelen stadig synes at være bosat i Nordjylland. Den kan anbefales til anskaffelse til biblioteker og lokalhistoriske arkiver i dette område og kan købes hos forfatteren (Vedbæk 14, 9250 Gug).

HANS H. WORSØE

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Medlemsbidraget er 50 kr.

Samfundet har siden dets stiftelse i 1879 udgivet:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

1. række, bind 1-3 (1880-82) ved *F. Krarup*.
1. række, bind 4-6 (1883-85) ved *G. L. Wad*.
2. række, bind 1-4 (1886-89) ved *G. L. Wad*.
2. række, bind 5-6 (1890-91) ved *H. W. Harbou*.
3. række, bind 1-3 (1892-94) ved *H. W. Harbou*.
3. række, bind 4-6 (1895-97) ved *G. L. Grove*.
4. række, bind 1-2 (1898-99) ved *C. E. A. Schøller*.
4. række, bind 3-6 (1900-03) ved *G. L. Grove*.
5. række, bind 1-6 (1904-09) ved *G. L. Grove*.
6. række, bind 1 (1910) ved *G. L. Grove* og *Paul Hennings*.
6. række, bind 2-6 (1911-15) ved *Paul Hennings*.
7. række, bind 1-6 (1916-21) ved *Paul Hennings*.
8. række, bind 1-6 (1922-27) ved *Paul Hennings*.
9. række, bind 1-6 (1928-33) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
10. række, bind 1-6 (1934-39) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
11. række, bind 1-6 (1940-45) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
12. række, bind 1-3 (1946-48) ved *H. Hjorth-Nielsen*.
12. række, bind 4-6 (1949-51) ved *Albert Fabritius*.
13. række, bind 1-2 (1952-53) ved *Albert Fabritius*.
13. række, bind 3-6 (1955-58) ved *Sven Houmøller*.
14. række, bind 1-6 (1959-65) ved *Sven Houmøller*.
15. række, bind 1-6 (1966-72) ved *Hans H. Worsøe*.
16. række, bind 1- (1973-) ved *Hans H. Worsøe*.

Indholdsfortegnelse til tidsskriftets første 50 årgange findes i årgang 1930,
til årgangene 51-66 i 1946 og til 67-85 i 1966.

Indholdsfortegnelse til 15. række (årg. 86-92) er udgivet separat 1973.

Samtlige indholdsfortegnelser kan købes i særtryk.

Enkelte hæfter af årgangene 1967-72 (15. række) sælges for 15 kr., 1973 ff (16. række) for 25 kr. stykket. - Ved køb af et sæt af de på lager værende årgange leveres disse til medlemmer for 100 kr., til ikke-medlemmer for 300 kr. Bortset fra jubilæumshæftet 1904 (10 kr.) er alle hæfter ældre end 1967 udsolgt. Indholdsfortegnelserne til de første 50 årgange koster 10 kr., ligeledes indholdsfortegnelserne for 1930-45 og 1946-65, medens indholdsfortegnelsen 1966-72 koster 5 kr. - Bestillinger sendes til sekretæren, arkivar cand. mag. Hans H. Worsøe, Stenshøj 12, Bruunshåb, 8800 Viborg.

PUBLIKATIONER

UDGIVET AF

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

- Kr. Erslev: Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596-1660.* 1885 Udsolgt
Henry Bruun: Danmarks Amtsforvaltere 1660-1848. 1919 Udsolgt
Fritz Jürgensen West. De kongelige Amtmænd i Hertugdømmet Slesvig 1660-1864. 1921 Udsolgt
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrifts første 50 Bind.
Ved H. Hjorth-Nielsen. 1930. Fototeknisk optryk Kr. 10,00
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift 1930-45. Ved
Albert Fabritius. 1946. Fototeknisk optryk Kr. 10,00
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift 1946-1965,
12.-14. række. Ved Hans H. Worsøe. 1967 Kr. 10,00
Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift, 15. række,
1966-1972. Ved Hans H. Worsøe. 1973 Kr. 5,00
Perlestikkerbogen. Ved Hans Knudsen og Albert Fabritius. 1954. Kr. 37,50
Særpris for Samfundets medlemmer: kr. 28,00.
Albert Fabritius: Giertrud Birgitte Bodenhoffs mysterium og grav-
røveierne på Assistens kirkegård. 1955 Udsolgt
Alfred Larsen: Lolland-Falsters degne og skoleholdere. 1960 Udsolgt
Borgmester Niels Jacobsens stambog, ved Albert Fabritius Udsolgt
Allan Tønnesen: Helsingørs Bomærker. 1968 Kr. 32,00
Særpris for Samfundets medlemmer: kr. 22,00.
Hvem forsker Hvad 1969-71 Udsolgt
Hvem forsker Hvad 1972, 1973 og 1974 à Kr. 10,00
Hvem forsker Hvad 1975 Kr. 12,00
Dødsfald i Danmark 1968, 1969, 1970, 1971. Ved Niels Friis.. à Kr. 10,00
Dødsfald i Danmark 1972. Ved Benedikte Friis Kr. 10,00

SAMFUNDET EJER OPLAGET AF

- Kristian Carøe: Den danske Lægestand:*
III. Den danske Lægestand 1786-1838. 1905 Kr. 2,00
V. Supplementbind. 1922 Kr. 2,00
De øvrige bind er udsolgt.

Henvendelse til sekretæren, arkivar cand. mag. Hans H. Worsøe,
Stenshøj 12, Bruunshåb, 8800 Viborg,
eller formanden, afdelingsbibliotekar Søren Houmøller,
Sdr. Fasanvej 46, 2500 København Valby.